

Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника
Інститут філології
Кафедра загального та германського мовознавства

Дяків О.Ю., Петришин М.Й.

**Латинська мова
(тексти і завдання)**

Івано-Франківськ
«НАІР»
2012

УДК 811.124(075.8)

ББК 81.2(Лат)я73

Д 99

Дяків О. Ю.

Д 99 Латинська мова (тексти і завдання): [практикум] / О. Ю. Дяків, М. Й. Петришин; ПНУ ім. В. Стефаника. – Івано-Франківськ: НАІР, 2012. – 180 с.

ISBN 978-966-2716-08-5

Практикум “Латинська мова (тексти і завдання)” призначений для студентів гуманітарних факультетів вищих навчальних закладів, коледжів, гімназій та ліцеїв. Посібник містить короткий виклад граматики латинської мови, вправи, афоризми, латинсько-український словник, українсько-латинський словник.

УДК 811.124(075.8)

ББК 81.2(Лат)я73

Рецензенти:

Билиця Я.Т. – канд. філол. наук, доцент кафедри німецької мови Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника,

Загайська Г.М. – канд. філол. наук, доцент кафедри румунської та класичної філології Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича.

Укладачі:

Дяків Оксана Юріївна – старший викладач кафедри загального та германського мовознавства Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника,

Петришин Марта Йосипівна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри загального та германського мовознавства Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.

*Друкується згідно з рішенням Вченої ради Інституту філології
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника
(протокол № 6 від 22 лютого 2012р.)*

ISBN 978-966-2716-08-5

© Дяків О.Ю., Петришин М.Й., 2012

Передмова

На гуманітарних факультетах університетів латинська мова є загальноосвітньою дисципліною, вивчення якої розширює кругозір студентів, дає відомості з історії і культури античного світу.

Навчальний практикум “Латинська мова (тексти і завдання)” укладено згідно з програмою з латинської мови для гуманітарних факультетів. У посібнику подано велику кількість вправ на засвоєння граматичного матеріалу. Навчальні тексти підібрані відповідно до граматичних тем, які вивчаються, ілюструють те чи інше граматичне явище. Тракткування тексту доступне студентові вже на початковій стадії вивчення латинської мови завдяки поступовому переходу від простішого до складнішого. Освітній матеріал текстів розповідає про окремі події, історичні постаті та міфи стародавнього світу. Тексти і завдання посібника частково складені авторами, частково запозичені з різних підручників.

Кожна граматична тема доповнена латинськими прислів'ями, приказками, цитатами відомих істориків, філософів, письменників, які знайомлять студентів зі світоглядом представників античної культури.

Практикум доповнюють короткий граматичний довідник, латинсько-український і українсько-латинський словники.

Тема: Латинський алфавіт. Вимова голосних, приголосних, буквосполучень. Довгота і короткість складів. Наголос

I. Розташуйте слова в алфавітному порядку: homo, ludus, quis, urbs, sacer, tabula, domus, corpus, matrimonium, imperator, nomen, populus, amīca, vita, sensus, extra, felix, barba, ritus, gracīlis, Kalendae, zona, circus, elephantus, lumen, Xerxes, familia, senex.

II. Напишіть слова латинськими літерами: імітацію, квартус, сангвіс, екзамен, екзитус, орацію, Юппітер, вікторія, форензіс, хорус, Бакхус, герес, кодекс, абакус, центум, кульпа, грація, ауктор, гльорія, Светоніус, сензус, цитаре, януа, характер, коемпцію, білінгвіс, поета, фабуля, циркус, хамомільля, матрімоніум, оккупацію, Юліус, кверкус, зона, рекс, спаціум, донацію, квінкве, ювентус.

Зразок: *ляпсус – lapsus*.

III. Поставте і поясніть знак наголосу: Seleucus, auditorium, testamentum, stomachus, voluntas, gloria, collegium, fabūla, complexus, expansio, sevērus, consultum, pontifex, clepsydra, thesaurus, concordia, candella, vertebra, civitas, ornamentum, petitio, detraho, amoenus, exemplar, victoria, humānus, latebra, curricūlum, metallum, oleum, labyrinthus, Olympia, extraho, voluntas.

Зразок: *р^оп^ул^уs – syllaba brevis natura*

IV. Прочитайте, поясніть вимову голосних і дифтонгів: arma, ego, ludus, ira, altus, annus, ara, unus, fatum, astrum, pars, urbs, mater, pater, frater, avus, soror, finis, bene, mors, numma, vis, fas, nefas, domus, deus, vita, error, via, homo, modus, forum, opus, terra, brevis, Roma, hymnus, signum, albus, amor, festus, bellum, bonus, damnum, fides, forum, labor, lar, dies, ritus, esse, falsus, fortis, lex, nepos, orātor, plebs, porta, reus, tempus, verbum, totus, virtus, praetor, saevus, aes, aeternitas, aurum, praeda, causa, aera, aevum, coena, aēr, caedes, foedus, aestas, pausa, gaudium, Paulus, saecūlum, oeconomia, Augustus, praerogativa, aura, caelebs, coërceo, comoedia, praemium, poenitentia, faustus, haerēsis, laetus, moenia, praesentia, aedilis, aerarium, aestimatio, coemptio, proelium, palaestra, caelibātus, daemon, auctor, augur, coepio, coemo.

V. Прочитайте, випишіть слова, у яких літера і позначає приголосний звук: iustus, coniuratio, iustitia, iurisdictio, subiectum, obiectum, insūla, maior, ira, iniuria, incultus, iucundus, Maius, pius, matrimonium, ianua, invidia, Ianuarius, Iunius, Iulius, opinio, imāgo, iussus, piētas, illustris, integratio, iudex, index, iurisprudentia, iocus, iuvēnis, Iuppīter, Iuno, iusiurandum, iugum, iter, immortālis, impunitas, imperium, iuventus.

VI. Прочитайте, зверніть увагу на вимову літер c, g, h, x, z: abācus, corpus, amīcus, beneficium, caecus, octo, cito, civis, dico, caput, contra, carcer, culpa, credo, consul, copia, secta, cultūra, crimen, pactum, socius, incognītus, dictātor, officiālis, caelestis, camēra, candidātus, cantus, clepta, ceremonia, conceptio, carītas, citātus, clerīcus, cadāver, causa, cessio, codex, candidātus, civītas, cognitio, centuria, citāre, collēga, consensus, contradictor, Caesar, criminālis, decrētum, edictum, ecclesia, corruptio, cancellarius, confessio, consultum, controversia, disciplīna, encomium, focus, prospectus, centum, candella, circus, cras, celer, Gaius, homo, agnus, argumentum, generōsus, gradus, humānus, globus, hospitium, gloria, germānus, heres, gratia, horror, gubernātor, historia, gens, hostis, gestio, hora, grandis, hariōlus, humanītas, hypostāsis, nihil, orīgo, pagīna, regīna, religio, progressus, gladiātor, heredītas, casus, sanus, aspectus, basilīca, collisio, rex, lex, visus, crus, censor, miser, usus, satis, solus, lux, exītus, sententia, depressio, exāmen, sensus, senātor, scriba, senex, satisfactio, effectus, exceptio, extra, falsus, index, misericordia, passus, pontīfex, praesens, sanctus, scelus, census, sacramentum, sanctio, exemplar, Xerxes, basis, collisio, conspectus, syllogismus, depressio, sapiens, extrēmus, experientia, saltus, exceptio, exoticus, defensor, simplex.

VII. Прочитайте, запам'ятайте правила вимови буквосполучень ngu, qu, ti, su: querella, sequester, equestris, antiquitas, aquilo, colloquium, eloquentia, inquisitio, quadrivium, requies, quod, quasi, qualitas, quantitas, antiquus, quaestor, quaesitio, reliquiae, quis, quid, quies, inquit, quattuor, Quirīnus, quinque, sanguis, bilinguis, angūlus, anguis, suus, singūli, suesco, Suetonius, suetus, consuetūdo, Suebus, persuadēre, linguātus, suavis, suasoria, declamatio, imitatio, invitatio, magnificentia, molestia, transactio, spatium, foederatio, emptio, natio, inspectio, petitio, actio, constantia, legitimatio, iurisdictio, modestia, ambitiōsus, hostia, communicatio, conversatio, notitia, obligatio, depositio, creatio, excellentia, expeditio, expositio, hostis, indulgentia, gestio, legatio, quaestio, sanctio, ratio, relatio, reverentia, salutatio, sapientia, Attius, stultitia, ostium, vestio, Latium, initium.

VIII. Прочитайте, запам'ятайте правила вимови буквосполучень у словах грецького походження: schema, Aeschylus, aether, amphiteatrum, anathema, theologia, Gracchus, Aristophānes, authenticum, Bacchus, bibliothēca, Charybdis, chronologia, cithāra, epiphonēma, metamorphōsis, Pythia, Tyrrhēnum, chirographum, charta, Christus, nympa, character, thesis, syngrapha, emphyteusis,

christiānus, rhetorīca, thesaurus, Theutonīcus, Rhenus, Ruthēni, archīvum, rhytmus, mythus, Thales, theca, rhombus.

ІХ. Прочитайте: Gaius Iulius Caesar, Marcus Tullius Cicero, Titus Maccius Plautus, Titus Lucretius Carus, Gaius Valerius Catullus, Quintus Horatius Flaccus, Publius Vergilius Maro, Publius Ovidius Naso, Porcius Cato Maior, Lucius Annaeus Seneca, Marcus Valerius Martialis, Gaius Plinius Secundus Minor, Publius Cornelius Scipio Africānus Maior, Gaius Sallustius Crispus, Publius Cornelius Tacitus, Decimus Iunius Iuvenalis, Titus Livius.

Х. Згрупуйте слова: а) з довгими суфіксами (al, ar, at, ut, in, os, ur); б) з короткими суфіксами (ic, id, il, bil, ol, ul, cul): natura, difficilis, frigidus, oblongatus, calidus, sacculus, filiola, doctrina, formula, lingula, mensura, structura, rapidus, figura, montuosus, publicus, vicinus.

ХІ. Знайдіть в українській мові слова, які походять від латинських: manus (рука), antiquus (стародавній), humānus (людяний), separāre (відділяти), studēre (прагнути), oculū (око), numērus (число), nomen (назва), aqua (вода).

Mandate memoriae sententias Latīnas

- ✓ De facto. – Фактично. Насправді.
- ✓ De iure. – Юридично. Відповідно до закону.
- ✓ Et cetera (etc.) – І таке інше.
- ✓ Exempli gratia. – Наприклад.
- ✓ Lapsus calami. – Помилка пера. Описка.
- ✓ Lapsus linguae. – Помилка мови.
- ✓ Persōna grata. – Бажана особа.
- ✓ Persōna non grata. – Небажана особа.
- ✓ Post factum. – Після зробленого.
- ✓ Post scriptum. – Після написаного.
- ✓ Vide supra. – Дивись вище.
- ✓ Vive valeque. – Прощай і бувай здоровим!

Тема: Категорії дієслова. Словникова форма дієслова. Поділ на дієвідміни. Теперішній час дійсного способу активного стану. Наказовий спосіб

І. Перекладіть граматичні терміни: numērus plurālis, persōna tertia singulāris, modus imperatīvus, infinitīvus praesentis passīvi, coniugatio quarta, plusquamperfectum indicatīvi actīvi, persōna prima plurālis, futūrum primum indicatīvi actīvi.

II. Утворіть неозначену форму дієслів, визначте дієвідміну та основу praesentis verbi: clamo, ago, audio, valeo, servio, noto, erro, facio, sedeo, disco, taceo, amo, credo, video.

Зразок: *dico – coniugatio tertia – dicēre – dic-*.

III. Доповніть парадигму відмінювання дієслів:

Singulāris	Plurālis	Singulāris	Plurālis
1. _____	1. _____	1. <i>credo</i>	1. <i>credīmus</i>
2. _____	2. <i>laborātis</i>	2. _____	2. _____
3. <i>laborat</i>	3. _____	3. _____	3. _____

Singulāris	Plurālis	Singulāris	Plurālis
1. _____	1. _____	1. _____	1. <i>punīmus</i>
2. <i>sedes</i>	2. _____	2. _____	2. _____
3. _____	3. <i>sedent</i>	3. <i>punit</i>	3. _____

IV. Провідмініяйте речення “Latine dico” і “Cogito, ergo sum” в усіх особах однини і множини.

V. Перекладіть дієслівні форми: legit, legunt, legītis, lege, nolīte legēre; laudas, noli laudāre, laudo, laudat, laudāte; servis, servītis, servīre, servīte, servio; tacēmus, tacēre, tacent, taceo, tacētis .

VI. Зробіть граматичний аналіз дієслів. Перекладіть українською мовою: impērant, venītis, credīmus, lauda, sunt, vicis, respondēmus, ducīte, servio, videt, defendunt, laborāmus.

VII. Доповніть речення: 1. Cogitat, ergo (esse). 2. Bene legit, sed male (scribēre). 3. Cum tacētis, (consentīre). 4. Qui bene audiunt, bene (discēre). 5. Audi et (scribēre). 6. Latīne legit et (scribēre). 7. Dum spirātis, (sperāre). 8. Ego (legēre), vos (scribēre).

VIII. Перекладіть речення. Випишіть і проаналізуйте дієслова третьої дієвідміни: 1. Bene discis. 2. Bene discēre debētis. 3. Non semper bene discunt. 4. Qui nescit oboedīre, nescit etiam imperāre. 5. Scīmus oboedīre, sed scīmus etiam imperāre. 6. Scit legēre et scribēre. 7. Scisne Latīne legēre? 8. Cur male scribis? 9. Bene legit, sed male scribit. 10. Tacēre non debes. 11. Dum vivīmus, laborāre debēmus. 12. Nolīte tacēre, si dicēre debētis. 13. Noli dicēre, si nescis. 14. Noli audīre, quod dicunt. 15. Audīte multa, dicīte pauca! 16. Fac, quod dico! 17. Dum vivis, sperāre debes. 18. Cogitat, ergo est. 19. Cogitāmus, ergo sumus. 20. Qui quaerit, repērit. 21. Dum spirātis, sperātis. 22. Vide supra! 23. Nolīte vetāre!

ІХ. Напишіть слова, які походять у сучасних мовах від латинських дієслів: *debeo, debui, debĭtum, ěre; credo, credĭdi, credĭtum ěre; lego, legi, lectum, ěre; respondeo, respondi, responsum, ěre; scribo, scripsi, scriptum, ěre; valeo, valui, –, ěre; curo, āvi, ātum, āre; porto, āvi, ātum, āre.*

Mandāte memoriae sententias Latīnas

- ✓ *Cogĭto, ergo sum.* – Я мислю – отже, я існую.
- ✓ *Debes, ergo potes.* – Ти мусиш, отже, можеш.
- ✓ *Dicĕre non est facĕre.* – Сказати – ще не означає зробити.
- ✓ *Divĭde et impĕra.* – Розділяй і пануй!
- ✓ *Dum spiro, spero.* – Доки живу – сподіваюсь.
- ✓ *Errāre humānum est.* – Людині властиво помилятися.
- ✓ *Festīna lente.* – Спіши поволі.
- ✓ *Nota bene! (NB!)* – Зверни увагу!
- ✓ *Qui quaerit, repĕrit.* – Хто шукає – знаходить.
- ✓ *Vade fortĭter, vade felicĭter.* – Іди сміливо, іди щасливо.
- ✓ *Vive valeque.* – Прощавай і бувай здоровий.
- ✓ *Vivĕre est cogitāre.* – Жити – це мислити.
- ✓ *Vivĕre est militāre.* – Жити – це боротися.

Тема: Категорії іменника. Словникова форма іменника. Перша відміна іменників

I. Перекладіть граматичні терміни: *accusatīvus singulāris, pluralia tantum, nomen substantĭvum, genetĭvus plurālis, declinatio tertia, genus masculĭnum, ablatĭvus plurālis, genus commūne.*

II. Визначте відміну та основу іменників: *homo, ĩnis, m; gladius, ii, m; vita, ae, f; cornu, us, n; liber, bri, m; aestas, ātis, f; fructus, us, m; canis, is, m; facies, ei, f; planta, ae, f; ritus, us, m; testis, is, m; gelu, us, n; lex, legis, f; flos, floris, m; caelum, i, n.*

Зразок: *charta, ae, f – declinatio prima – chart-*.

III. Доповніть парадигму відмінювання:

Singulāris		Plurālis	
Nom.	_____	Nom.	<i>terrae incognĭtae</i>
Gen.	_____	Gen.	_____
Dat.	<i>terrae incognĭtae</i>	Dat.	_____
Acc.	_____	Acc.	_____
Abl.	_____	Abl.	<i>terrīs incognĭtis</i>
Voc.	_____	Voc.	_____

IV. Визначте відмінкову форму і число іменників. Перекладіть українською мовою: natūram, in lunā, amicārum, sine curā, in silvis, sub terram, persōnis, epistūlas, in scholam, poētae, victoriam, deae, statuas.

Зразок: *terram – terra, ae, f; declinatio prima; Accusativus singularis; землю.*

V. Поставте дієслова в запропонованих формах:

rogo → pers. 2 sing. → pers. 3 plur. → pers. 1 plur. → pers. 3 sing.;

sum → pers. 2 sing. → pers. 1 plur. → pers. 3 plur. → pers. 3 sing.;

taceo → pers. 1 plur. → pers. 2 sing. → pers. 3 plur. → infinitivus praesentis activi;

punio → pers. 2 sing. → pers. 1 plur. → pers. 3 plur. → pers. 3 sing.;

capio → pers. 1 plur. → pers. 2 sing. → pers. 3 plur. → infinitivus praesentis activi;

defendo → pers. 2 sing. → pers. 1 plur. → pers. 3 plur. → pers. 3 sing.

VI. Розкрийте дужки, поставте іменники в правильній формі, перекладіть речення: 1. Italia est magna paeninsula (Eurōpa, ae, f). 2. Stellae (nauta, ae, m) viam monstrant. 3. In oris Siciliae (colonia, ae, f) Graeciae sunt. 4. Non semper (luna, ae, f) vidēmus. 5. Aethna est non procul ab (ora, ae, f) Siciliae. 6. Magistrae legere et scribere (discipula, ae, f) docent.

VII. Побудуйте речення з поданих слів: 1. Silva – vivere – in – bestia. 2. Necessaria – esse – et – aqua – planta – bestia. 3. Italia – esse – Minerva – in – statua. 4. Illustrare – stella – noctu – et – luna – terra. 5. Nauta – stella – monstrare – via – noctu. 6. De – dea – narrare – magistra – discipula – silva – et – luna.

VIII. Перекладіть текст:

De deabus antiquis

Graecae et Romanae deae multae sunt. Diana et Minerva clarae deae sunt. Diana est silvarum dea et domina. Silvae Dianam delectant. Dea saepe feras necat. Itaque sagittas tenet. Sed cervae Dianae gratae sunt. Diana cervarum patrona est et cervas a bestiis feris servat.

Minerva dea pugnorum est. Minerva hastam et loriam habet. Minerva tunica et palla amicta est, praeterea loriam et galeam gerit. Laevo umero hastam sustinet. Dextra Minerva stilum, sinistra ceram tenet. Minerva quoque dea sapientiae est. Dea imprimis magistris et discipulis favet. Noctua et olea Minervae sacrae sunt.

Femīnae Romānae deārum iram timent. Itaque saepe magnā cum curā aras Diānae et Minervae rosārum corōnis ornant. In Italiā multas deārum statuas antīquas etiam nunc sunt.

ІХ. Доповніть речення:

Diana et Minerva ... Romānae sunt. Diana dea ... est. Dea bestias feras ... necat. Sed ... dea a bestiis feris servat. Minerva dea ... et ... est. Dea ... et ... gerit. In Italia arae deārum Femīnae aras ornant.

Х. Виконайте граматичний аналіз речення “Femīnae magnā cum curā aras deārum corōnis ornant”.

ХІ. Перекладіть латинською мовою: римські богині; про Діану і Мінерву; прикрашають трояндовими вінками; статуї богинь. Римські жінки вшановують Діану і Мінерву. Діана є богинею лісів. Мінерва – це богиня мудрості і місяця. На дорогах Італії знаходяться вівтарі богинь. Римські жінки прикрашають статуї Діани і Мінерви трояндовими вінками.

ХІІ. Напишіть слова, що походять в українській (англійській, німецькій, французькій) мові від латинських слів: aqua, ae, f (вода); terra, ae, f (земля); patria, ae, f (батьківщина); herba, ae, f (трава); tabūla, ae, f (дошка); littĕra, ae, f (буква); lingua, ae, f (мова); vita, ae, f (життя); planta, ae, f (рослина).

Mandāte memoriae sententias Latīnas

- ✓ Ad Kalendas Graecas. – До грецьких календ (*тобто ніколи*).
- ✓ Amat victoria curam. – Перемога любить турботу.
- ✓ Amicitia vitam ornat. – Дружба прикрашає життя.
- ✓ Aquīlam volāre doces. – Вчиш орла літати.
- ✓ Aurōra musis amīca. – Аврора (богиня ранкової зорі) подруга муз.
- ✓ Charta non erubescit. – Папір не червоніє.
- ✓ Experientia est optīma magistra. – Досвід – це найкращий учитель.
- ✓ Historia est magistra vitae. – Історія – наставниця життя.
- ✓ Ibi victoria, ubi concordia. – Там перемога, де згода.
- ✓ Ignorantia legis non excusat. – Незнання закону не виправдовує.
- ✓ Nulla est doctrīna sine linguā Latīnā. – Немає науки без латини.
- ✓ Pecunia non olet. – Гроші не пахнуть.
- ✓ Scientia potentia est. – Знання – це сила.

Тема: Друга відміна іменників

І. Знайдіть зайве слово в кожному рядку:

monumentum, puer, vir, receptum, malus, gloria;

Cyprus, servus, amīcus, gladius, numērus, annus;
malus, prunus, pinus, amīcus, Aegyptus.

II. Доповніть парадигму відмінювання:

Singularis		Plurālis	
Nom.	_____	Nom.	<u>amīci boni</u>
Gen.	_____	Gen.	_____
Dat.	<u>amīco bono</u>	Dat.	_____
Acc.	_____	Acc.	_____
Abl.	_____	Abl.	_____
Voc.	_____	Voc.	_____
Singularis		Plurālis	
Nom.	_____	Nom.	_____
Gen.	_____	Gen.	_____
Dat.	_____	Dat.	<u>verbis longis</u>
Acc.	<u>verbum longum</u>	Acc.	_____
Abl.	_____	Abl.	_____
Voc.	_____	Voc.	_____

III. Визначте граматичні категорії іменників, перекладіть українською мовою: Romanōrum, templa, amīcis, castrum, puerōrum, dei, in oppidō, ex libris, patrōno, popūle, verbis, domīnum, magistro, virō, mali.

Зразок: *oppido* – *oppidum, i, n; declinatio secunda; Dativus singularis; місту.*

IV. Поставте слова в дужках у відповідних відмінках, перекладіть речення: 1. Oppida (Romānus, i, m) firmos et altos muros habent. 2. In (templum, i, n) Vestae ignicūlus aeternus flagrat. 3. Fortūna dea super (ocūlus, i, m) fasciam habet, unde proverbium: “Fortūna caeca est”. 4. Inter bella et pericūla non est locus (otium, ii, n). 5. In Graecia (monumentum, i, n) poētārum antiquōrum sunt.

V. Побудуйте речення з поданих слів, перекладіть українською мовою: 1. Italia – deus – in – templum – esse. 2. Monstrāre – mythus – popūlus – vita – antīquus. 3. Narrāre – fabūla – Hesiōdus – deus – de. 4. Epistūla – amīcus – scribēre – Valerius. 5. Describēre – Homerus – Troiānus – bellum.

VI. Перекладіть текст:

De Aesculapio

Apud Graecos multi clari medīci sunt. Primus Graecōrum medīcus Aesculapius est, vir doctus, perītus et ingeniōsus. Postea Aesculapius

medicōrum deus est. Medīci Aesculapio gallos immōlant. Multa templa Graecōrum Aesculapio sacra sunt. Templa Aesculapii plerumque in lucis sunt, luci quoque deo sacri sunt.

Medīci Graecōrum apud templa domicilia habent. Virum aegrōtum medīci in templō ponēre solent. Cum aegrōtus addormit, deus ei (йому) in somno medicīnam demonstrat. Aegrōtus somnum medīcis narrat et medīci remedium designant. Si convalescit aegrōtus, morbum suum et remedium in tabūla inscribit et muro templi ponit. Ita gratias deo agit.

VII. Доповніть речення:

Inter claros medīcos Graecos ... primus est. Aesculapius non solum primus medīcus, sed etiam deus ... est. Templa dei in ... sunt. Deus in somnō ... medicīnam demonstrat. Aegrōtus somnum ... narrat. Si aegrōti convalescunt, remedia et morbos in tabūlis

VIII. Виконайте граматичний аналіз речення “Virum aegrōtum medīci in templō ponēre solent”.

IX. Перекладіть латинською мовою: 1. Боги Давньої Греції; вшановують численних богів; у римських храмах; прикрашає місто; про славних лікарів; на шляхах Італії; серед відомих римлян. 2. Римляни вшановують численних богів. 3. Боги живуть на небі, у воді і під землею. 4. Юпітер є богом неба і землі.

X. Напишіть, які слова в сучасних мовах походять від латинських іменників: annus, i, m – рік; consilium, ii, n – рішення, порада; locus, i, m – місце; numerus, i, m – число; nummus, i, m – монета; officium, ii, n – обов’язок; populus, i, m – народ; patrōnus, i, m – покровитель; animus, i, m – душа; ager, agri, m – поле, земля; initium, ii, n – початок; faber, bri, m – ремісник; ventus, i, m – вітер.

Mandāte memoriae sententias Latīnas

- ✓ Ab equis ad asīnos. – З коней в осли.
- ✓ Ab ovo usque ad mala (*Horatius*). – Від яйця аж до яблук (*тобто від початку і до кінця*).
- ✓ Anno Domīni. – Року Божого.
- ✓ Aquam in mortariō tendēre. – Товкти воду в ступі.
- ✓ Aut cum scuto, aut in scuto. – Або зі щитом, або на щиті.
- ✓ Bonum initium dimidium facti est. – Добрий початок – половина справи.
- ✓ Catullum in sacco emēre. – Купувати kota в мішку.
- ✓ Cribro aquam haurīre. – Черпати воду решетом.
- ✓ Contra factum non est argumentum. – Проти факту немає доказу.

- ✓ De caelo in caenum. – З неба в болото.
- ✓ De lingua stulta veniunt incommōda multa. – Від нерозумного язика трапляються великі біди.
- ✓ Elephantum ex musca facere. – Робити з мухи слона.
- ✓ Habent sua fata libelli. – Книги мають свою долю.
- ✓ Inter arma tacent Musae. – Коли говорять гармати, музи мовчать.
- ✓ Margaritas ante porcos. – Перли перед свиньми.
- ✓ Oleum camino addere. – Підливати олії до вогню.
- ✓ Otium post negotium. – Відпочинок після праці.
- ✓ Per aspera ad astra. – Крізь терни до зірок.
- ✓ Sine ira et studio. – Без гніву і пристрасті.

Тема: Прикметники першої групи. Особові займенники. Присвійні займенники. Зворотний займенник

I. Доповніть парадигму відмінювання:

Singulāris		Plurālis	
Nom.	_____	Nom.	_____
Gen.	<i>athletae Graeci</i>	Gen.	_____
Dat.	_____	Dat.	_____
Acc.	_____	Acc.	_____
Abl.	_____	Abl.	<i>athletis Graecis</i>
Voc.	_____	Voc.	_____

II. Провідмінійте словосполучення: noster collega bonus; tuum desiderium pium.

III. Додайте відповідні відмінкові закінчення, перекладіть словосполучення: deo magn..., amicis bon..., agricolam Roman..., discipule bon..., tunicae alb..., poetarum Graec..., muri alt..., pinos alt..., linguae antiqu..., in insula ingot....

IV. Поставте словосполучення в запропонованих формах:

servus Romanus → **Abl. Plur.** → **Gen. Sing.** → **Voc. Sing.** → **Acc. Plur.**;
 templum antiquum → **Acc. Plur.** → **Dat. Sing.** → **Gen. plur.** → **Abl. Sing.**;

poeta Graecus → **Voc. Sing.** → **Dat. Plur.** → **Gen. Sing.** → **Acc. Plur.**

V. Перекладіть словосполучення: стародавніх міст; латинську мову; в античних байках; мої друзі; старанним учням; про ваших дітей; красиві храми; у твоїх листах.

VI. Доберіть відповідну форму присудка:

1. Iulia et Terentia (salutat, sunt, rident). 2. Titus et Gaius in schola (sunt, clamat, ridētis). 3. Iulia amīcam suam (est, narrat, vocat). 4. Marcus Corneliā (salutat, gaudent, scribit).

VII. Визначте відмінок і число для кожного ряду іменників:

epistūlae – templo – amīco – puĕro – ...;

theatra – deas – agros – puĕros – ... ;

agri – monumenta – divitiae – puĕri – ...;

amicōrum – deārum – puerōrum – templōrum – ...;

puer – verbum – amīce – magistra –

VIII. Доповніть речення відповідними займенниками, перекладіть українською мовою:

Stulta es, Cornelia, quod ... Marcum amīcum exspectas. Non ... stulta sum, sed ... stultae estis. Nam ... Marcum amo, itaque amīcum libenter exspecto. ... Marcum amo, sed Marcus non solum ... amat, sed multas; non solum ... dona apportat, sed multis! Non multos amīcos amāmus et ab amicis dona exspectamus. Et amici ... dona apportant.

IX. Перекладіть українською мовою:

1. Historia est disciplīna antiqua. 2. Scientia linguārum antiquārum necessaria est. 3. In Europā vidēmus reliquias castrōrum et oppidōrum Romanōrum antiquōrum. 4. Si multos amīcos habes, magnas divitias habes. 5. Fabūlae et mythi antīqui vitam domestīcam, urbānam et rustīcam populōrum antiquōrum monstrant. 6. Fortūna dea super ocūlos fasciam habet, unde proverbium: “Fortūna caeca est”. 7. Divitiae magnae viris stultis nocent. 8. Tempa deōrum apud Romānos antīquos magnifica sunt. 9. Fabūlae de Romūlō et Remō, bellō Troiānō, de claris oppīdis Italiae notae sunt. 10. Fortūna, ut medīcus ignārus, multos caecat. 11. Servi Romāni vitam misēram agunt. 12. Dum fortūna tibi ridet, multos amīcos habes. 13. De vobis et de vestris libĕris cogitāte. 14. Vita aliōrum est nobis magistra. 15. Tua verba cara mihi sunt. 16. Apud Romānos est proverbium: “Hodie mihi, cras tibi”. 17. Non credīmus tibi. 18. Quis nostrum numquam errat? 19. Natūra nobis multa dona dat. 20. Vita tua periculōrum plena est. 21. Vobis de Romā narro. 22. Crede mihi, semper tibi credo. 23. Scientia nobis lucet, ut stella in caelō. 24. Aliēna vitia bene vidēmus, nostra – male. Unde proverbium: “Aliena vitia in ocūlis habēmus, a tergo nostra sunt”.

X. Виконайте граматичний аналіз речення “In Europā videmus reliquias castrōrum et oppidōrum Romanōrum antiquōrum”.

XI. Трансформуйте речення за зразком: Marcus laborat. → Labora, Marce!

1. Puellae templum intrant. 2. Liberi verbis magistri parent. 3. Valerius gratus est. 4. Feminae laetae sunt.

XII. Доберіть антоніми: gratus, magnus, parvus, frigidus, bonus, ingratus, novus, malus, calidus, vetus.

XIII. Назвіть слова, які походять у сучасних мовах від латинських прикметників: falsus, a, um (підроблений); magnus, a, um (великий); varius, a, um (різний); albus, a, um (білий); altus, a, um (високий); antiquus, a, um (стародавній); futurus, a, um (майбутній); necessarius, a, um (необхідний); liber, a, um (вільний).

Mandate memoriae sententias Latinas

- ✓ Aliena vitia in oculis habemus, a tergo nostra sunt. – Чужі недоліки у нас перед очима, а свої позаду.
- ✓ Alter ego. – Друге я.
- ✓ Carum, quod rarum. – Любе те, що рідкісне.
- ✓ Circulus vitiōsus. – Зачароване коло.
- ✓ Ex malis minima eligere oportet. – З неприємностей треба вибирати найменшу.
- ✓ Fortuna caeca est. – Доля сліпа.
- ✓ Fortuna tibi favet. – Щастя тобі сприяє.
- ✓ Ignavis semper feriae. – Лінивці завжди мають свято.
- ✓ Imperare sibi maximum imperium est. – Володіти собою – найвища влада.
- ✓ Inter nos. – Між нами, по секрету.
- ✓ Mala herba cito crescit. – Погана трава швидко росте.
- ✓ Nec sibi, nec alteri. – Ані собі, ані іншому.
- ✓ Non multa, sed multum. – Коротко, але змістовно.
- ✓ Nosce te ipsum. – Пізнай самого себе.
- ✓ Omnia mea mecum porto. – Усе своє ношу з собою.
- ✓ Per angusta ad augusta. – Вузьким шляхом до слави.
- ✓ Plenus venter non studet libenter. – Повний живіт не вчиться охоче.
- ✓ Semper tiro. – Завжди новачок.
- ✓ Tibi et igni. – Тобі і вогню.
- ✓ Umbram suam timere. – Боятися своєї тіні.
- ✓ Vade mecum. – Простуй за мною (назва путівників).
- ✓ Vae soli. – Горе самотньому.

Тема: Теперішній час дійсного способу пасивного стану.
Синтаксис пасивної конструкції

I. Доповніть парадигму відмінювання:

Singulāris	Singulāris	Singulāris	Singulāris
1. _____	1. <u>censeor</u>	1. <u>defendor</u>	1. _____
2. _____	2. _____	2. _____	2. <u>punīris</u>
3. <u>nominātur</u>	3. _____	3. _____	3. _____
Plurālis	Plurālis	Plurālis	Plurālis
1. _____	1. <u>censēmur</u>	1. <u>defendīmur</u>	1. _____
2. <u>nominamīni</u>	2. _____	2. _____	2. <u>punimīni</u>
3. _____	3. _____	3. _____	3. _____

II. Визначте і перекладіть дієслівні форми: mutamīni, describītur, docēmur, punīris, cingītur, signantur, legi, laudor, illustrāris, delēmur, vocātur, defenduntur.

Зразок: *laudtur – laudo, āvi, ātum, āre – verbum, coniugatio prima, persōna tertia singulāris praesentis indicatīvi passīvi, його хвалять.*

III. Замініть активну конструкцію пасивною, перекладіть речення: 1. Proverbia sapientiam populōrum antiquōrum exprimunt. 2. Poētae antīqui bellum Troiānum describunt. 3. Romāni Gallos in proeliis vincunt. 4. Femīnae statuas Minervae rosis ornant. 5. Muri alti oppīda antīqua cingunt. 6. Romāni Neptūnum deum fluviōrum putant.

IV. Перекладіть українською мовою, виконайте граматичний аналіз дієслів: 1. Amīcus diu quaerītur, vix invenītur, difficile servātur. 2. Avaritia neque copia, neque inopia minuītur. 3. Vici populōrum antiquōrum saepe incendiis delentur. 4. Contra verbōsos noli contendere verbis: sermo datur cunctis, anīmi sapientia – paucis. 5. Nemo debet bis punīri pro uno delicto. 6. Incōlae vici a Romānis agricōlae appellantur. 7. Diāna a Romānis dea silvārum putātur. 8. Etiam magna regna delentur. 9. In Romā antīquā iurisprudencia floret, idcirco Roma patria iurisprudenciae appellātur. 10. Statae virōrum clarōrum rosis ornantur.

V. Перекладіть тексти:

De Thesēo et Ariadna

In insūla Creta, ubi regnat Minos, Daedālus labyrinthum magnum aedificat. Labyrinthus a saevō monstrō Minotaurō custodītur. Aegēus, rex Attīcae, tribūtum pendet in Cretam. Septem pueros et puellas mittēre debet ad victīmas monstro. Misēri a Minotaurō statim devorantur. Thesēus, filius Aegēi, proponat sibi bestiam necāre et patriam ab horrīda poena liberāre. Itaque cum sociis suis in Cretam advēnit. Ibi Ariadna, filia Minois,

adiuvāre eum (йому) constituit atque filum longum et gladium mirum donat. In labyrinthō Thesēus alligat filum ad portam et ita certa via servātur. Gladio miro Minotaurum necat. Theseus fili auxilio ex labyrinthō venit.

Perseus et Andromeda

Perseus trans Aethiopiam volat. Caput Medusae in sacco iacit. Sanguis in terram cadit et guttae in vipēras nigras mutantur. Subito iuvēnis puellam apud saxum videt clamatque: “Cur in vincūlis in ora stas?” Andromeda Perseo respondet: “Draco ingens a deis marīnis aliquoties in terram nostram mittitur. Pater meus rex Aethiopiae est. Andromeda vocor. Hodie pater debet me monstro immolāre. Nullo alio modo a tanto malo liberāri possumus. Specta, draco iam ex aqua assurgit”. Perseus clamat: “Noli timēre, Andromeda, sed averte oculos tuos!” – Medusamque beluae ostendit. Draco statim in statuam convertitur.

VI. Виконайте граматичний аналіз підкреслених речень.

VII. Перекладіть речення активним і пасивним зворотами:

1. На Криті Дедал будує лабіринт. 2. Лабіринт охороняє Мінотавр, люте чудовисько. 3. Аріадна дарує Тезею меч та нитку. 4. Тезей знищує страшне чудовисько.

Mandāte memoriae sententias Latīnas

- ✓ Cetēra desiderantur. – Усе інше – бажане.
- ✓ Cito turgens spuma dilabitur. – Шалений гнів швидко минає.
- ✓ Clavus clavo pellitur. – Клинок вибивають.
- ✓ Contraria contrariis curantur. – Протилежне лікується протилежним.
- ✓ De lana carprina rixāri. – Про козину вовну сперечатися.
- ✓ Diabōlus non est tam ater, ac pingitur. – Не такий страшний чорт, як його малюють.
- ✓ Fabūlis non explētur venter. – Шлунок байками не наповниш.
- ✓ Iniqua nunquam imperia retinentur diu. – Несправедлива влада недовговічна.
- ✓ Lapis musco tegitur, qui non vertitur. – Камінь мохом обростає, якщо його ніхто не перевертає.
- ✓ Nemo debet bis puniri pro uno delicto. – Ніхто не мусить бути караним двічі за ту саму провину.
- ✓ Nolite iudicāre et non iudicamini. – Не осуджуйте, і вас не будуть осуджувати.
- ✓ Philosophia medetur animus. – Дух виліковується філософією.

- ✓ Si vis amāri – ama. – Коли хочеш, щоб тебе любили – люби.
- ✓ Tertium non datur. – Третього не дано.

Тема: Минулий час недоконаного виду дійсного способу активного і пасивного станів. Майбутній час недоконаного виду дійсного способу активного і пасивного станів

I. Доповніть парадигму відмінювання:

Singulāris	Singulāris	Singulāris	Singulāris
1. _____	1. <u>defendēbar</u>	1. <u>docēbor</u>	1. _____
2. <u>pugnābas</u>	2. _____	2. _____	2. <u>punies</u>
3. _____	3. _____	3. _____	3. _____
Plurālis	Plurālis	Plurālis	Plurālis
1. _____	1. _____	1. <u>docebimur</u>	1. _____
2. _____	2. <u>defendebamini</u>	2. _____	2. _____
3. <u>pugnābant</u>	3. _____	3. _____	3. <u>punient</u>

II. Зробіть граматичний аналіз дієслів, перекладіть українською мовою: habēbant, putabūtur, amābas, veniam, debebantur, liberamini, docēbunt, tradebātur, respondēbis, dicent, nominabūtur, augēbat, laudabo.

III. Поставте дієслівні форми в пасивному стані, перекладіть українською мовою: demonstrābat – ...; puniam – ...; delēbis – ...; liberabāmus – ...; salutabitis – ...; censēmus – ...; defendere – ...; docēbo –

Зразок: *vocat* (він кличе) – *vocatur* (його кличуть).

IV. Замініть активну конструкцію пасивною. Перекладіть українською мовою: 1. Graeci in ora Siciliae colonias condēbant. 2. Servi Graeci pueros Romānos educābant. 3. Incendia vicos populōrum delēbant. 4. Romāni circum oppīdum vallum aedificābant. 5. Vere herbae et plantae terram vestient. 6. Marcus epistūlas amīcis scribet.

V. Доберіть відповідну дієслівну форму, перекладіть речення: 1. Adversarii oppīdum non (intrat, occupābunt, fugiēbant). 2. Gaudeo, quod fortūna me (delectant, timētis, amat). 3. Discipūli boni a magistris (laudantur, docēmur, monent). 4. Oppīda antiqua saepe incendiis (conduntur, debebantur, aedificantur).

VI. Доповніть речення відповідною дієслівною формою, перекладіть речення:

1. Romāni numquam inimīcos (timēre). 2. In templō Delphōrum Pythia multa oracūla (dare). 3. Graeci antiqui in loco victoriae monumenta

(struĕre). 4. Cras epistŭlam tibi (scribĕre). 5. Semper amĭci fidi (esse). 6. Si sapientiam non habes hodie, cras nihil (habĕre). 7. Bonus magister consilia bona semper (dāre). 8. Ego tibi de nostrā scholā (scribĕre). 9. Castra Romanōrum vallo fossaque (munĭre).

VII. Перекладіть текст, напишіть його в минулому часі недоконаного виду:

Graeci et Romāni non unum deum, sed multos deos deasque colunt. Primus in numĕro deōrum Iuppĭter est, Saturni filius, domĭnus mundi. Locus, ubi Iuppĭter sedet et mundi imperium tenet, est Olympus. Neptŭnus, secundus Saturni filius, in Oceānō regnat. Nautae Neptŭno equos et tauros immollant. Pluto, Saturni tertius filius, a Romānis horridus umbrārum domĭnus, deus inferōrum putātur.

VIII. Перекладіть текст:

De Mercurio

Mercurius deus Maiae filius erat. Primum Mercurius a Romanis et Graecis pro deo commercii colebātur. Deinde, ut a Graecis, deōrum nuntius et minister numerabātur. Mercurius iussa deōrum incōlis nuntiābat et anĭmos mortuōrum ad infĕros deducēbat. Saepe igĭtur modo in Olympo, modo in terrā, modo apud infĕros erat. Praeterea Mercurius erat deus eloquentiae; itāque Graeci et Romāni Mercurio linguas bestiārum sacrificābant. Simulacra Mercurii in foris oppidōrum et in viis et in triviis erant.

IX. Доповніть речення:

Mercurius a popŭlis antĭquis deus ... putabātur. Deinde ... et ... deōrum numerabātur. Mater Mercurii ... erat. Animi mortuōrum ... ad infĕros deducebantur. Graeci et Romāni Mercurium deum ... putābant. Quapropter ... bestiārum Mercurio ... sacrificabantur. Simulacra Mercurii in ... Italiae collocabantur.

X. Випишіть з тексту “De Mercurio” іменники першої відміни. Виконайте їх граматичний аналіз.

XI. Перекладіть речення в активному і пасивному стані:
1. Студенти вивчали, вивчають і вивчатимуть іноземні мови. 2. Поети прославляли, прославляють і прославлятимуть відвагу воїнів. 3. Пожежі руйнували, руйнують і руйнуватимуть ліси.

Mandāte memoriae sententias Latīnas

- ✓ Aut inveniam viam, aut faciam. – Або знайду дорогу, або прокладу.
- ✓ Bis repetĭta placēbunt. – Двічі повторене сподобається.

- ✓ Consilio melius vinces, quam iracundia. – Швидше переможеш розсудливістю, ніж гнівом.
- ✓ Cum fortūna perit, nullus amīcus erit. – Коли щастя пропадає, то й друг зникає.
- ✓ Destruam et aedificābo. – Зруйную і зведу заново.
- ✓ Dum ferrum candet, tundīto. – Куй залізо, поки гаряче.
- ✓ Non semper erit aestas. – Не завжди буде літо.
- ✓ Pulsāte et aperiētur vobis. – Стукайте, і вам відчинять.
- ✓ Unum castigābis, centum emendābis. – Одного покараєш – сотню виправиш.

Тема: Третя відміна іменників. Особливості відмінювання іменників третьої відміни

I. Запишіть повну форму Gen. Sing., позначте основу іменників третьої відміни:

imago, ĩnis, f	_____	fortitūdo, ĩnis, f	_____
carmen, ĩnis, n	_____	os, ossis, n	_____
ratio, ōnis, f	_____	cortex, ĩcis, m	_____
apex, ĩcis, m	_____	mos, moris, m	_____
sermo, ōnis, m	_____	vestis, is, f	_____
mare, is, n	_____	tempus, ōris, n	_____
testis, is, m	_____	regio, ōnis, f	_____

II. Визначте тип відмінювання іменників третьої відміни:

secāle, is, n	_____	ver, veris, n	_____
fons, fontis, m	_____	orbis, is, m	_____
flos, floris, m	_____	anĭmal, ālis, n	_____
lex, legis, f	_____	oratio, ōnis, f	_____
securis, is, f	_____	vestis, is, f	_____
flumen, ĩnis, n	_____	sermo, ōnis, m	_____
cochlear, āris, n	_____	turris, is, f	_____

III. Узгодьте прикметники з іменниками, провідмінійте словосполучення: homo, ĩnis, m (novus, a, um), vectĭgal, ālis, n (magnus, a, um), ars, artis, f (antĭquus, a, um).

IV. Утворіть форму Nom. і Gen. plurālis від іменників: tempus, ōris, n; civis, is, m; regio, ōnis, f; mare, is, n; pars, partis, f; cor, cordis, n; victor, ōris, m; ius, iuris, n; turris, is, f.

Зразок:

Іменник	Група	Nom. Plur.	Gen. plur.
<i>mare</i>	<i>vocālis</i>	<i>maria</i>	<i>marium</i>

V. Визначте групу і відмінкові форми іменників: *carminibus*; *in arce*; *montem*; *regiones*; *marium*; *turrim*; *mente*; *homini*; *in pace*; *militum*; *litora*; *rationem*; *iuribus*; *fratre*; *partem*; *pontium*; *in urbe*; *morum*; *animalibus*; *oris*; *ossi*; *vi*.

Зразок: *regem – rex, regis, m; declinatio tertia, classis consonans, Accusativus singularis, царя.*

VI. Заповніть пропуски відповідними закінченнями, перекладіть словосполучення: *imperatori bon...*; *oratores clar...*; *floribus alb...*; *Iovi optim...*; *maria nonnull...*; *de scriptoribus antiqu...*; *gentium antiqu...*; *duce perit...*; *urbium mult...*; *carminibus clar...*; *in mari alt...*; *montes alt...*; *part... magnam*; *altas turr...*; *iur... Romanorum*; *de reg... Romanis*; *Iov... maximo*; *mor... Romano*; *nomin... Romana*.

VII. Поставте слова в дужках у відповідних відмінках, перекладіть речення: 1. *Plato poetas (dux, ducis, m) sapientiae vocabat.* 2. *(mos, moris, m) et instituta Romanorum et Germanorum antiquorum varii erant.* 3. *Laus praemium (virtus, utis, f) est.* 4. *Cupio (virtus, utis, f), non fraude vincere.* 5. *Amici (fur, furis, m) (tempus, oris, n) sunt.*

VIII. Поставте дієслівні форми в пасивному стані, перекладіть українською мовою: *putat – ...; nominabit – ...; audiam – ...; puniebatis – ...; cingebant – ...; tradis – ...; ponent – ...; separabatis – ...; describunt – ...; mutare –*

Зразок: *amat (він любить) – amatur (його люблять).*

IX. Перекладіть тексти:

De Neptūno

Neptūnus, frater Iovis, a Romanis antiquis deus fluminum et marium putabatur. Deus in alto Olympo habitabat. Nautae periti Neptūnum saepe plus quam Iovem colēbant. Et mare, et omnia maris animalia a Neptūno gubernabantur. Dum deus vehiculo aureo peragrābat maria, undae sedabantur et nubes dissipabantur. Mirae animalium figurae in mari habitabant. Interdum autem Neptūnus mare tempestatibus turbabat. Ex arboribus pinus deo sacra est, ex qua (якої) naves firmae aedificabantur. Nautae Neptūno equos et tauros immolābant.

De regnō Plutōnis

Plutōnis nomen horridum cum terrore homines antiqui vocābant. Dei regnum sub terrā situm erat et Orcus appellabatur. Orci tenebrae numquam

solis gratō lumīne illustrabantur. Multa flumīna in Orcō erant. Infernōrum flumīnum aquae terrārum incōlas ab Orcō separābant. Imprīmis notum erat flumen nomīne Styx. Stygiārum aquārum custos Charon erat. Charon mortuōrum homīnum anīmas navigiō parvō in Orcum transportābat. Ad ianuam Orci monstrum saevum habitābat. Cerbērus appellabātur. Foeda erant bestiae capīta, horrīdi in capitībus ocūli. Somno Cerbērus numquam recreabātur. In Orcō iudīces sevēri vitae morumque homīnum mortuōrum erant. Orci iudīces olim reges clari erant. Malōrum homīnum anīmae in Tartāro ab iudicībus sevēris collocabantur. Elysium autem magnae virtūtis praemium erat. Ibi aeterna erat aestas, mirā terrae pulchritudīne delectabantur ocūli. Molestae pristinōrum labōrum imagīnes vitam beātam non turbābant. Nam aqua flumīnis Lethaei obliviōne donābat anīmas.

De Apollīne

Apollo a Graecis et Romānis frater Dianae putātur. Apollīnis et Dianae pater erat Iuppīter, mater – Latōna. Apollīnis in tutēla erant poētae. Comītes Apollīnis erant Musae. Poētae antīqui Apollīnem Musārum ducem, poētārum patrem, carmīnum auctōrem, medicīnae inventōrem nomīnant. Apollīni oracūlum Delphīcum sacrum erat. Ibi deus hominībus per Pythiam et sacerdōtes futūra nuntiābat. Sacerdōtes Delphīci erant custōdes fidi Apollīnis templi. Pariētes templi Delphīci multis donis ornabantur.

De Iove

Iuppīter domīnus caeli et terrae putabātur. Poētae Graeci Iovem patrem deōrum hominumque vocābant. Et dei et homīnes Iovem timēbant. Iuppīter in Olympo habitābat et cum fratrībus mundum gubernābat. Inde deus tonābat et fulminābat. Equi rapīdi Iovis per totum mundum volābant. Si deus clipeo quatebat, ventos et procellas in terram mittebat. Idem gratiā suā natūram tranquillat. In tutēla Iovis praecipue reges erant. Iuppīter auctor erat legum humanārum. Fratres Iovis erant Neptūnus et Pluto, sorōres Iuno, Ceres, Vesta. Bestiae nonnullae deis sacrae erant, ut aquīla Iovi, pavo Iunōni, equus Neptūno. Ex arborībus oliva Minervae sacra erat, Apollīni laurus, Plutōni cupressus.

X. Доповніть речення: Graeci et Romāni antiqui non unum deum, ut Christiāni, sed multos ... et ... colēbant. Primus in numērō deōrum ... erat, deus ... et Iuppīter in ... habitābat. ... et ... fratres Iovis erant. Deus ... a nautis perītis colebātur. Mare et maris animalia ... gubernabātur. Regnum ... sub terrā situm est. ... deum horrīdum timēbant.

XI. З тексту “De Neptuno” випишіть іменники третьої відміни, виконайте граматичний аналіз.

XII. Виконайте граматичний аналіз підкреслених речень.

XIII. Перекладіть речення латинською мовою в активі та пасиві: 1. Час змінював, змінює, змінюватиме характери людей. 2. Студенти вивчали, вивчають, вивчатимуть твори античних письменників. 3. З квітів і трав люди виготовляли, виготовляють, виготовлятимуть ліки.

XIV. Напишіть слова, що походять в українській (англійській, німецькій, французькій) мові від латинських слів: ars, artis, f – мистецтво; flos, floris, m – квітка; genus, ěris, n – рід, вид; animal, ālis, n – тварина; mare, is, n – море; nomen, ĩnis, n – назва, ім’я; caput, ĩtis, n – голова, столиця; pars, partis, f – частина, сторона; pax, pacis, f – мир; vestis, is, f – одяг; mater, tris, f – мати; pater, tris, m – батько.

Mandāte memoriae sententias Latīnas

- ✓ Alma mater. – Мати-годувальниця.
- ✓ Caecus non iudīcat de colōre. – Сліпий не судить про колір.
- ✓ Dura lex, sed lex. – Суворий закон, але закон.
- ✓ Ferro ignique. – Мечем і вогнем.
- ✓ Finis corōnat opus. – Кінець – справі вінець.
- ✓ Gladius ferit corpus, anīmos oratio. – Меч вражає тіло, а слово – душу.
- ✓ Gutta veritātis in mari verbōrum. – Крапля істини у морі слів.
- ✓ Homo locum ornat, non homīnem locus. – Людина прикрашає місце, а не місце людину.
- ✓ In vestimentis non est sapientia mentis. – Для людини важлива не одягу краса, а мудра голова.
- ✓ In vino veritas, in aqua sanitas. – У вині істина, у воді здоров’я.
- ✓ Mens sana in corpore sano. – У здоровому тілі здоровий дух.
- ✓ Non rex est lex, sed lex est rex. – Не цар є законом, а закон є царем.
- ✓ Novus rex, nova lex. – Новий цар, новий закон.
- ✓ O tempora, o mores! – О часи, о звичаї!
- ✓ Pacem cum hominibus, bellum cum vitis habe. – Живи у мирі з людьми, веди війну з їх вадами.
- ✓ Panem et circenses! – Хліба і видовищ!
- ✓ Per crucem ad lucem. – Через страждання до світла.

- ✓ *Piscis primum a capite foetet.* – Риба смердить спочатку від голови.
- ✓ *Philosophia est mater omnium artium.* – Філософія – це мати усіх наук.
- ✓ *Quod licet Iovi, non licet bovi.* – Що личить Юпітеру, не личить волу.
- ✓ *Quot capita, tot sententiae.* – Скільки голів, стільки думок.
- ✓ *Repetitio est mater studiōrum.* – Повторення є матір'ю навчання.
- ✓ *Sine labōre non erit panem in ore.* – Без праці не буде хліба у роті.
- ✓ *Tempōra mutantur et nos mutāmur in illis.* – Часи змінюються, і ми змінюємося разом з ними.
- ✓ *Testis unus – testis nullus.* – Один свідок – не свідок.
- ✓ *Ut panis ventrem, sic pascit lectio mentem.* – Як хліб живить шлунок, так читання – розум.
- ✓ *Vox popūli – vox veritātis.* – Голос народу – голос правди.

Тема: Прикметники третьої відміни. Дієприкметник теперішнього часу активного стану

I. Узгодьте прикметник з іменником, утворіть форми Nom. i Gen. plur.: homo, īnis, m (*perītus, a, um; prudens, entis; fortis, e*); oppīdum, i, n (*celeber, bris, bre; novus, a, um; parvus, a, um*); femīna, ae, f (*felix, icis; tristis, e; bonus, a, um*); poeta, ae, m (*illustris, e; Romānus, a, um; celebr, bris, bre*).

Зразок: *homo perītus – homīnes perīti – homīnum peritōrum.*

II. Заповніть пропуски відповідними закінченнями, перекладіть словосполучення: reges crudel...; virōrum fort...; amīco fidel...; verba brev...; vitam felic...; templa celebr...; duce prudent...; hominībus felic...; poetae illustr...; servo pauper....

III. Визначте відмінкові форми словосполучень, перекладіть українською мовою: virōrum mortalium; hostes crudeles; avi celēri; epistūlam brevem; viri fortes; operībus immortalībus; dolōre acri; labyrinthum ingentem; regem crudēlem; verba brevia; homīne sapienti.

Зразок:

<i>ixoris fidelis</i>	Gen. sing.	<i>вірної дружини</i>
-----------------------	-------------------	-----------------------

IV. Утворіть дієприкметники теперішнього часу активного стану, перекладіть українською мовою: migrāre; advenīre; flēre; regnāre; legēre; audīre; nescīre; vidēre; sentire.

V. Розкрийте дужки, перекладіть речення: 1. Milītes ... (fortis, e) non mortem, sed infamiam timent. 2. Multi flores et plantae hominībus ... (utilis, e) sunt. 3. Ex avaritia ... (omnis, e) scelēra gignuntur. 4. Divitiae homīnem ... (felix, icis) non faciunt. 5. Notum est monumentum Ariōnis in delphino ... (sedēre). 6. Amor foedēre coniungit ... (amāre). 7. Multae urbes, olim ... (florēre), nunc dirutae iacent. 8. ... (errāre) viam monstra! 9. Vici ... (florēre) et oppīda (celeber, bris, bre) ... in Italiā sunt.

VI. Перекладіть текст:

De Achille

Celēber erat Achilles, filius Pelei regis et Thetīdis deae. Mater infantem suum in aquis Stygis immergēbat. Aqua fluvii corpus Achillis invulnerabile faciēbat. Attāmen talus pedis dextri vulnerabilis manēbat.

Multae Graecōrum civitātes bellum cum Troiānis gerēbant. Duces clari ad Troiam pugnābant. Sed Achilles inter puellas vitam agēbat, nam ita matri placēbat. In villam, ubi Achilles habitābat, venit Ulixes. Quid videt? Puellae variis laborībus opēram dant. Ubi est Achilles? Ulixes ignōrat, sed vir perītus est. Itaque arma monstrat. Puellae fugiunt; Achilles, puer virtūte clarus, manet. Tum Ulixes: “Mecum ad bellum Troiānum propēra!” Ita Achilles particeps belli Troiāni fit (став). Troiāni autem, qui de vulnerabili talo Achillis nihil audiēbant, frustra Thetīdis filium telis petēbant. Nullō modō Achillem vulnerāre potērant. Postrēmo Apollo sagittam Parīdis in talum dextri pedis Achillis dirīgit et herōem necat.

VII. Перекладіть латинською мовою:

1. Ахілл був учасником Троянської війни. 2. Ахілл терпів страждання (гострі болі) через смерть Патрокла. 3. Гомер, славний поет, описував щит Ахілла.

VIII. Доповніть речення: Achilles a hominībus antiquis filius Pelei et Thetidis Corpus Achillis ... erat, nam mater infantem in ... immergebat. Sed talus pedis ... vulnerabilis erat. Diu Achilles inter ... habitābat. Aliquando in ... Ulixes venit. Ulixes ... ubi est Achilles, sed vir ... est. Tum ... puellis monstrat. Puellae fugiunt, puer Ulixes Achilli dicit: “... ad bellum Troianum propera!” Ita Achilles particeps fit.

IX. Перекладіть текст:

De Daedālo et Icāro

Daedālus, postquam Icāro et sibi alas ingentes fabricābat, filium volāre docēbat. Ac profecto ille primus omnium mortalium ut avis volābat. Iam pater voce acri filium ante se volantem admonet; iam Icārus audacia perniciōsa tractus verbis patris monentis non paret; iam pericūla

itineris non ignorans sole ardentis appropinquat. Tum demum pericula imminetia ante oculos habet; tum demum se servare studet. Sed frustra clamat sortemque non mutat: Icarus in mare praecipitat. Frustra pater nomen Icaris vocans filium adiuvare studet. Corpus tantum videt undis fluentibus agitatum.

Х. Випишіть з тексту дієприкметники, виконайте їх граматичний розбір.

Mandate memoriae sententias Latinas:

- ✓ Aliud stans, aliud sedens. – Коли стоїть (він говорить) одне, коли сидить – інше (*сім п'ятниця на тиждень*).
- ✓ Ars longa, vita brevis. – Життя коротке, мистецтво вічне.
- ✓ Crescente periculo crescent vires. – Коли зростає небезпека, зростають сили.
- ✓ Deus facientem adiuvat. – Бог допомагає працьовитому.
- ✓ Esurienti panis cibarius siligineus videtur. – Голодному чорний хліб видається білим.
- ✓ Fortes fortuna adiuvat. – Хоробрим доля сприяє.
- ✓ Homo sapiens, nisi patiens. – Той мудрець, у кого терпець.
- ✓ Ignis aurum probat, miseria fortes viros. – Вогонь випробовує золото, а нещастя – хоробрих мужів.
- ✓ Novos amicos dum paras, veteres cole. – Нових друзів набувай, а старих не забувай.
- ✓ Omne initium difficile est. – Всякий початок важкий.
- ✓ Praesens absens. – Присутній – відсутній (неуважний).
- ✓ Qualis rex, talis grex. – Який чередник, така й череда.
- ✓ Qualis vita et mors ita. – Яке життя, така й смерть.
- ✓ Sero venientibus – ossa. – Хто пізно приходить, тому кістки (залишаються).
- ✓ Timeo Danaos et dona ferentes. – Боюся данайців, навіть якщо вони приносять дарунки.
- ✓ Volens-nolens. – Волею-неволею.
- ✓ Vox clamantis in deserto. – Голос волаючого в пустелі.

Тема: Четверта відміна іменників. П'ята відміна іменників

I. Доповніть парадигму відмінювання:

	Singularis		Pluralis
Nom.	_____	Nom.	_____
Gen.	<i>fructus dulcis</i>	Gen.	_____

Dat.	_____	Dat.	_____
Acc.	_____	Acc.	_____
Abl.	_____	Abl.	<i>fructibus dulcibus</i>
Voc.	_____	Voc.	_____

Singulāris		Plurālis	
Nom.	_____	Nom.	_____
Gen.	_____	Gen.	<i>geluum acrium</i>
Dat.	<i>gelui acri</i>	Dat.	_____
Acc.	_____	Acc.	_____
Abl.	_____	Abl.	_____
Voc.	_____	Voc.	_____

II. Провідмініайте словосполучення: res bona; ritus Romānus; genu novum; domus Romana.

III. Утворіть відмінкові форми іменників за зразком: exercitus → **Gen. plur.** → **Dat. sing.** → **Abl. sing.** → **Acc. plur.** → **Gen. sing.** → **Acc. sing.** → **Voc. sing.**

Cornu; discipulus; domus; genu; tempus; dies; species .

IV. Узгодьте відмінкові форми іменників з прикметниками, перекладіть словосполучення: fructibus (dulcis, e); casu (felix, īcis); manum (dexter, tram, trum); exercituum (Romānus, a, um); usui (bonus, a, um); genua (novus, a, um); sensibus (omnis, e); cursum (celer, is, e); spe (ultimus, a, um); diebus (festus, a, um); faciem (bonus, a, um); rerum (publicus, a, um); aciēi (acer, acris, acre); fide (bonus, a, um); manu (proprius, a, um); cornuum (longus, a, um).

V. Визначте відмінкові форми іменників, перекладіть українською мовою: casui letāli; fructuum recentium; usum magnum; in domo nostra; rem publicam; faciēi pulchrae; diebus festis; spei nostrae.

VI. Утворіть іменники четвертої відміни від дієслів: audio, īvi, ītum, īre; video, vidi, visum, ēre; consentio, sensi, sensum, īre; cado, cecīdi, casurus, ěre; colo, colui, cultum, ěre; rideo, risi, risum, ěre; progredior, gredi, gressum, iri.

VII. Визначте відмінок і число іменників у кожному ряді:
herbae – fati – fructus – domīni – patris – rei – ...;
herba – fatum – fructus – domīne – pater – res – ...;
herbā – fatō – fructu – domīno – patre – re – ...;
herbae – fata – fructus – domīni – patres – res – ...;

herbae – fato – fructui – domīno – patri – rei – ...;

herbas – fata – fructus – domīnos – patres – res – ...;

herbārum – fatōrum – fructuum – dominōrum – patrum – rerum –

VIII. Доповніть речення відповідною формою іменника, перекладіть українською мовою: 1. Consūles Romāni ... (exercitus, us, m) praeērant. 2. Saepe consūles cum ... (exercitus, us, m) parvo hostes superābant. 3. Constantia ... (exercitus, us, m) Romāni admirabilis erat. 4. ... (res, rei, f) secundis contrariae sunt ... (res, rei, f) adversae. 5. Amīcus certus in ... (res, rei, f) incerta cernitur.

IX. Перекладіть тексти:

De domo Romāna

Primo Romāni in casis parvis habitābant. Postea magnificas domos sibi aedificābant. Domus Romāna aliter aedificabātur atque nostra. Domus Romanōrum non multas et parvas fenestras habēbant, sed magnam lacūnam in medio tecti. Cisterna aquam imbrium colligēbat. Ante ianuam erat vestibulum, post ianuam ostium cum cella ostiarii. Ex ostio introitus erat in magnum et latum atrium, ubi servi et amīci mane domīnum salutābant et familia interdium habitābat. Atrium foramine tecti illustrabātur. Erat in atrio focus, locus sacer, ubi tota familia deis domesticis sacrificābat. Atrium ornabātur simulacris avōrum, e cera factis, columnae tectum portābant. Circum atrium erant cubicūla et triclinia, ubi cenābant, et cellae servōrum. Alia pars domus tablinum erat, ubi bibliothēca collocabātur. Post domum saepe hortus erat.

De noctua et cicāda

Aliquando noctua in quercu cava sedet, sed cicāda noctuam cantu e somno excitat. Tum noctua: “Tace, inquit, aut avōla, nam somnum iam valde desidēro”. Sed cicāda nec tacet nec avōlat. Iam meridies est, nec noctua spem somni diuturni habet. Tum: “Habeo, inquit, in spelunca mea nectar dulce, advōla et corpus tuum animumque recrea! Magnus erat aestus meridiēi, grata spes potiōnis dulcis et iucundae”. Itaque cicāda advōlat, sed advolantem noctua necat.

X. Перекладіть речення:

1. Біг життя короткий, а слави – вічний. 2. Скільки днів, стільки й випадків долі. 3. Латинська мова довго була в широкому вжитку серед народів Європи.

Mandāte memoriae sententias Latīnas:

- ✓ Albo lapillo diem notāre. – Відзначати день білим камінцем.
- ✓ Amīcus certus cognoscitur amōre, more, ore, re. – Справжній друг

пізнається любов'ю, характером, словом, ділом.

✓ *Amīcus certus in re incerta cernitur.* – Вірний друг пізнається в біді.

✓ *Bonos mores corrumpunt congressus mali.* – Погані зв'язки псують добрі звичаї.

✓ *Bonus anīmus in mala re dimidium est mali.* – Добрий настрій у біді наполовину зменшує біду.

✓ *Consumitur anūlus usu.* – І перстень зношується від користування.

✓ *Contra spem spero.* – Без надії сподіваюсь.

✓ *Dies diem docet.* – День учить день.

✓ *Diligentia in omnibus rebus valet.* – Старанність потрібна в усіх справах.

✓ *E fructu arbor cognoscitur.* – Дерево пізнається за плодом.

✓ *Est modus in rebus, sunt certae denique fines.* – Є міра в речах і всьому є свої межі.

✓ *Excitare fluctus in simpulo.* – Робити бурю в ополоннику.

✓ *Gustus legibus non subiacet.* – Смак не підкоряється законам.

✓ *Habere regnum casus est, virtus – dare.* – Отримати владу – справа випадкова, а передати її іншому – доблесть.

✓ *In medias res.* – У середину справи (у саму суть).

✓ *Litterarum radices amarae, fructus dulces sunt.* – Корені наук гіркі, плоди – солодкі.

✓ *Manus manum lavat.* – Рука руку миє.

✓ *Mare verborum, gutta rerum.* – Море слів, крапля справ.

✓ *Natura incipit, ars dirigit, usus perficit.* – Природа починає, мистецтво спрямовує, досвід завершує.

✓ *Status quo.* – Існуючий стан.

Тема: Ступені порівняння прикметників. Суплетивні ступені порівняння. Ablativus comparationis. Genetivus partitivus

I. Утворіть ступені порівняння від прикметників: arduus, a, um; asper, a, um; atrox, ōcis; bonus, a, um; strenuus, a, um; pauper, ěris; difficilis, e; levis, e; malus, a, um; acer, acris, acre; honestus, a, um; angustus, a, um; pulcher, chra, chrum; simplex, ĩcis; varius, a, um; magnus, a, um; gracilis, e.

II. Поставте замість крапок відповідні відмінкові закінчення, перекладіть словосполучення: ad crudeliōr... patrem; ex urbibus pulcherrim...; in monte altissim...; temporibus antiquissim...; inter mores

honestior...; veste levissim...; frigora atrocissim...; domine potentissim...; vitam felicior...; moribus asperrim....

III. Перекладіть на латинську мову наступні вирази: гарніша дівчинка, коротші ночі, глибші річки, кращий учень, мудріший вождь, довша війна, менший острів, сильніший чоловік, гірша доля, справедливіший суддя, щасливіший друг, хоробріший воїн, сильніший голод, гостріші роги, приємніший колір, більша планета.

IV. Утворіть відмінкові форми за зразком: Tempus felicius – **Gen. plur.** → **Acc. Sing.** → **Dat. Plur.** → **Abl. Sing.** → **Dat. Sing.**

labor maior – ...; homo felicissimus – ...; lex pessima – ...; templum celeberrimum – ...; dies felicior – ...; aqua purissima – ...; dominus opulentior – ...; mater carissima – ...; vita brevior – ...; fructus dulcior – ...; honor maximus – ...; via longissima – ...; exemplum melius –

V. Доповніть речення, перекладіть українською мовою:

1. Via Appia ... est, ... ceteris viis Italiae. Via Appia ... via Italiae est.

2. Mensis Februarius ... est, ... quam ceteri menses anni. Mensis Februarius ... est.

3. Ferrum metallum ... est, ... ceteris metallis. Ferrum omnium metallorum ... est.

4. Milites Romani ... sunt; ... ceteris militibus. Milites Romani ... sunt omnium militum.

5. Montes Asiae ... sunt; ... quam montes Europae. Montes Asiae ... sunt omnium montium.

6. Dea Venus ... est, ... ceteris deis Romanis. Venus ... omnium dearum est.

Слова для довідок: fortis, pulcher, altus, necessarius, brevis, longus.

VI. Поставте слова в дужках у відповідній формі. Перекладіть речення:

1. Verba tua dulciora (mel, mellis, n) sunt. 2. Oculi (avidus, a, um) sunt, quam venter. 3. Bona valetudo melior est (divitiae, arum, f). 4. Gratia Dei faciet animam tuam (nix, nivis, f) candidiorem. 5. (Omnis, e; mater, tris, f) felicissima es. 6. Terra minor est (sol, solis, m). 7. Discipulis exempla (idoneus, a, um) sunt quam praecepta. 8. Cicero (omnis, e; Romanus, a, um) celeberrimus erat. 9. Omnium animalium simia homini (similis, e) est. 10. Aer (levis, e) est, quam aqua. 11. Nihil est (dulcis, e) veritatis luce. 12. Patria mihi (carus, a, um) est, quam vita. 13. Homerus (clarus, a, um) omnium poetarum Graecorum erat.

VII. Перекладіть речення латинською мовою:

1. Мати дорожча, ніж інші люди. (2 конструкції)
2. Мати найдорожча з усіх людей. (2 конструкції)
3. Гомер відоміший, ніж інші грецькі поети. (2 конструкції)
4. Гомер найвідоміший з усіх грецьких поетів. (2 конструкції)
5. Мінерва розумніша за інших римських богинь. (2 конструкції)
6. Мінерва найрозумніша з усіх римських богинь. (2 конструкції)
7. Рим славніший за інші міста Італії. (2 конструкції)
8. Рим найславнішим з усіх міст Італії. (2 конструкції)

VIII. Перекладіть тексти:

De Roma et Romānis

Aetāte imperatōris Augusti nullum imperium amplius erat quam imperium Romānum. Urbs Roma caput magni imperii erat. Nulla urbs tam opulentior et celebrior erat quam Roma. Nusquam erant templa et aedificia splendidiōra quam in illa urbe. Clarissimum erat forum Romānum, clarissima arx Capitolīna, ubi templum Iovis Capitolīni aedificātum erat. Nam Iuppīter Capitolīnus erat potentissimus deus Romanōrum. Nullus deus apud eos (них) in ampliōre honōre erat. Multis et latis viis Roma cum aliis oppīdis Italiae coniuncta erat, quarum (з яких) notissima et antiquissima erat via Appia. Antiquissimis temporibus Romāni erant probiōres, modestiōres, simpliciōres; iuvenes duriōres et fortiōres. Aetāte Augusti victus erat luxuriosior, rariōra erant exempla verae virtūtis.

De clarissimis urbibus et fluminibus Italiae

Multae urbes clarae sunt. Clara est Capua, clarior Alba Longa, clarissima Roma. Multi sunt in Italia fluvii. Notus est Ticīnus, notior Padus, notissimus Tīberis. Padus est longior et profundior, quam Tibēris. Padus est longissimus et profundissimus omnium fluviōrum Italiae, sed non est in numēro longissimōrum et profundissimōrum fluviōrum Eurōpae. Fertilissima et felicissima regio Italiae est Campania. Celeberrima et florentissima omnium urbium Italiae erat Roma.

IX. Виконайте граматичний аналіз підкресленого речення з тексту “De Roma et Romānis”:

Mandāte memoriae sententias Latīnas

- ✓ A posteriori. – На підставі досвіду.
- ✓ A priori. – Заздалегіть.
- ✓ Ad feliciōra tempōra! – До кращих часів!
- ✓ Aliēna vitia melius vident homīnes, quam sua. – Чужі недоліки люди краще бачать ніж свої.

- ✓ *Altissima quaeque flumina minimo sono labuntur.* – Найглибші ріки течуть з найменшим шумом.
- ✓ *Amor et melle et felle est fecundissimus.* – Любов багата медом і жовчю.
- ✓ *Annus superior semper melior.* – Минулий рік завжди кращий.
- ✓ *Bona fama divitiis est potior.* – Добра слава краща, ніж багатство.
- ✓ *Bona opinio hominum tutior pecunia est.* – Добра думка людей надійніша за гроші.
- ✓ *Bona valetudo melior est quam maximae divitiae.* – Добре здоров'я краще, ніж найбільше багатство.
- ✓ *Consultor homini tempus utilissimus.* – Час – найкорисніший порадник для людини.
- ✓ *Da locum melioribus.* – Дай місце кращим (за себе).
- ✓ *Est avis in dextra melior quam quattuor extra.* – Краще один птах у правиці, ніж чотири в повітрі.
- ✓ *Honores mutant mores, sed raro in meliores.* – Почесті міняють звичаї, але рідко – на кращі.
- ✓ *Maximum ius in veritate est.* – Найбільше право у правді.
- ✓ *Maximum remedium irae mora est.* – Найкращими ліками проти гніву є час.
- ✓ *Melius est nomen bonum, quam magnae divitiae.* – Краще чесне ім'я, ніж велике багатство.
- ✓ *Non faciunt equum meliorem aurei freni.* – Золоті вуздечки не роблять коня кращим.
- ✓ *Oculi avidiores sunt quam venter.* – Очі жадібніші, ніж шлунок.
- ✓ *Patriae fumus igni alieno luculentior.* – Дим батьківщини ясніший від чужого вогню.

Тема: Прислівник. Самостійні та похідні прислівники. Ступені порівняння прислівників. Суплетивні ступені порівняння прислівників

I. Визначте ступені порівняння прислівників: male, acerrime, merito, facile, plus, altius, maxime, raro, optime, acrius, continuo, fortissime, bene, fortiter, maius, minimum, magis, latissime, citius, constanter, pessime, peius, multum, sapienter, diu.

II. Утворіть прислівники від прикметників, напишіть ступені порівняння: iustus, a, um – справедливий, a, e; altus, a, um – високий, a, e; falsus, a, um – неправильний, a, e; citus, a, um – швидкий,

a, e; par, paris – рівний, a, e; prudens, dentis – розсудливий, a, e; bonus, a, um – добрий, a, e; nobilis, e – знатний, a, e; innocens, centis – невинний, a, e; humilis, e – низький, a, e; amplius, a, um – великий, a, e; fortis, e – хоробрий, a, e; simplex, icis – простий, a, e.

III. Поділіть прислівники на групи. Знайдіть спільні риси кожної групи: hodie, ibi, honeste, minime, raro, sapienter, altius, tenerrime, fortiter, bene, simpliciter, maius, clarissime, celeriter, aliquando, falso.

IV. Доповніть ряди:

Positivus	Comparativus	Superlativus
	celerius	
male		
	gravius	
fortiter		
		citissime
necessarie		
		optime
	facilius	

V. Перекладіть українською мовою: 1. Mos erat Spartānis breviter respondere, fortiter pugnare, patienter et constanter labores tolerare, honeste vivere. 2. Facilius est dicere, quam agere. 3. Aliena vitia melius vident homines, quam sua. 4. Tanto est facilius accusare, quam defendere, quanto facere vulnera, quam sanare. 5. Lex recte facere iubet. 6. Romani in theatro clamabant: "Pulchre, bene, recte!" 7. Turpe est linguam Latinam nescire. 8. Pares cum paribus facillime conveniunt. 9. Homines amplius oculis, quam auribus credunt. 10. Gens Belgarum a provinciā longe abest, ubi cultus et humanitas floret. 11. Cives boni commodis patriae libenter serviēbant et serviunt. 12. Sirēnae suaviter cantantes nautis celeriter exitium parābant. 13. Homines probi pulchre et honeste vivunt. 14. Sane et tranquille vivit, qui honeste vivit. 15. Qui iuste officia servat, felix est. 16. Docte et sapienter dicis. 17. Raro senex sententiam mutat.

De Aegypto

Aegyptus olim regnum Africāe erat. Incolae Aegypti antiquitus praecipue agriculturam exercēbant et mercaturam cum populis Europae, praesertim cum Graecis. Nilus fluvius antea erat et nunc est beneficium naturae, quia in Aegypto raro pluit. Nilus autem extra ripas diffluit terramque irrigat. Itaque agricolae Aegypti habitābant non procul a ripis

Nili. Silvae in Aegypto non erant. E plantis erant in hortis fici, citri, palmae, in limōsis locis – papūri et loti. Metallis Aegyptus non abundābat; erat quidem et aurum et argentum in Aegypto, sed parum.

VI. Перекладіть латинською мовою наступні вирази:

Говорити коротко, гарно прикрашати, щиро кохати, довго помилятися, справедливо хвалити, спокійно слухати, погано бачити, мудро навчати, легко працювати, гарно співати, сміливо битися, ніжно торкатися, вірно служити.

VII. Утворіть вищий та найвищий ступені порівняння від прислівників із вправи VI.

Зразок: *говорити коротко* – *breviter dicere; brevius dicere; brevissime dicere.*

VIII. Перекладіть речення латинською мовою: 1. Люди набагато більше вірять очам, ніж вухам. 2. Часто дуже жорстоко боролися галли з германцями. 3. Всяка війна легко починається, дуже важко закінчується. 4. Легше говорити, ніж робити. 5. Греки завоювали Трою більше хитрістю, ніж хоробрістю. 6. Розсудливо і спокійно живе той, хто гідно живе. 7. Римляни хоробро і жорстоко боролися.

Mandāte memoriae sententias Latīnas

- ✓ Amīcus Plato, sed magis amīca veritas. – Друг (мені) Платон, але істина дорожча.
- ✓ Audi multa, loquere pauca. – Слухай багато, говори мало.
- ✓ Citius, altius, fortius! – Швидше, вище, сильніше!
- ✓ Cito inarescit lacrima. – Сльоза швидко висихає.
- ✓ De mortuis aut bene, aut nihil. – Про мертвих або добре, або нічого.
- ✓ Facile dictu, difficile factu. – Легко сказати, важко зробити.
- ✓ Potius sero, quam nunquam. – Краще пізно, ніж ніколи.
- ✓ Sapienti sat. – Розумному досить

Тема: Минулий час доконаного виду дійсного способу активного стану

I. Визначте типи перфектних основ, запишіть основні форми поданих дієслів: curāvi, vici, dixi, appellāvi, credīdi, vetui, rexi, ēgi, fui.

II. Провідмініяйте дієслова в perfectum indicatīvi actīvi: interrōgo, interrogāvi, interrogātum, interrogāre – запитувати; respondeo,

respondi, responsum, respondēre – відповідати; credo, credīdi, credītum, credēre – вірити; aperio, aperui, apertum, aperīre – відкривати.

III. Перекладіть дієслівні форми: salutāvit, vici, defendērunt, fecisti, solvīmus, egistis, laborāvi, scripsit, cepisti, dixērunt, appellavīmus, auxit, tetīgi, petivistis.

IV. Виконайте граматичний розбір дієслів: amāvit; delebātis; dixi; errāmus; vidisti; capiet; paravērunt; audivistis; defendēre; auxit.

V. Поставте присудок у минулому часі доконаного виду дійсного способу активного стан, перекладіть речення: 1. Grave vulnus tu (accipio, cepi, ceptum, ěre). 2. Romūlus urbem ex nomine suo Romam (voco, āvi, ātum, āre). 3. Romāni gentes multas (supĕro, āvi, ātum, āre). 4. Semirāmis Babylōnem urbem altis et firmis muris (cingo, cinxi, cinctum, ěre). 5. Caesar copias Ariovisti regis e Gallia trans flumen Rhenum (pello, pepūli, pulsum, ěre). 6. Vergilius, poēta Romanōrum, egregiis carminībus Aenēae errōres (cano, cecini, cantum, ěre). 7. In summō apud Graecos honōre geometria (sum, fui, –, esse). 8. Milītes Romāni multas urbes in Galliā (expugno, avi, atum, āre) et ingentem eārum numĕrum (deleo, ēvi, ētum, ēre). 9. Cicĕro tres libros de officiis (scribo, scripsi, scriptum, ěre).

VI. Утворіть відповідні дієслівні форми минулого часу доконаного виду, перекладіть українською мовою: parātis – ..., dicunt – ..., peto – ..., sumus – ..., punit – ..., deles – ..., vocatīs – ..., est – ..., legunt – ..., vidēmus –

Зразок: *facit* (він робить) – *fecit* (він зробив).

VII. Утворіть дієслівні форми за зразком: Peto → *pers. 1 sing. futūri I indicatīvi actīvi* → *pers. 2 plur. imperatīvi praesentis* → *pers. 3 plur. perfecti indicatīvi actīvi* → *pers. 2 sing. imperfecti indicatīvi passīvi*. credo → ...; deleo → ...; amo → ...; punio → ...; laudo → ...; describo → ...;

VIII. Доповніть речення. Поставте присудки в perfectum indicatīvi actīvi: 1. Graeci ... e patria 2. Graeci ... bello 3. Graeci ... sibi 4. Graeci ... cum ceteris populis

Слова для довідки: Persas, gloriam, fortiter, tyrranos, superare, parare, pugnare, fugare.

IX. Перекладіть українською мовою: 1. Tarquinius Superbus fuit ultīmus rex Romanōrum. 2. Galli ad Caesārem legātos de pace misērunt. 3. Graecia antīqua non una civitas fuit, sed ex multis civitatībus constītit. 4. Senes iuvenībus: tales estis, quales fuīmus; quales sumus, tales

eritis. 5. Romulus urbem novam in Palatino monte constituit. 6. Ennius in versibus suis maxima facta civium Romanorum pinxit. 7. Milites Romani multas urbes in Gallia expugnaverunt et ingentem earum numerum deleverunt. 8. In summo honore apud Graecos geometria fuit. 9. Romulus, Martis filius, Romam condidit et multos annos regnavit. 10. Civitas Romana multos annos floruit. 11. Pythagoras primus se appellavit philosophum. 12. Ascanius, filius Aeneae, Albam Longam condidit. 13. Bias, unus e septem sapientibus, dixit: "Omnia mea mecum porto". 14. Xerxes Asiam et Europam ponte iunxit. 15. Apollo et Diana filios filiasque Niobae necaverunt. 16. Vergilius, poeta Romanus, egregiis carminibus Aeneae errores cecinit. 17. Tarquinius Superbus, ultimus rex Romanorum, cognomen suis moribus meruit. 18. Herodotus, scriptor Graecus, multarum gentium mores descripsit.

De Iunone

Pavo ad Iunonem, Iovis uxorem, olim venit et deam accusavit. "Dea, – inquit, – miser sum. Pulchras quidem pennas habeo, pedes autem ridiculos. Omnes ruris incolae asperam vocem meam contemnunt. Cur avi tuae tam saeva fuisti?"

Iuno autem respondit: "Stulta verba dicis. Dei nonnullis animalibus iucundam vocem, paucis insigne corpus, leoni virtutem, pavoni pennarum pulchritudinem concesserunt. Miser non es, sed ingratus et superbus. Si deos accusas, ad potentem Iovem te ducere malo: etiam pulchras pennas tibi eripere potest".

De Hercule

Apud antiquos poetas multas fabulas de Hercule, Iovis filio, legimus. Iam in cunis Hercules infans duorum anguium capita sine timore fregit. Deinde, Hercules adulescens feras immanes, Graeciam terrentes, interfecit. Ingenii quoque testimonium non deest: fluminis enim aquam in sordida regis Augiae stabula vertit; ita ingenti aquae copia stercus e stabulis pellere potuit. Per orbem terrarum iter fecit mirisque factis hominum admiracionem movit. Etiam in Plutonis regnum descendere constituit; ibi Cerberum canem, Inferorum custodem, vicit. Hercules non tantum fortis, sed etiam hominibus benignus fuit.

De Paride, Priami filio

Antiquis temporibus in Asia fuit oppidum praeclarum, Troia nomine. Ibi populus Troianorum sub Priami regno vixerat, ut Homerus carminibus suis cecinit. Priamo filius erat Paris. Oraculum regem monuerat: "Nec Paridem! Paris fax Troiae est!" Tum pater servum cum filio parvo in

silvam misit et interficere eum iussit. Servus imperata regis non fecit, sed puerum in silva imposuit et reliquit. Ibi pastores eum invenerunt et educaverunt. Nomen autem pueri pastores nesciverunt. Aliquando iuvenis ludis Troianorum interfuit. Postquam multos Troianos vicit, Priamus de patre et matre interrogavit. Tum rex filium cognovit.

Х. Перекладіть речення на латинську мову: 1. Гай Юлій Цезар був великим імператором. 2. Римські воїни завоювали багато міст у Галлії. 3. Юпітер украв Європу і переніс на Крит. 4. Аристотель був учителем Олександра Великого. 5. Цезар описав Галлію та Британію. 6. У цій битві Спартак, вождь гладіаторів, отримав поразку.

Mandate memoriae sententias Latinas

- ✓ *Acu rem tetigisti.* – Ти торкнувся речі голкою.
- ✓ *Antiqua fuerunt olim nova.* – Старе було колись новим.
- ✓ *Cedit viribus aequum.* – Правда поступається перед силою.
- ✓ *Dimidium facti est coepisse.* – Початок – половина зробленого.
- ✓ *Dixi et animam meam levavi.* – Я сказав і полегшив свою душу.
- ✓ *Dulcia non movit, qui non gustavit amara.* – Той не пізнав солодкого, хто не спробував гіркого.
- ✓ *Feci, quod potui.* – Я зробив, що міг.
- ✓ *Fuimus Troes, fuit Ilium et ingens gloria Teucrorum.* – Були ми троянцями, була Троя і велика слава троянців.
- ✓ *Gallina scripsit.* – Курка написала.
- ✓ *Iam fama nimium fecit.* – Уже чутка додала зайве.
- ✓ *Levis est fortuna; cito repossit, quae dedit.* – Непостійною є доля;
- ✓ швидко забирає те, що дає.
- ✓ *Novacula in cortem incidit.* – Бритва натрапила на брусок.
- ✓ *Qui fuit rana, nunc est rex.* – Хто був жабою, тепер є царем.

Тема: *Давноминутий час дійсного способу активного стану.*

Майбутній час доконаного виду дійсного способу активного стану

I. Подайте основні форми дієслів: *credideramus; responderat; momorderatis; veneram; petiverant; egerimus; fuerit; regnaveritis; videro; absolverint.*

II. Провідмініайте в plusquamperfectum і futurum indicativi активі дієслова: *laboro, avi, atum, are* – працювати; *facio, feci, factum, ere* – робити; *augeo, auxi, auctum, ere* – збільшувати; *reperio, repperi, repertum, ire* – знаходити.

III. Визначте і перекладіть дієслівні форми: *viserat,*

defenderāmus, solvēram, egerātis, laudavērant, fuēras, senserīmus, portavērint, traduxēro, habuērītis.

IV. Доповніть речення відповідною дієслівною формою, перекладіть українською мовою: 1. Dionysius, tyrannus Syracusārum, qui cum finitīmis civitatībus felicīter (pugno, āvi, ātum, āre), divitias ingentes possidēbat. 2. Tarquinius Superbus multos senatōres (occido, occidi, occissum, ěre) vel in exsilium (pello, pepuli, pulsum, ěre), itāque Brutus Tarquinius regno expūlit. 3. Quamquam medīcus varia medicamenta (adhibeo, ui, itum, ěre), puellam aegram sanāre non potuit. 4. Caesar pontem, quem in Rheno (facio, feci, factum, ěre), paulo post rescīdit. 5. Talem habebītis fructum, qualis (sum, fui, – , esse) labor.

V. Перекладіть українською мовою:

1. Graeci deōrum honōres tribuērant iis (ТИМ) viris, qui tyrannos necāvērant. 2. Leonīdas, rex Lacedaemoniōrum, regi Persārum, qui scripsērat: “Mitte arma”, rescripsit: “Veni et sume!”. 3. Romāni corpus Tiberii mortui in Tibērim praecipitavērant. 4. Galli Alpes superavērant et Italiam ferro ignique vastavērant. 5. Themistōcles restituit muros, quos Persae delevērant. 6. Sententiam mutābitis, si omnia audivērītis. 7. Talem habebīmus fructum, qualis fuērit labor. 8. Si te rogavēro alīquid, nonne respondēbis? 9. Dolōrem, si non potuēro frangēre, occultābo. 10. Diogēnes virum doctum, qui de caelestībus multa narravērat, interrogāvit: “Quando tu de caelo discessisti?” 11. Marcus Atilius Regūlus, dux Romanōrum, primus exercītum suum in Afrīcam traduxērat et ibi oppīda et multa castella expugnāvit. 12. Homo quidam interrogāvit servum, genēre Lacedaemonium: “Probusne eris, si te emēro?” Servus: “Etiam si non emēris”. 13. “Philippus, Macedōnum rex, Lacedaemoniis scripsit: “Si in Laconīcam venēro, finībus vestris vos expellam”. Lacedaemonii rescripsērunt: “Si”. 14. Respondēbo tibi, sed non ante, quam tu ipse mihi respondēris. 15. Xerxes, postquam Thermopylas expugnāverat, urbem Athēnas incendio delēvit. 16. Romāni urbem, quam hostes munivērant, post longam obsidiōnem expugnāverunt et diruērunt. 17. Hostes Capitolium, arcem Romanōrum, non expugnāverunt, nam defensōres eius clamōrem anserum audiverant.

De Alexandro Macedōno

Fortūna Philippo, Macedōnum regi, uno die tres iucundas res dedit. Regis aurīga in Olympiis vicērat; unus e Macedōnum ducībus acri impētu hostium exercītum superavērat; valīdus filius, Alexander, regi natus erat. Tum sacerdōtes Philippo dixērunt: “Omīna Alexandro secunda sunt. Infans

tuus, inter victorias natus, magna faciet: omnes hostes vincet, regnum tuum augēbit. Alexandri fama per orbem terrārum volābit”. Philippus sacerdotum omīna magno gaudio accēpit.

De Carthagīne

Olim Carthāgo urbs magnae potentiae fuit. Carthaginiensium maiōres ex antiqua Phoeniciae urbe, cui nomen erat Tyrus, emigravērant. Carthaginienses et boni nautae et mercatōres callīdi erant. Classis eōrum (ix) e multis navībus constābat. Saepe cum Graecōrum urbībus, in Sicilia sitis, de dominatiōne marium contendēbant. Pars Graecōrum Romānos auxilio vocāvit. Ita Carthaginienses eam gentem quoque in numēro hostium habēbant. Bello Punīco secundo Hannībal, dux clarissīmus, copias Carthaginiensium ex Hispania trans iuga Alpium duxerat Romanosque in multis proeliis vicit. Tamen popūlum Romānum non devīcit. Romāni classem suam in Afrīcam misērant et hostes ibi vicērunt. Bello Punīco tertio Carthagīnem armis cepērunt et diripuērunt, arcem moeniaque urbis delevērunt, naves rapuērunt.

VI. Перекладіть латинською мовою:

1. Гомер описав війну, яку греки вели з троянцями. 2. Після того, як полководець захопив укріплення, вороги попросили миру. 3. Римляни раніше поспішили на форум. 4. Якщо не збережеш малого, втратиш багато. 5. Хто не зоре поле, даремно чекатиме плодів.

VII. Перекладіть наступні речення на латинську мову. Поставте присудок в усіх часових формах системи перфекта активного стану:

Зразок: *Галли подолали Альпи.* – *Galli Alpes superavērunt.* (Perfectum ind. act.) → *Galli Alpes superavērant* (Plusquamperfectum ind. act.) → *Galli Alpes superavērint* (Futūrum II ind. act.).

1. Місяць освітив Землю. 2. Греки на десятому році (досл. десятим роком) зруйнували Трою. 3. Я заспівав пісню про кохання. 4. Дружба прикрасила наше життя. 5. Ви збудували нову школу в нашому місті. 6. Ми написали листа друзям.

Mandāte memoriae sententias Latīnas

- ✓ *Cito rumpes arcum, semper si tensum habuēris.* – Швидко зламаєш лук, якщо він постійно буде натянутим.
- ✓ *Cum bonis bonus eris, cum malis pervertēris.* – З добрими людьми будеш добрим, з поганими – зіпсуєшся.
- ✓ *Cum fuēris Romae, Romāno vivīto more.* – Коли будеш у Римі,

живи за римським звичаєм.

✓ *Doctior magis eris, si quod nescis, quaeris.* – Ти будеш набагато розумніший, якщо запитаєш про те, чого не знаєш.

✓ *Hoc tibi prodērit olim.* – Це колись стане тобі в пригоді.

✓ *Malus ipse fies, si malis convixeris.* – Сам станеш поганим, якщо з поганими поведешся.

✓ *Medīcus curaverat, natūra sanāvit.* – Лікар вилікував, природа оздоровила.

✓ *Quae fuerant vitia, mores sunt.* – Що раніше було помилками, то тепер є звичаями.

✓ *Si quaesiveris, invenies.* – Якщо пошукаєш, знайдеш.

✓ *Tempora si fuerint nubila, solus eris (Ovidius).* – Якщо будуть похмурі часи, ти будеш самотній.

✓ *Ut sementem feceris, ita metes.* – Як посієш, так і будеш жати.

Тема: Дієприкметник минулого часу пасивного стану. Часи доконаного виду в пасивному стані

I. Утворіть від наступних дієслів *Participium perfecti passivi*, узгодьте їх з іменниками. Перекладіть та провідмінійте два словосполучення в однині та множині:

canto, āvi, ātum, āre; sentio, sensi, sensum, īre (amor, carmen);

lego, legi, lectum, ěre; punio, īvi, ītum, īre (filius, poēma);

dico, dixi, dictum, ěre; expugno, āvi, ātum, āre (urbs, verbum);

scribo, scripsi, scriptum, ěre; porto, āvi, ātum, āre (panis, epistūla).

II. Знайдіть дієслівні форми часів системи перфекта, виконайте їх граматичний аналіз: *credidēro, amabātur, victi sumus, legerātis, defendēre, laudāta eris, notant, condidēre, punies, nominātur, sedēte, venisti, interrogaverint, estis.*

III. Поставте дієслова в дужках у вказаних граматичних формах. Перекладіть речення.

а) *Perfectum ind. pass.:*

1. *Multa bella a Romānis terra marique (gero, gessi, gestum, ěre).* 2. *Magna Italiae pars olim a regē Pyrrhō (vasto, āvi, ātum, āre).* 3. *In Creta insūla labyrinthus a Daedālō (aedifico, āvi, ātum, āre).* 4. *Magna classis Persārum parvo numēro navium Graecōrum apud Salamīna (vinco, vici, victum, ěre).* 5. *Cicēro consul a senatorībus Romānis pater patriae (nomīno, āvi, ātum, āre).*

б) *Plusquamperfectum ind. pass.:*

1. Romūlus et Remus, ut fama est, in eīsdem locis, ubi (expōno, posui, positum, ěre), urbem condĕre statuērunt. 2. Milītes ex somno (excito, āvi, ātum, āre) et hostes e muri deturbāti sunt. 3. Postquam Philippus (occīdo, cissi, cissum, ěre), Alexander ab exercitībus rex appellātus est. 4. Xerxes, ubi cum copiis Athēnas intrāvit, omnes fere sacerdotēs, qui in arce Athenārum mansērant et ab eo (invenio, veni, ventum, ĩre), necāvit urbemque incendio delēvit. 5. Apud Romānos femīnae ab omnībus officiis civilībus et publīcis (removeo, movi, motum, ěre).

в) Futūrum II ind. pass.:

1. Libĕri praesidio erunt, si bene (edūco, āvi, ātum, āre). 2. Calchas sacerdos Graecis in Troiam navigantībus: “Non solventur naves, inquit, prius quam Agamemnōnis filiā (immolo, āvi, ātum, āre)”. 3. Cum copiae e castris (edūco, duxi, ductum, ěre), in hostes ducentur. 4. Non prius dormiēmus, quam negotia nostra (finio, ĩvi, ĩtum, ĩre).

IV. Перекладіть наступні речення на латинську мову. Поставте дієслова в усіх часових формах системи інфекта та перфекта активного та пасивного станів:

1. Мати пише листа синові. 2. Чоловіки будують нову школу. 3. Місяць освітлює вночі море. 4. Батько виховує синів.

V. Перекладіть речення українською мовою. Знайдіть дієприкметники, виконайте їх граматичний розбір:

1. Aeēta, rex Colchōrum, Argonautas in fines suos venientes et vellus aureum poscentes aspĕre accĕpit. 2. Anguis, qui centum ocūlos habēbat, vellus aureum, in silva sacra collocātum, semper custodiēbat. 3. Legāti Romanōrum, de pace ad Gallos missi, illos superbis verbis offendēbant. 4. Capitolium, a Gallis paene captum, ansĕres servavērunt. 5. Romāni, a Camillo servāti, valde gaudēbant. 6. Alexandro, cum parvis copiis in Asiam procedenti, rex Persārum ingentes copias praemīsit. 7. Ario Italiam et Siciliam peragrāvīt divitias sibi paratūrus. 8. Ario cum divitiis acceptis in Graeciam reversūrus erat. 9. Ubi Midas cenatūrus est, cibus in aurum mutātur. 10. Equi albi currum imperatōris triumphantis vehēbant.

VI. Перекладіть речення, виконайте граматичний аналіз підкреслених речень:

1. Roma a fratribus Romūlo et Remo condīta est. 2. Prometheus in monte Caucāso ferreis catēnis ad saxum alligātus est. 3. Carthāgo et Corinthus a Romānis eōdem anno delētae sunt. 4. Socii Ulixis a Polyphēmo interfecti sunt. 5. Labyrinthus a Daedālo artifice in Creta insūla aedificātus est. 6. Prometheus a Hercūle, qui aquīlam sagittā necāvit,

liberātus est. 7. Postquam Tarquinius Superbus Romā expulsus erat, ibi duo consules creāti sunt. 8. Omnes dei ad nuptias Pelei, regis Thessaliae, et Thetīdis deae invitāti erant, praeter Discordiam. 9. Sorōres Phaētōnis in arbōres mutātae sunt. 10. Postquam Helvetii a Caesāre victi erant, multae gentes Galliae eum auxilio contra Germānos vocavērunt. 11. Aristīdes, qui cognomīne Iustus appellātus erat, in exsilium missus est. 12. Legāti ad Caesārem ab eis nationībus, quae trans Rhenum habitābant, missi sunt pacem rogātum. 13. Postquam Numitōri regnum Albanōrum itērum mandātum est, Romūlus et Remus statuērunt novam urbem aedificāre in eis locis, ubi inventi et educāti erant. 14. Aristaeus Eurydīcem flores carpentem rapēre cupivērat, sed illa a serpente necāta erat. 15. Non prius dormiēmus, quam negotia nostra finīta erunt.

VII. Перекладіть українською мовою:

De equo ligneo

Paris a Priāmo rege in Graeciam missus est. Ibi Helēnam, uxōrem regis Menelai, rapuit et secum Troiam duxit. Itāque bellum a Graecis Troiānis indictum est. Ubi Graeci magnis cum copiis ad litus Asiae venērunt, Troiam expugnāre temptavērunt. Sed decem annos Troia ab incōlis magnā virtūte defendebātur. Tandem Troiāni a Graecis dolo victi sunt. Equum ligneum fecērunt, milītes in equo occultavērunt, equum et Sinōnem, virum callīdum, in litōre reliquērunt, ipsi ad insūlam proximam recessērunt. Troiāni magno cum gaudio castra Graecōrum deserta vidērunt. Sino de equo ligneo interrogātus est. Ille dixit: “Equus ligneus donum deōrum est. Trahīte eum in oppīdum vestrum et collocāte in foro!” Troiāni ita, ut Sino dixit, fecērunt. Nocte is Graecos ex equo liberāvit et portas oppīdi aperuit. Relīqui Graeci in oppīdum intravērunt et Troiānos, qui pericūlum non exspectābant, necavērunt et oppīdum delevērunt

De Circae dolis

Ulixes, postquam diu per undas navigavērat, insūlam Circae intrāvit. Ibi vir omnium Graecōrum callidissīmus socios suos in villam Circae misit. Dea Ulixis comitībus vinum venēno mixtum praebuit et hospītes suos in sues mutāvit. Mercurius deus de dolis Circae regem Itacōrum docuērat remediumque dedērat et dixērat: “Auxilio remedii a me dato pericūlum vitābis!” Verbis dei monītus Ulixes villam Circae intrāvit et deam gladio acri ursit arcuitque dolos perniciosos. Omnes socii a Circa Ulixis iussū in viros mutāti sunt. Sic Ulixes cum comitībus vivus ex insūla evāsit.

Mandāte memoriae sententias Latīnas

- ✓ Acta est fabūla. – Вистава закінчена.
- ✓ Acti labōres iucundi. – Звершена праця – приємна.
- ✓ Alea iacta est (*Caes.*). – Жереб кинуте.
- ✓ Amīcum proba, probātum ama. – Друга випробуй, випробуваного – люби.
- ✓ Causa finīta est. – Справа закінчена.
- ✓ Etiam sanāto vulnēre cicatrix manet. – Навіть загоєні рани залишають шрами.
- ✓ Fele comprehensa saltant mures in mensā. – Коли kota піймають, миші на столі гасаять.
- ✓ Id quod actum est. – Те, що зроблено.
- ✓ Id quod dictum est. – Те, що сказано.
- ✓ Lex videt irātum, irātus legem non videt. – Закон бачить розгніваного, розгніваний не бачить закону.
- ✓ Littera scripta manet. – Написана літера залишається.
- ✓ Missa vox nescit reverti. – Вимовлене слово не знає повернення.
- ✓ Munēra sumpta ligant. – Прийняті подарунки зобов'язують.

Тема: Вказівні займенники. Означальні займенники

I.Провідмініайте словосполучення: ille orātor clarus; haec lex Romāna; idem animal ferox.

II.Перекладіть українською мовою: 1. Illa verba semper memoriā tenebuntur. 2. Eius verba semper memoriā tenebuntur. 3. His discipūlis illi septem colles Romae antīquae noti sunt. 4. In illo monte Romūlus Romam condīdit. 5. Hi ipsi tanto studio labōrant. 6. Titus montes altos vidit, montium altitūdo magnum terrōrem ei iniēcit. 7. Non omnes homīnes de iisdem rebus habent eandem opiniōnem. 8. Non semper iīdem homīnes de iisdem rebus eādem iudicant. 9. Ignavia corpus hebētat, labor firmat: illa matūram senectūtem, hic longam adulescentiam reddit.

III.Поставте вказівні займенники в правильній відмінковій формі, перекладіть речення:

is, ea, id

1. Discipūli magistrum audiunt; in ... manībus librum vident. 2. Romāni machīnas multas non habēbant, sed in ... urbībus multi laborābant servi. 3. In foro Romāno multa templa erant; ... vestigia etiam hodie vidēmus. 4. Romāni per Alpes iter faciēbant et trans ... in Galliam perveniebant. 5. Marcus filiam ... homīnis amat.

hic, haec, hoc

1. ... arbōrum poma collegimus. 2. ... homo dives est. 3. ... discipūlis magister praemia dat. 4. In ... urbe vicimus.

IV. Визначте відмінкові форми словосполучень: ei consilio, haec verba, illa femīna, hoc bellum, eo mari, hi exercitus, eius sensus, is fructus, eādem sententia, eīdem mores, huius discipūli, ipsi amīci, hic mundus.

V. Утворіть та провідмініяйте словосполучення:

hic, haec, hoc – verbum, i, n; exercitus, us, m; virgo, ĩnis, f; idem, eadem, idem – magister, tri, m; mare, is, n; femīna, ae, f; ille, illa, illud – humus, i, f; dies, ēi m; cornu, us, n.

VI. Перекладіть, замініть виділені іменники відповідними формами займенника is, ea, id:

Pisistrātus diu imperābat, nam imperium **Pisistrāti** iustum erat. Popūlus tyrannum amābat, libenter **tyranno** parēbat, saepe de diligentia **tyranni** narrābat. Sed filii **Pisistrāti** superbiā et iniuriā non vacābant. Interdum viri boni a **filiis** Pisistrāti contumeliis violabantur; itaque popūlus Athenārum: “Iniurias **tyrannōrum**, – inquit, – non iam sustinebimus, sed **tyrannos** e patriā fugabimus!”

VII. Перекладіть українською мовою:

De Saturnaliis

Aetāte Satūrni, antiquissīmi regis Latii, omnes Latīni libēri erant atque bona iuraque omnia omnibus erant communia. Hanc aetātem tam beātam Romāni auream nominābant. Homīnes antīqui memoriam aetātis tam beātae conservāre constituēbant. Romāni quotannis mense Decembri Saturnalia per complūres dies celebrābant. His diēbus festis iura servōrum et dominōrum aequabantur. Servi in convivio cum domīnis accubābant; domīni servis cibos et pocula ministrābant. Restat ex illa aetāte vetus illud proverbium: “Non semper erunt Saturnalia”.

Neptunus et Mars

Iovis frater Neptūnus erat; ille erat maris deus. Illius voluntāte fluctus et excitābantur et sedēbantur. Illum nautae saepe plus quam maximum deum Iovem colēbant. Ex arboribus pinus ei consecrāta erat, ex qua naves aedificābantur, ex animalibus equus, quoniam fluctus maris celeritāti equis similes sunt. Mars, quem Romāni filium Iovis putābant, belli deus erat. Iste apud Romānos, gentem bellicōsam, in summo honōre erat. Consecrātus ei erat lupo, bestia ferox.

De Graecis et Romānis

Graeci et Romāni nobilissīmi popūli sunt antiquitātis; illi in artibus et littēris, hi in bellis laude egregii erant; horum milites et imperatores, illorum poetas et philosophos maxime celebramus. Clarae illae Romanorum pugnae et plurimae victoriae semper sunt in admiratione, Graecorum autem praeclara illa artificia et carmina pulcherrima ex hominum memoria nunquam evanescent. Ob haec facta et has virtutes merito et Graeci et Romāni aeterna gloria florent; merito in illis quasi exemplar multarum virtutum videmus.

De Amore

Amor deus amoris est, Martis et Venēris filius, uxorem autem habet Psycheam. Hoc verbo Graeci animam significant. Olim femina mortalis erat. Diu coniugem suum toto orbi terrarum quaerebat nec invenire poterat. Sed nunc dea est caelestis et in caelo semper laeti convivunt. Homines Amorem pulcherrimum nec non horribilem putant, in manibus semper sagittas tenentem. Inter terram et caelum volat et in viros feminasque sagittas suas mittit. Iuppiter ipse, deus maximus, potentiam Amoris timet. Tres autem deae pudicitiae, – Minerva, Vesta, Diana, – imperio Amoris non parent. Saepe homines Amorem adolescentem formosum fingunt, sed non raro Amor puer parvulus cum alis pingitur. Hesiodus autem poeta Amorem non in iuvenibus, sed in primis antiquissimisque deis numerat.

Mandate memoriae sententias Latinas

- ✓ Amoris vulnus sanat idem, qui facit. – Любовні рани заліковує той, хто їх робить.
- ✓ Cave illum semper, qui tibi imposuit semel. – Завжди остерігайся того, хто обманув тебе хоча б один раз.
- ✓ Cuius regio, eius lingua. – Чия країна, того й мова.
- ✓ De grege illo est. – З того самого тіста.
- ✓ De se ipso modifice, de aliis honorifice. – Про себе самого скромно, а про інших з повагою.
- ✓ Discipulus piger sibi ipsi nocet non magistro. – Лінивий учень шкодить сам собі, а не вчителю.
- ✓ Eiusdem farinae. – З того самого борошна.
- ✓ Eo ipso. – Тим самим.
- ✓ Felicitas humana numquam in eodem statu permanet. – Людське щастя ніколи не буває постійним.
- ✓ In idem flumen bis non discendimus. – Ми не входимо двічі в одну і ту саму річку.

- ✓ In nobis ipsis est fons fortunae. – У нас самих джерело щастя.
- ✓ Is plurimum habet, qui nimium cupit. – Той найбільше має, хто мало жадає.
- ✓ Non is beatus est, cuius divitiae magnae sunt, sed is, qui sua sorte contentus est. – Не той щасливий, хто має великі багатства, а той, хто задоволений своєю долею.
- ✓ Piger ipse sibi obstat. – Лінивий сам собі шкодить.
- ✓ Qui fodit alteri foveam, incidit in eam. – Хто іншому яму копає, сам до неї попадає.

Тема: Відносні займенники. Питальні займенники. Заперечні займенники

I. Визначте відмінок і число займенників: neminem, quorum, quibus, nullos, quis?, nulla re, nihil, cui, quae, cuius?

II. Провідмініяйте словосполучення: nullus locus; quae urbs; qui porculus; quod nomen.

III. Перекладіть українською мовою: 1. Quid carius est quam patria? 2. Quis dicit? – Nemo dicit. 3. Quid videmus? – Nihil videmus. 4. Quid dulcius hominibus est, quam liberi? 5. Homines interdum non eadem dicunt, quae sentiunt. 6. Nihil est agricultura melius, nihil dulcius (Cicero). 7. Qui probus est, beatus est. 8. Nemo sapientior fuit, quam Socrates, qui dicebat: “Носc unum scio: nihil scio”. 9. Nemo enim omnia scit. 10. Quem poetam magis laudant quam Homerum? 11. Bonis nocet, qui malis parcat. 12. Cras flebunt, qui hodie rident.

IV. Перекладіть латинською мовою:

1. Щасливі ті батьки, діти яких добрі й працьовиті. 2. Ми шануємо письменників, які писали про Рим. 3. Яку книгу ти читаєш? 4. Ніхто не може все знати.

V. Перекладіть українською мовою:

Cornu Amalthaeae

Amalthaea erat nympa celeberrima, quae in montibus insulae Cretae habitabat. Nympa speciem capellae habuit. Amalthaea lacte suo infantem Iovem, quem Saturnus, pater eius, necare constituerat, alabat. Cornu eius mirabile erat: quis homo id habebat, illi nihil deerat; unde dictum “cornu Amalthaeae”, id est, cornu abundantiae. Postquam Iuppiter regnum deorum hominumque in potestatem suam recepit, nympam Amalthaeam in stellam, nomine Capellam, mutavit.

De Apollīne

Apollo a hominībus antīquis frater Diānae putabātur. Pater eius erat Iuppīter, mater Latōna. Apollo in magnō honōre apud antīquos erat. Dei caput ornabātur laureā, quae Apollīni sacra erat. Etiam poētae, qui in tutelā Apollīnis erant, corōnis laureis capīta ornābant. Deus magnifica habet vestimenta, quae more muliērum longa sunt. Deus, quem homīnes antīqui colēbant, solis domīnus erat, cui omnia animalia vitam debent. Comītes Apollīnis erant Musae. Poētae antīqui Apollīnem Musārum ducem, poētārum patrem, carmīnum auctōrem, medicīnae inventōrem nominant. Apollo, Iovis filius carissīmus, custos eius legum erat. Deus cives ad sevēram vitae disciplīnam educābat. Quare ei homīnes, qui leges divīnas violavērant, ab Apollīne puniebantur. Is deus acritenens vocabātur; Apollo arcum tenens mala homīnum facinōra sagittis multābat.

De Croeso et Solōne

Cui vestrum fortūna Croesi, regis Lydiae, nota est? Eis, qui vitam eius ignōrant, de superbia eius nonnulla narrābo.

Croesus in Asiae urbe habitābat, cui nomen erat Sardes. Hic rex, cuius divitiae erant ingentes, magnam potentiam habēbat.

Aliquando Solo Atheniensis, quem Graeci inter septem sapientes numeravērent, ad Croesum venit. Iussu regis omnes divitiae regiae ei monstrabantur. Deinde Croesus eum interrogāvit: “Quis felicissīmus omnium est?” Ille: “Tellus Atheniensis, – inquit, – mea sententia, felicissīmus fuit, nam ei boni et probi libēri erant, et pro patria pugnans vitam efflāvit. Et res humānae cadūcae sunt et saepe mutantur”.

VI. Перекладіть речення латинською мовою:

1. Хто мене кличе? 2. Що ти робиш, мій друже? 3. Люди часто не люблять тих, кого бояться. 4. Кому з нас невідомі вірші наших поетів? 5. Хто з вас прочитав поеми Гомера?

Mandāte memoriae sententias Latīnas

- ✓ Aut Caesar, aut nihil. – Або Цезар, або ніщо.
- ✓ Cui bono? Cui prodest (*Cicēro*). – У чиїх інтересах? Кому вигідно? Кому на користь?
- ✓ Ex nihilo nihil (*Lucretius*). – З нічого – ніщо.
- ✓ Homo sum, humāni nihil a me aliēnum puto. – Я – людина, і ніщо людське мені не чуже.
- ✓ In omnibus aliquid, in toto nihil. – Усього потроху, а в цілому – нічого.
- ✓ Invia virtūti nulla est via. – Для мужності жодна дорога не є непрохідною.

- ✓ *Malum nullum est sine aliquo bono.* – Немає лиха без якогось добра.
- ✓ *Nemīnem fīdit, qui malitia vivit.* – Нікому не довіряє той, хто живе нечесно.
- ✓ *Nemīnem metuit innocens.* – Невинний нікого не боїться.
- ✓ *Nihil est difficīle volenti.* – Для бажуючого нема жодних труднощів.
- ✓ *Nihil est simul et inventum et perfectum.* – Ніщо не буває винайденим і водночас досконалим.
- ✓ *Nihil tam volucre est, quam mala fama.* – Ніщо не є таким швидким, як погана чутка.
- ✓ *Non omne, quod nitet, aurum est.* – Не все те золото, що блищить.
- ✓ *Nullus locus tibi dulcior esse debet patriā tuā (Cicēro).* – Жодне місце (на землі) не повинно бути тобі милішим за твою Батьківщину.
- ✓ *Nusquam est, qui ubique est.* – Ніде не буває той, хто буває всюди.
- ✓ *Quaelibet vulpes caudam suam laudat.* – Кожна лисиця свій хвіст хвалить.
- ✓ *Qui nimis propēre, minus prospēre.* – Хто занадто спішить, тому менше щастить.
- ✓ *Qui scribit, bis legit.* – Хто пише, той двічі читає.
- ✓ *Quod non licet, acrius urit.* – Що не дозволено, притягає сильніше.
- ✓ *Quidquid domi est, vile est.* – Усе, що є вдома – дешево.
- ✓ *Quo quisque est doctior, eo est modestior.* – Хто мудріший, той скромніший.

Тема: Відкладні дієслова. Напіввідкладні дієслова

I.Провідмініайте в усіх часах дієслова: nascor, natus sum, nasci – народжуватись; soleo, solītus sum, solēre – мати звичку.

II.Визначте граматичні форми дієслів, перекладіть українською мовою: oriebātur, oriētur; audent, audēbant; morītur, mortuus est; arbitrābor, arbitrāre; experti sumus, experiuntur.

III.Перекладіть українською мовою: 1. “Ut arbitrātur, ita loquītur”, idem est, quod: “Ut putat, ita dicit”. 2. Vincēre scis, Hannībal, victoriā uti nescis. 3. Amor, ut lacrima, ab oculis orītur, in cor cadit. 4. Audīre disce, si nescis loqui. 5. Non moriuntur opēra poētārum clarōrum. 6. Medicamentōrum actiōnem viri docti in animalībus primo experiuntur. 7. Hieme Suebi in fluminībus lavāri solēbant. 8. Homo sapiens loquētur et tacēbit recto tempōre. 9. Sine vitiis nemo natus est, nemo nascitur, nemo

nascētur. 10. Datis beneficiis plus, quam acceptis, gaude. 11. Nemo inter serpentes et scorpiones secūrus ingreditur. 12. Olim in urbe Athēnis nobīles dominabantur, paupēres opprimebantur. 13. Magistri discipūlos hortantur.

IV. Доповніть речення відповідною дієслівною формою, перекладіть українською мовою: 1. Iason, vellere aureo raptō, ad socios reversus se beneficio deōrum pericūla effugisse (gaudeo, gavisus sum, ēre). 2. Troiāni, portā clausā, pericūlum sibi imminere non (arbitror, ātus sum, āri). 3. Olim in urbe Athēnis nobīles (domīnor, ātus sum, āri), paupēres (opprīmo, pressi, pressum, ěre). 4. Post pugnam Marathoniam Themistōcles munere ducis (fungor, functus sum, fungi). 5. Persae urbe Atheniensium (potior, tītus sum, īri). 6. Pauci sciunt rebus secundis bene (utor, usus sum, uti).

V. Перекладіть українською мовою:

De Croesi filio

Croeso, Lydiae regi, filius erat, eximia forma et praestanti ingenio; loqui autem non potērat. Omni arte usi erant medīci, nihil tamen efficere potuerunt. Sardibus a Cyro captis, miles quidam stricto gladio in Croesum irruēbat. Tum puer, amore commōtus, summa vi loqui conātus est. Tandem magna voce exclamāvit: “Parce Croeso!”

De Romae antiquae initio

Si Plutarcho, scriptōri Graeco, credimus, urbs Roma eo modo condita est. Romūlus, postquam novam urbem condere decrevit, ad montem Palatīnum pervenit et ibi constitit. Locō occupāto, Romūlus, vir summa religione, immortales deos oravit et victimas sacras immolavit. Amicitia cum deis Romūlus auxilium perpetuum immortalium et praesidium attulit. Confectis rebus, fossam in colle fecit. Tum universi eius comites concurrerunt: in eam fossam fructus Albae collectos iecerunt et humum, quam ex ea urbe secum portaverunt. Ut primum fossa plena fuit, Romūlus, igne facto, ibi aram collocavit. Deinde aratro sacrum sulcum duxit, in quo urbis moenia postea aedificata sunt. Aratro tamen aliquando sublato, supererant certa spatia, ubi portae urbis fuerunt. Urbe condita, Romūlus intra moenia domos aedificari iussit.

VI. Перекладіть латинський вислів “Cancrum recta ingredi doces”. Доберіть відповідники в сучасних мовах.

Mandate memoriae sententias Latīnas

- ✓ Auscultare disce, si nescis loqui. – Учися вислуховувати, якщо не вмієш говорити.
- ✓ Aut vincere, aut mori. – Перемогти або вмерти.
- ✓ Concordia parvae res crescunt, discordia maxima dilabuntur. –

Незначні справи у згоді ростуть, а найбільші в незгоді руйнуються.

✓ *Dormiunt aliquando leges, numquam moriuntur.* – Закони інколи сплять, але ніколи не помирають.

✓ *Dulce et decōrum est pro patria mori.* – Солодко і почесно померти за батьківщину.

✓ *Gloriāri aliēnis bonis.* – Хвалитися чужими заслугами.

✓ *Hic mortui vivunt et muti loquuntur.* – Тут мертві живуть, а німі говорять (*про бібліотеки, меморіали тощо*).

✓ *In felīci signo nasci.* – Народитися під щасливим знаком.

✓ *Maria montesque pollicēri.* – Обіцяти моря і гори (*золоті гори обіцяти*).

✓ *Memento mori.* – Пам'ятай про смерть (*форма привітання ченців ордену траппістів*).

✓ *Non progrēdi est regrēdi.* – Не простувати вперед – значить іти назад.

✓ *Primum vivēre, deinde philosophāri.* – Спершу жити, а потім – мудрувати.

✓ *Rem tene, verba sequentur.* – Влови суть, а слова прийдуть.

Тема: Неправильні дієслова. Дієслова складені з *sum*. Дієслов *fero, tuli, latum, ferre* – нести. Дієслова *volo, volui, velle* – хотіти; *nolo, nolui, nolle* – не хотіти; *malo, malui, malle* – воліти, надавати перевагу. Дієслово *eo, ii, itum, ire* – йти. Дієслово *fiō, factus sum, fiēri* – ставатись. Недостатні дієслова

I. Визначте та перекладіть форми дієслів:

interest, potui, aberāmus, insunt, abest, potuērint, afuerātis, praefuīmus, prosunt, posse;

fert, tulisti, lata eram, ferēbant, ferētis;

vis, volunt, volam, voluīmus, vult;

nolūmus, nolētis, nolo, maluēro, maluērunt;

it, īmus, iisti (isti), fiebāmus, facta sunt, fiētis, est (edit), edunt, ederātis, inquit

II. Провідмінійте в усіх часах системи інфекта дієслова:

adsum, adfui (affui), adesse; praesum, praefui, praeesse

III. Утворіть третю особу однини всіх часів дійсного способу від дієслова *fero*. Перекладіть українською мовою кожну форму.

IV. Утворіть третю особу однини дійсного способу всіх часів системи інфекта від дієслів *eo, fiō, edo, aīo, inquam*. Перекладіть

утворені форми.

V. Перекладіть українською мовою:

1. Ades amīcis, amīci tibi adērunt. 2. Vetus Roma a mari sedēcim milia passuum abērant. 3. Gens Belgārum a provincia longe abest, ubi cultus et humanītas floret. 4. Dux exercitui praeērat. 5. Nauta pugnae navāli interfuit. 6. Duōbus domīnis nemo servīre potest. 7. Scientiae nobis omnībus prosunt. 8. Nemo post te nobis praeesse potērit. 9. Nunc multa possumus, quae olim non poterāmus. 10. Amīcus amīco opem fert. 11. Superbiam tuam non ferēmus. 12. Bellum nolūmus, sed omnes impētus hostium propulsabīmus. 13. Omnes eadem difficilia ferīmus. 14. Incōlae totius Galliae linguā, institūtis, legībus inter se differēbant. 15. Quae volūmus, id libenter credīmus. 16. Parrhasius tabūlam tulērat, in qua puērū pinxit. 17. Scīre alīquid laus est, culpa est nihil discēre velle. 18. Cras ad urbem ibo. 19. Bene laborāmus, iucunde edīmus. 20. Peccāre est tamquam transīre lineam. 21. Nolīte id velle, quod fiēri non potest. 22. Nemo fit casu bonus. 23. Este (edīte) semper fructus recentes! 24. Nomīna, ut aiunt, sunt odiōsa. 25. Puēris Lacodaemoniōrum, ut aibant senes, non licuit sedēre. 26. Lepus parvūlus inquit: “Homīnes mali me canībus sequuntur”. 28. Omnia fient, quae voluistis.

Augustus

Paucos annos Caesar rei publicae praefuit. Quamquam amīcis in rebus secundis et adversis semper fidem servavērat, tamen Brutus, amīcus Caesāris, inter coniurātos erat. Dies mortis Caesāris rei publicae Romānae dies nefastus fuit. Nam res publicā perniciēi numquam tam propinqua fuit. Novum bellum civīle rem publicā vexāvit. Rursus multōrum civium vita aut res familiāris in pericūlo erat. In Octaviāno, nepōte Caesāris, ūltima spes civium erat. In planitie Macedoniae prope Philippos cum coniurātis acie decertāvit. Postquam omnes adversārios Caesāris superāvit, pacem in re publicā reconciliāvit. Fidem et pietātem, fundamenta omnium rerum publicārum, renovāvit. Itaque senātus Octaviānum “Augustum” appellāvit. Multi poētae et rerum scriptōres Augustum celebravērunt. Semper res gestae imperatōris in admiratiōne omnium erunt.

De Diogēne philosōpho

Diogēnes philosōphus Sparta Athēnas iter faciēbat. In itinēre vir Graecus Diogēnem interrogāvit: “Unde venis, o Diogēnes? Quo is?” Tunc sapiens statim: “A viris, – inquit, – ad muliēres. Existimābat enim Athenienses nimis molles et luxuriae cupīdos mulierībus esse simīles”.

VI. Перекладіть латинською мовою:

1. Хотіти і робити – це не те саме. 2. Деревя приносять різні плоди. 3. Народи Галії відрізнялись між собою звичаями і законами. 4. Не всі можуть і хочуть добре вчитись. 5. Ми не хочемо війни. 6. Сам час приносить розраду.

VII. Перекладіть латинський вислів “Fit fabricando faber”. Знайдіть відповідники в сучасних мовах.

Mandate memoriae sententias Latīnas

- ✓ Altera manu fert lapīdem, panem ostendat altera. – Однією рукою тримає камінь, а другою простягає хліб.
- ✓ Cui dolet, memīnit. – Кому болить – той пам’ятає.
- ✓ Ducunt volentem fata, nolentem trahunt (*Seneca*). – Бажаючого доля веде, небажаючого тягне.
- ✓ Edīmus, ut vivāmus, non vivīmus, ut edāmus. – Їмо, щоб жити, не живемо для того, щоб їсти.
- ✓ Feci, quod potui, faciant meliōra potentes. – Я зробив, що зміг, нехай краще зроблять ті, хто зможе.
- ✓ Fer patienter onus, fac sapienter opus. – Терпляче неси тягар, розумно роби справу.
- ✓ Fit fabricando faber. – Майстром людина стає тільки завдяки праці.
- ✓ Haurit aquam cribro, qui discere vult sine libro. – Той набирає воду решетом, хто хоче вчитися без книги.
- ✓ In silva ligna ne feras. – Не носи дров до лісу.
- ✓ In stercolino plurimum gallus potest. – На своєму смітнику півень – герой.
- ✓ Nemo omnia potest scire (*Varro*). – Ніхто не може знати все.
- ✓ Non omnia possūmus omnes. – Ми не всемогутні.
- ✓ Non sibi male vult. – Він собі на умі.
- ✓ Non vult scire satur quid ieiūnus patiātur. – Не хоче знати ситий, що терпить голодний.
- ✓ Qui totum vult, totum perit. – Хто всього жадає, все втрачає.
- ✓ Sic transit gloria mundi. – Так минає доля світу.
- ✓ Stultum facit fortūna, quem vult perdere. – Доля робить нерозумним (того), кого хоче знищити.

Тема: Віддієслівний іменник. Віддієслівний прикметник

I. Утворіть герундій, напишіть чотири відмінки одного з віддієслівних іменників: discēre, tacēre, mutāre, punīre.

II. Утворіть і перекладіть українською мовою герундив від дієслів: rogāre, delēre, ducēre, munīre.

III. Проаналізуйте граматичні форми герундія. Визначте, від яких дієслів вони утворилися: ad cogitandum, errando, dolendi, vivendi, ad audiendum.

IV. Перекладіть українською мовою:

1. Pacta servanda sunt. 2. Ars rem publicam bene administrandi difficillima est. 3. Non in legendo, sed in intellegendo leges consistunt. 4. Hominis mens discendo alitur et cogitando. 5. Non modo ars dicendi, sed etiam ars tacendi difficillima est. 6. Modus in omnibus rebus tenendus est. 7. Dubitando ad veritatem pervenimus. 8. Lex iubet, quae facienda sunt, prohibet contraria. 9. Libertas est potestas faciendi id, quod iure licet. 10. Homo ad intellegendum et agendum natus est.

De Herodoto

Herodotus Halicarnassius discendi causa terras remotissimas peragravit; multa enim discimus peregrinando et videndo et audiendo.

Inerat in eo studium peregrinandi maximum. Herodotus in Aegyptum venit ibique a sacerdotibus multa didicit. Aegyptii enim scribendi, pingendi, sculpendi periti erant; medici arte medendi florēbant. Inde ad Phoenices pervenit, a quibus ars scribendi inventa est.

V. Замініть герундій герундивом і перекладіть словосполучення і речення:

1. Ars legendi libros, cupiditas gubernandi civitatem, arma ad defendendum urbes, necessitas aedificandi naves, ars ornandi domos, cupiditas discendi historiam, necessitas petendi pacem, liber de gerendo bella, necessitas defendendi patriam, peritus gerendi bellum. 2. Venit ad legendum libros. 3. Discimus legendos libros. 4. Legendo librum delector. 5. Accipiendo epistulam laetor.

VI. Перекладіть латинський вислів “De gustibus non est disputandum”. Знайдіть відповідники в сучасних мовах.

Mandate memoriae sententias Latīnas

- ✓ Augendo virtus crescit, tardando timor. – Мужність зростає завдяки сміливим вчинкам, а страх – від зволікання.
- ✓ De gustibus non est disputandum. – Про смаки не слід сперечатися.

- ✓ Deliberandum est saepe, statuendum est semel. – Розмірковувати слід часто, а вирішувати один раз.
- ✓ Dum ferrum candet, tundendum est. – Слід кувати залізо, поки тепле.
- ✓ Equi donāti dentes non sunt inscipienti. – Дарованому коневі в зуби дивитися не слід.
- ✓ Fama crescit eundo. – Чутки ростуть на ходу.
- ✓ Gutta cavat lapīdem non vi, sed saepe cadendo. – Крапля довбає камінь не силою, а частим падінням.
- ✓ Homīnis mens discendo et cogitando alitur. – Людський розум збагачується навчанням і мисленням.
- ✓ Modus vivendi. – Спосіб життя.
- ✓ Nulla aetas ad discendum sera est. – Ніякий вік не пізній для навчання.
- ✓ Pacta servanda sunt. – Договори необхідно зберігати.
- ✓ Sapientia ars vivendi putanda est. – Мудрість слід вважати мистецтвом життя.

Тема: Кількісні числівники. Порядкові числівники. Розділові і прислівникові числівники

I. Запишіть словами: 58, 71, 111, 214, 563, 944, 1332, 1685.

II. Напишіть словами та римськими цифрами: 78-ий, 124-ий, 386-ий, 745-ий, 1296-ий.

III. Провідмініяйте словосполучення: unus civis, duae puellae, tria oppīda, tria milia milītum.

IV. Доповніть речення:

1. Duo et duo sunt 2. Unum et octo sunt 3. Tria et quattuor sunt 4. Octo de decem sunt 5. Tria et septem sunt 6. Tria de ... sunt quinque. 7. ... et quattuor sunt novem. 8. ... et quinque sunt octo. 9. ... de quinque sunt tria. 10. Quinque et ... sunt decem.

V. Узгодьте кількісні числівники з іменниками: annos (tres, duo, novem, viginti, ducenti, sescenti); militibus (duo, quattuor, quadringenti); amicis (tres, duo, novem).

VI. Утворіть порядкові числівники: duo, viginti, triginta unus, centum tres; unus, undeviginti, quadraginta duo, ducenti quattuor; quattuor, duodeviginti, quinquaginta tres, trecenti quinque; sex, septendecim, sexaginta quattuor, quadringenti sex; quinque, quindecim, septuaginta sex, quingenti septem.

VII. Напишіть латинською мовою дати: 1389 p., 1738 p., у 1864 p., 1941 p., у 4 столітті до н.е., у 72 p. до н.е.

VIII. Перекладіть речення:

1. Conscientia – mille testes. 2. Illi septem colles Romae antīquae noti sunt. 3. Quattuor sunt anni tempōra: ver, aestas, autumnus, hiems. 4. Sex mensis dimidiūm anni est. 5. Septem sapientīum sapientissīmus erat Solo. 6. Unus pro omnībus et omnes pro uno. 7. In legiōne Romāna Caesāris temporībus sex milia milītum erant. 8. Tria genēra aquārum sunt: aquae maris, fontium, fluviōrum, quībus omnībus Neptūnum praesesse antīqui putābant. 9. Duos qui lepōres sequitur, neutrum capit. 10. Tertium non datur.

IX. Перекладіть на латинську мову:

1. Є чотири пори року: весна, літо, осінь, зима. 2. Рік налічує 365 днів. 3. У бібліотеці було 3 тисячі книг. 4. Учні прочитали 82 книги. 5. Я маю сто книг. 6. У школі тисяча учнів. 7. Я прочитав одну книгу. 8. Я прочитав цю байку тричі. 9. Славетний український поет народився 1814 року.

X. Продовжте речення: 1. Natus (nata) sum annō 2. Mater mea nata est annō 3. Pater meus natus est annō 4. Frater meus natus est annō 5. Soror mea nata est annō 6. Avus meus natus est annō 7. Avia mea nata est annō XI. Перекладіть українською мовою:

De annis, mensibus et diebus

Romūlo regnante, annus decem menses habēbat et primus anni mensis Martius erat, qui a deo Marte nomen suum traxit. Secundus mensis erat Aprīlis, a Venēre deā, quae apud Graecos Aphroditae nomen habēbat, appellātus. Tertius – Maius, a Maia deā, antiquissīmā Italōrum deā, et quartus mensis Iunius a Iunone, Iovis uxore, nomen habebat. Quintus mensis primo Quintīlis appellabātur et sextus – Sextīlis, sed postea Romāni Quintīlem in Iulii Caesaris honorem Iulium nominavērunt, mensem autem Sextīlem – Augustum, in Octaviāni Augusti honorem. Septīmus mensis September appellabatur, octāvus – October, nonus – November, decīmus – December. Numa, alter rex Romanōrum, numērum mensium duōbus auxit et ordīnem horum mutāvit. Mensis Ianuarius a Iano, principii deo, et Februarius a februo, Romanōrum ritu sacro, appellātus est. Postquam Gaius Iulius Caesar anno quadragesīmo sexto ante aeram nostram annum ad cursus solis accomodāvit, annus trecentōrum sexaginta quinque diērum fuit, et unus dies quarto anno, qui bisextīlis appellabātur,

intercalabātur. Ianuarius primus anni mensis factus est, sed nomīna aliōrum mensium mutāta non sunt.

Alii menses anni triginta, alii triginta unum dies, mensis autem Februarius duodetriginta aut undetriginta dies habēbat.

Primus mensis dies Kalendae appellabatur, quintus – Nonae, tertius decimus – Idus. Mensibus autem Martio, Maio, Iulio et Octobri Nonae fuērunt septimus, Idus – quintus decimus mensis dies. Postea mensis in septimānas divīsus est. Dies septimānae fuērunt: Lunae dies, Martis dies, Mercurii dies, Iovis dies, Venēris dies, Saturni dies, Solis dies. Dies a nominibus deōrum et deārum appellati sunt.

Aenigma Sphingis

Antiquis temporibus Thebāni crudelitate Sphingis, horribilis monstri, multa mala patiebantur. Sphinx, in saxo ante portas oppīdi sedens, omnibus aenigma proponebat et eos qui solvere non poterant, interficiebat. Hoc autem erat aenigma: “Quid ingreditur mane quattuor pedibus, meridie duobus, vespēri tribus?” Oedīpus adulescens ad oppīdum Thebas venit et illud aenigma solvit: “Homo” – inquit. Tum Sphinx de saxo se deiecit. Oedīpus cum laetitia a plebe acceptus est et rex fit (factus est) (став) Thebanōrum.

Mandate memoriae sententias Latinas

- ✓ Amōrem canat aetas prima. – Хай про кохання співає юність.
- ✓ Audiatur et altēra pars. – Нехай буде вислухана й інша сторона.
- ✓ Conscientia est mille testes. – Совість – тисяча свідків.
- ✓ Duabus sellis sedēre. – Сидіти на двох стільцях.
- ✓ Duobus certantibus tertius gaudet. – Коли двоє б'ються, третій радіє.
- ✓ Duos qui lepores sequitur, neutrum capit. – Хто ганяється за двома зайцями, жодного не спіймає.
- ✓ Falsus in uno, falsus in omnibus. – Фальшивий в одному – фальшивий в усьому.
- ✓ Homo trium litterarum. – Людина трьох літер (обмежена людина).
- ✓ Nemo duobus servīre potest. – Ніхто не може служити двом.
- ✓ Primus inter pares. – Перший серед рівних.
- ✓ Tertium non datur. – Третього не дано.
- ✓ Tres faciunt collegium. – Троє становлять товариство.
- ✓ Tribus verbis. – У трьох словах (коротко).
- ✓ Una hirundo non facit ver. – Одна ластівка не робить весни.

- ✓ Unum castigābis, centum emendābis. – Одного покараєш – сотню виправиш.
- ✓ Unus pro omnībus et omnes pro uno. – Один за всіх і всі за одного.
- ✓ Unus vir – nullus vir. – Один муж – ще не муж.
- ✓ Vox unius – vox nullius. – Один голос – не голос.

Тема: Знахідний відмінок з неозначеною формою дієслова.
Називний відмінок з неозначеною формою дієслова

I. Утворіть всі види інфінітивів від дієслів: accuso, āvi, ātum, āre – звинувачувати; video, vidi, visum, ēre – дивитися, бачити; rego, rexi, rectum, ěre – керувати; punio, īvi, ĩtum, ĩre – карати.

II. Визначте форми інфінітивів: victum iri, laudāri, regi, condidisse, lectūrus esse, valēre, intellexisse, conditum esse, defendēre, conditūram esse.

III. Поставте речення залежно від дієслова scio або безособового виразу constat:

1. Nis homo prudentissimū est. 2. Cicero orator maximū est. 3. Ignorantia legis non est argumentum.

IV. Складіть речення зі зворотом Nominativus cum infinitivo за допомогою сентенцій і дієслова fertur (кажуть):

1. Repetitio est mater studiōrum. 2. Historia est magistra vitae. 3. Omne initium difficīle est. 4. Avārus semper eget. 5. Labor omnia vincit.

V. З поданих речень утворіть синтаксичний зворот Accusativus cum infinitivo:

1. Homīnes antiqui putābant. Dei orbem terrārum regunt. 2. Thales docēbat. Omnia constat ex aqua. 3. Omnes scimus. Nis homo sapiens est. 4. Imperator videt. Hostes appropinquant. 5. Populi antiqui putabant. Prometheus hominībus ignem donavit.

VI. Розкрийте дужки, поставте форму інфінітива від дієслова lego у відповідності до наведеного значення:

1. Video epistulam a sorore (читається). 2. Scio libros Vergilii a discipulis (прочитані). 3. Magister sperat opera Homeri a discipulo (будуть прочитані). 4. Magister dixit discipulos carmina Homeri (читають). 5. Puto illam virginem epistulam tuam (прочитає). 6. Frater dixit se epistulam amici sui iam (прочитав).

VII. Поставте речення залежно від дієслівних форм putatur, dicitur, videtur, traditur, iubentur:

1. Leo rex bestiārum est. 2. Soror mea bene cantat. 3. Lingua Latīna nobis utilis est. 4. Milītes pontem struunt. 5. Romūlus conditor Romae fuit.

VIII. Перетворіть зворот accusatīvus cum infinitīvo в nominatīvus cum infinitīvo:

1. Iam antiqui putabant victoriam amare curam. 2. Tradunt multas urbes a Caesare expugnatas esse. 3. Tradunt Aesopum servum fuisse. 4. Populi antiqui putabant multos deos mundum regere. 5. Tradunt Graecos Troiam expugnasse.

IX. Перекладіть українською мовою: 1. Comoediam esse dicit Cicero imitatiōnem vitae, speculum consuetudinum, imaginem veritatis. 2. Constat ad salutem civium leges inventas esse. 3. Socrates inquit: “Scio me multa nescire, itaque multo sapientior sum, quam homines, qui putant se omnia scire”. 4. “Memento te hominem esse” – haec verba servum publicum imperatori acclamare moris fuisse constat. 5. Oraculum datum erat Troiam a Graecis delatum iri. 6. Thales aquam dixit esse initium rerum. 7. Fortuna caeca esse dicitur. 8. Antiqui homines credebant multos deos esse. 9. Graecorum poetae narrabant deos superiores in Olympo habitare. 10. A Iove et caelum et terram gubernari antiqui homines credebant. 11. Eum res humanas regere credebant, leges hominum ab eo constitui et scelera puniri putabant. 12. Iunonem Iovis uxorem fuisse scimus. 13. Iovi filios et filias multos fuisse notum est. 14. Constat Neptunum maria omnia et fluvios gubernasse. 15. Memoria tenemus a Cerere homines frumento donatos esse. 16. Ab Apolline hominibus artis musicae usum praebitum esse audimus.

De Hesperidum insula

Hesperidum insula fuit in fine orbis terrarum, prope Oceanum montemque Athlantem. Narratur Hesperides, pulchrae Hesperii filiae in mirō insulae hortō habitasse. Ibi ingentis arboris mala aurea omnium hominum admiratiōnem movebat. Homines tamen egregia mala capere non poterant, quod draco arboris custos erat, etiam fortes viros terreat. Sed Hercules usque ad claram insulam ire et ibi mira mala capere constituit. Traditur terra marique iter fecisse multosque hostes in itinere interfecisse. Tandem Hesperidum insulam adiit. Dicitur Hercules ibi in maximo periculo fuisse. Hesperides, Herculi benignae, draconem sopivisse traduntur. Ita Hercules immanem feram interficere potest atque cum malis aureis in Graeciam salvus redit.

Mandate memoriae sententias Latinas

- ✓ *Homīnem te esse memento!* – Пам’ятай, що ти – людина!
- ✓ *Homo sum, humani nihil a me aliēnum puto.* – Я людина, і ніщо людське мені не чуже.
- ✓ *Legem brevem esse oportet.* – Закон мусить бути коротким.
- ✓ *Scio me nihil scire.* – Я знаю, що я нічого не знаю.
- ✓ *Mendācem memōrem esse oportet.* – Брехун мусить бути пам’ятливим.

Тема: Синтаксичний зворот “Орудний незалежний”

I. Утворіть і перекладіть українською мовою *participium praesentis actīvi* та *participium perfecti passīvi* від таких дієслів:

vinco, vici, victum, ęre – перемагати; *deleo, ęvi, ętum, ęre* – руйнувати; *defendo, defendi, defensum, ęre* – захищати; *dico, dixi, dictum, ęre* – говорити; *monstro, āvi, ātum, āre* – показувати.

II. Поставте утворені форми дієприкметників в *Abl. Sing.* та *Abl. Plur.*

III. Перекладіть зворот *Ablatīvus absolūtus* усіма можливими способами:

Hostībus appropinquantībus ..., *Alexandro bellum gerente ...*, *me absente ...*, *Priamo regnante ...*, *bello confecto ...*, *Caesāre necato ...*, *captis castris ...*, *re intellecta ...*, *Troia capta ...*

IV. Перекладіть українською мовою:

1. *Priamo regnante Troia capta est.* 2. *Cicerōne consūle, coniuratio Catilīnae detecta est.* 3. *Caesar Gallis devictis Romam rediit.* 4. *Alexander Magnus, urbibus maritimis captis, inferiorem Asiam occupāvit.* 5. *Xerxes Thermopylis expugnātis urbem Athēnas incendio delēvit.* 6. *Agris vastātis hostes oppidum obsederunt.* 7. *Demonstrāta concordiā consūles templum intraverunt.* 8. *Pace restitūta Romāni ad ea officia redierunt, quae in foro et in agris explentur.* 9. *Placātis canībus celeriter aedificium intravimus.* 10. *Numa regnante Romae multa templa aedificāta sunt.* 11. *Imperatōre Augustō Colosseum aedificātum est.* 12. *Imperatōre Vespasiānō virgīnes Sabinōrum dolō captae sunt.* 13. *Caesāre imperatōre bellum Gallicum gestum est.*

De Ulixē

Graeci, Troiā incensā, rursus Graeciam petiverunt. Multi eōrum, varia erroribus factis, in patriam revertērunt. Ulixes, tempestāte cursum

prohibente, in insulam, cui nomen Ogygia erat, delatus est. Ibi nympa, amore impulsam, Ulixem immortalitatem promittens retinebat. Ulixes septem annos in insula moratus Athēna adiutrice navigium aedificavit et patriam navigabit. Sed, ventis adversis, ad Phaeacum insulam deferebatur. Ibi benigne a rege Alcino receptus est. Tandem, deis auctoribus, ad oram patriae desideratus est. Procis occisis, una cum Penelope multos annos suis civibus praefuit.

De consulibus

Pulsis regibus, populus Romanus duos consules creavit. Diu consules nobili genere nati delecti sunt. Consules magistratum Kalendis Januariis inibant. Eo ipso die in Capitolium ascendebant et Iovi Optimo Maximo sacra faciebant, neque auspicia omittiebant. Tum populus in Forum et in viam Sacram concurrerat et omnia spectabat. Consules et senatui in curia et comitiis in campo Martio praeerant. Legiones et equitatum conscribebant, aciem instuebant. Domi militiaeque imperium consulibus erat concessum. Exeunte anno, consules in contionem procedebant et iurabant rem publicam bene esse gestam et opes Romanas auctas esse. Populi sententiam dictam et contione dimissam, res privatas rursus suscipere poterant.

V. Дайте відповіді на такі запитання:

1. Quando populus Romanus duos consules creavit?
2. Inter quos cives primum deligebantur consules?
3. Quo die consules magistratum inibant?
4. Quae potestas consulibus erat?
5. Quid, exeunte anno, consules in contione iurabant?

Mandate memoriae sententias Latinas

- ✓ *Aliena vitia quisque reprehendi mavult.* – Кожен воліє засуджувати чужі вади.
- ✓ *Cessante causa cessat effectus.* – Коли зникає причина, зникає наслідок.
- ✓ *Despice divitias, si vis animo esse beatus.* – Не хтуй багатством, якщо хочеш бути щасливим душею.
- ✓ *Duobus litigantibus tertius gaudet.* – Коли двоє сперечаються, третій радіє.
- ✓ *Ianuis clausis.* – При зачинених дверях (*темно*).
- ✓ *Salvo iure.* – Зі збереженням права.
- ✓ *Si vis vincere, disce pati.* – Якщо хочеш перемагати, навчись терпеливості.

Тема: Умовний спосіб

I. Визначте форми дієслова: audīmus, audiāmus; audiebatis, audirētis; audiris, audirēris; audīvi, audivērim; audivissent, audivērant; audītus sit, audītus est.

II. Зробіть морфологічний розбір дієслів: vivāmus, sit, audiātur, liberāres, requiescat, legissētis, laudavēris, audītus esses.

III. Перекладіть українською мовою:

1. Utīnam domus mea veris amicis impleātur! 2. Serviāmus patriae! 3. Ne sit hoc iter difficīle. 4. Sit hoc verum. 5. Quis putaret? 6. Neminem cito laudavēris, neminem cito accusavēris. 7. Ne taceas, si dicēre debes. 8. Quod sentīmus, loquamur, quod loquimur, sentiamus: concordet sermo cum vitā. 9. In omnībus pericūlis constantes simus. 10. Vivat nostra civitas, vivat, crescat, floreat! 11. Dictis facta respondeant. 12. Valeant cives mei, sint beāti. 13. Amēmus patriam nostram, legībus pareāmus. 14. Qui habet aures audiendi, audiat. 15. Quis faciant leges, ubi sola pecunia regnat? 16. Et ait Deus: Faciāmus homīnem ad imaginem et similitudinem nostram. 17. Dixitque Deus: Fiat lux. Et facta est lux.

IV. Перекладіть текст:

De Helvetiis

Helvetii, popūlus bellicōsus et imperii cupīdus, in animo habebant ex patria sua emigrāre et alios agros Galliae occupāre. Tum unus ex Helvetiis: “Ex patria nostra, – inquit, – emigrēmus. Antea autem comparemus nobis frumentum, confirmemus amicitiam cum finitīmis, inflammēmus aedificia et oppīda nostra. Sunt omnīno viae duae, quibus ex patria emigrare possumus: altēra per Sequānos, altēra per provinciam Romanōrum. Via, quae per Sequānos ducit, angusta et periculosa est. Per provinciam Romanōrum igītur migrēmus”.

Mandate memoriae sententias Latīnas

- ✓ Ab alio exspectes, altēri quod fecēris. – Чекай від іншого того, що ти йому зробив.
- ✓ Actum ne agas. – Не роби зробленого.
- ✓ Amīci mores movēris, non odēris. – Пізнай вдачу друга, і не буде ненависті.
- ✓ Ante victoriam ne canas triumphum. – До перемоги не оспівуй тріумф.
- ✓ Audiātur et altera pars! – Хай буде вислухана й інша сторона!
- ✓ Cedant arma togae! – Хай війна поступиться миру!

- ✓ *Dictis facta respondeant.* – Хай вчинки будуть відповідні словам.
- ✓ *Fama semper vivet.* – Хай слава живе вічно.
- ✓ *Ne differas in crastinum.* – Не відкладай на завтра.
- ✓ *Pereat mundus et fiat iustitia!* – Хай згине світ, але здійсниться правосуддя!
- ✓ *Quid faciant leges, ubi sola pecunia regnat?* – Що можуть зробити закони там, де панують гроші?
- ✓ *Saepe stilum vertas.* – Часто повертай стилос.
- ✓ *Suum quisque noscat ingenium!* – Нехай кожен пізнає свої здібності!

Тема: Синтаксис підрядних речень

I. Зробіть морфологічний аналіз дієслів. Визначте, за якою ознакою вони відрізняються: *defendit, defendebat, defendet; defendant, defenderent; laborant, laborabant; labores, laborares.*

II. Утворіть третю особу однини і множини всіх часів дійсного та умовного способу від дієслів *dicere, accusare.*

III. Перекладіть речення. Визначте тип підрядних речень.

1. *Habemus duas aures et unum os, ut plus audiamus, minus dicamus.*
2. *Nascimur, ut moriamur.*
3. *Si necessarium erit pro patria pugnare, nullum hostem timebimus, omnia pericula et labores constanter tolerabimus: salus enim rei publicae suprema lex est.*
4. *Avari, cum multa habeant, perpetuo egent.*
5. *Cum sis mortalis, quae sunt mortalia, cura.*
6. *Legibus servimus, ut liberi esse possimus.*
7. *Iudex postulat, ut reus respondeat.*
8. *Plato varios Socratis sermones hominibus tradidit, cum Socrates ipse nullam litteram reliquisset.*
9. *Cum imperatores regnarent Romae iurisprudentia florēbat.*
10. *Si quaesiveris, invenies.*
11. *Si omnes homines communi saluti servirent, omnes civitates florērent.*

De Proserpina

Proserpina Iovis et Cereris filia fuit. Celebris virginis pulchritudo Plutonis, Orci regis, amorem incitavit. Proserpina aliquando in campo celebri floribus et caelo salubri delectabatur. Tum Pluto e regno suo evolavit et virginem in Orcum asportavit. Gravi dolore incitata mater ad Iovem properavit. “Filia mea, – inquit, – a Plutone asportata est. Nisi atrox fratris nostri scelus cohibueris, mortales homines deorum iura repudiabunt”. At Iuppiter: “Non omni tempore in Orco Proserpina manebit, sed dimidium anni tecum in terris, dimidium autem Plutonis coniunx erit”.

Itaque dum Proserpina in tristi Plutonis regno est, gravi hieme terrae tenentur. Sed aestate dea ad matrem remigrat, agris et hortis fruges, campis flores, hominibus mortalibus voluptatem praebet.

De Mida

Midas civitatem Phrygiam rexerat. Huic aliquando Bacchus dixit: "Omnia, quae optaveris, tua erunt". Tum ille: „Opto, – inquit, – ut omnia, quae in manus sumpsero, in aurum mutantur“. Non detrectavit id deus. Cito Midas ramum de arbore decerpsit; statim ramus in aurum mutatus est. Exsultabat rex gaudio. Cum vero cibum sumpsisset, etiam cibus in aurum mutatus est. Tum stultitiam suam intellexit aurum contempsit. Nam auro fames non expleretur. Midas fame exspiravisset, nisi Bacchus donum illud perniciosum correxisset. Cum Midas a deo auxilium postulavisset, deus eum restituit.

Mandate memoriae sententias Latinae

- ✓ Cum recte vivis, ne cures verba malorum! – Якщо чесно живеш, не бійся злих язиків!
- ✓ Do, ut des, facio, ut facies. – Даю, щоб ти дав, роблю, щоб ти зробив.
- ✓ Fortuna vitrea est – tum, cum splendet, frangitur. – Доля, немов скло: коли вона блищить, то ламається (Неважко видертися вгору, важче там утриматися).
- ✓ Non vivimus, ut edamus, sed edimus, ut vivamus. – Ми живемо не для того, щоб їсти, але їмо для того, щоб жити.
- ✓ Prima lex historiae, ne quid falsi dicat (Cic.). – Перший закон історії – не говорити неправди.
- ✓ Si felix esse vis, esto! – Якщо хочеш бути щасливим, будь!
- ✓ Si sapias, sis apud! – Якщо ти розумний, будь бджолою!
- ✓ Si vis pacem, para pacem! – Якщо хочеш миру – готуй мир!
- ✓ Si vivis Romae, Romano vivito more. – Якщо живеш у Римі, живи за римським звичаєм.

Gaudeamus!

Gaudeāmus igītur,
Iuvenes, dum sumus!
Post iucundam iuventūtem,
Post molestam senectūtem,
Nos habēbit humus. (2)

Vita nostra brevis est,
Brevi finiētur,
Venit mors velocīter,
Rapit nos atrocīter,
Nemīni parcētur. (2)

Vivat Academia!
Vivant professōres!
Vivat membrum quodlibet,
Vivant membra quaelibet,
Semper sint in flore! (2)

Vivant omnes virgīnes,
Gracīles, formōsae!
Vivant et muliēres
Tenērae, amabīles,
Bonae, laboriōsae! (2)

Vivat et res publica
Et qui illam regit!
Vivat nostra civitas,
Maecenātum caritas,
Quae nos hic protegit! (2)

Pereat tristitia,
Pereant dolōres,
Pereat diabōlus,
Quivis antiburschius
Atque irrisōres! (2)

Гей, повеселімося,
Поки молодії!
Мине молодість квітуча,
Старість нас пов'є, мов туча
І земля покриє.

Те життя – лиш мить одна,
Вмить воно й пролине,
Смерть кістлява – тут як тут,
Чинить свій над нами суд:
Всіх до домовини.

Хай живе науки храм,
Хай живуть учені!
Кожен з них нехай живе.
Процвітає гроно все
У добрі, натхненні!

Хай живуть дівчата всі –
Стрункі та ласкаві!
Хай усі жінки живуть,
Що любов, тепло несуть,
Ніжні, в праці жваві!

Хай живе наш край увесь
І хто править краєм!
Хай живуть мужі ясні,
Що з їх ласки, приязні
Знань ми набуваєм!

Геть, журбо – напаснице,
Болісті, гризоти!
Геть, лукавий ліснику!
Геть, їдкий насмішнику,
З нашої спільноти!

Переклад Андрія Содомори

Pater noster

In nomīne Patris et Filii, et Spirītus Sancti. Amen.

Pater noster, qui es in coelis, sanctificētur Nomen Tuum. Adveniat regnum Tuum. Fiat voluntas Tua sicut in coelo et in terra. Panem nostrum supersubstantiālem da nobis hodie. Et dimitte nobis debīta nostra, sicut et nos dimittīmus debitorībus nostris. Et ne nos inducas in tentantiōnem. Sed libēra nos a malo. Amen.

Ave, Maria

Ave, Maria, gratia plena, Domīnus Tecum. Benedicta Tu in mulierībus, et benedictus fructus ventris Tui Iesus. Sancta Maria, mater Dei, ora pro nobis peccatorībus, nunc et in hora mortis nostrae. Amen.

Credo

Credo in unum Deum, Patrem omnipotentem, factorem caeli et terrae, visibilium omnium et invisibilium. Et in unum Dominum Iesum Christum, Filium Dei unigenitum, et ex Patre natum ante omnia saecula. Deum de Deo, Lumen de Lumine, Deum verum de Deo vero, genitum non factum, consubstantialem Patri; per quem omnia facta sunt. Qui propter nos homines et propter nostram salutem descendit de caelis. Et incarnatus est de Spiritu Sancto ex Maria Virgine, et homo factus est. Crucifixus etiam pro nobis sub Pontio Pilato, passus et sepultus est, et resurrexit tertia die, secundum Scripturas, et ascendit in caelum, sedet ad dexteram Patris. Et iterum venturus est cum gloria, iudicare vivos et mortuos, cuius regni non erit finis. Et in Spiritum Sanctum, Dominum et vivificantem, qui ex Patre Filioque procedit. Qui cum Patre et Filio simul adoratur et conglorificatur: qui locutus est per prophetas. Et unam, sanctam, catholicam et apostolicam Ecclesiam. Confiteor unum baptisma in remissionem peccatorum. Et expecto resurrectionem mortuorum, et vitam venturi saeculi. Amen.

Латинсько-український словник

А

a, ab, abs з abl. – від, з, із
 abdo, didi, ditum, ěre –
 приховувати, ховати
 abduco, duxi, ductum, ěre –
 відводити, відхиляти, віддаляти
 abeo, ii (ivi), itum, ĩre –
 відходити, проникати, щезати
 abiicio, ieci, iectum, ěre – кидати,
 принижувати (когось)
 abrogo, avi, atum, āre –
 скасовувати, позбавляти (когось,
 чогось)
 absolvo, solvi, solutum, ěre –
 звільняти, оправдувати
 abstineo, tinui, tentum, ěre –
 стримувати, не допускати
 absum, afui (abfui), –, abesse – не
 бути, бути відсутнім
 abundantia, ae, f – багатство,
 добробут, велика кількість
 abundo, āvi, ātum, āre –
 розливатися, бути в достатній
 кількості, переповнювати
 ac – див. atque
 academia, ae (Academia, ae), f –
 академія
 accedo, cessi, cessum, ěre –
 підходити, наближатись
 accendo, ndi, nsum, ěre –
 запалювати, засвічувати
 accipio, cepi, ceptum, ěre –
 отримувати, приймати
 acclamo, āvi, ātum, āre –
 вигукувати
 accommodo, avi, atum, āre –
 пристосовувати, погоджувати

accubo, –, –, āre – лежати,
 знаходитися поряд на бенкеті
 accuso, āvi, ātum, āre –
 звинувачувати
 acer, acris, acre – гострий, а, е;
 різкий, а, е
 Achilles, is, ei, m – Ахілл
 acies, ěi, f – вістря, бойова лава
 acriter – гостро, різко, сильно
 actio, ōnis, f – дія, судовий
 процес
 actus, us, m – рух, діяльність
 actus, a, um – part. perf. до ago
 acus, us, f (іноді m) – вістря,
 голка
 acutus, a, um – гострий, різкий
 ad з acc. – до, при, біля, на, для
 adduco, duxi, ductum, ěre –
 приводити, приносити,
 притягати
 adeo (adv.) – до того, такою
 мірою, настільки
 adeo, ii (ivi), itum, ĩre –
 приходити, прибувати,
 нападати,
 adhortor, atus sum, āri depon. –
 заохочувати, вмовляти
 adhuc – дотепер, досі, до того
 aditus, us, m – доступ, вхід
 adiuvo, iuvi, iutum, āre –
 помагати, підтримувати,
 сприяти
 administro, avi, atum, āre –
 допомагати, прислуговувати,
 виконувати
 admirabilis, e – дивовижний,
 чудовий

admiratio, onis, f – здивування,
 подив, захоплення
 admiror, atus sum, āri depon. –
 дивуватися, захоплюватись
 admitto, misi, missum, ěre –
 допускати, відпускати
 admodum (adv.) – дуже, надміру,
 досить, найвище
 admoneo, monui, monitum, ěre –
 нагадувати, спонукати, радити
 admoveo, movi, motum, ěre –
 рухати, присувати, наближати
 adsto, astiti, astitum, āre – стояти
 поряд
 adsum (assum), affui (adfui),
 adesse – бути присутнім,
 знаходитися, допомагати
 adulescens, entis – підростаючий,
 юний, молодий
 adulescentia, ae, f – юнацький вік,
 юність, молодість
 advenio, veni, ventum, ĩre –
 приходити, прибувати
 adventus, us, m – прибуття,
 прихід, приїзд
 adversarius, i, m – ворог,
 противник
 adversarius, a, um –
 протилежний, противний,
 ворожий
 adversus (з асс.) – проти, напроти
 adversus, a, um – протилежний,
 ворожий
 aedes (aedis), is, f – кімната,
 храм; plur. житловий дім,
 будинок
 aedificātus, a, um – збудований
 aedificium, i, n – будова, будинок

aedifico, āvi, ātum, āre –
 будувати, споруджувати
 aedilis, is, m – едил.
 aeger, gra, grum – хворий
 Aegeus, ei, m – Егей
 aegre (adv.) – ледве, невдоволено
 aegrōtus, a, um – хворий,
 Aegyptus, i, f – Єгипет
 Aenēas, ae, m – Еней
 aēneus (aheneus), a, um – мідний,
 бронзовий
 aequālis, e – рівний, однаковий
 aequitas, atis, f – рівність,
 пропорція
 aequo, avi, atum, āre –
 вирівнювати, порівнювати
 aēr, aēris, m – повітря, атмосфера
 aera, ae, f – окреме число,
 вихідна цифра, ера
 aerarium, i, n – державна
 скарбниця
 aes, aeris, m – мідь, бронза
 Aesculapius, i, m – Ескулап
 Aesōpus, i, m – Езоп
 aestas, atis, f – тепла пора року,
 літо
 aestimo (aestumo), āvi, ātum, āre –
 оцінювати, вважати
 aestus, us, m – спека
 aetas, ātis, f – час життя, пора,
 епоха
 aeternitas, atis, f – вічність,
 безсмертя
 aeternus, a, um – вічний
 незабутній
 Aethiopia, ae, f – Ефіопія
 Aethna, ae, f – Етна
 aevum, i, n – вік, життя, вічність

affectus, us, m – стан, настрій, переживання
 affero, attuli, allatum, afferre – приносити, повідомляти
 affirmo, avi, atum, āre – підтримувати, зміцнювати, твердити
 Afrīca, ae, f – Африка
 Africānus, a, um – африканський
 Agamemnon, ōnis, m – Агамемнон
 ager, agri, m – земля, область, територія
 aggredior, gressus sum, grēdi depon. – приступати, підходити, відправлятися, нападати
 agito, avi, atum, āre – рухати, гнати, хвилювати (море),
 agnosco, novi, nitum, ěre – пізнавати, довідуватись
 agnus, i, m – ягня
 ago, egi, actum, ěre – приводити в рух, вести, гнати, діяти
 agrarius, a, um – аграрний, земельний
 agricōla, ae, m – землероб, селянин
 agricultūra, ae, f – землеробство, сільське господарство
 aio, ait – кажу, каже
 ala, ae, f – крило, фланг
 alācer, cris, cre – бадьорий, жвавий, веселий
 Alba Longa, ae, f – Альба Лонга
 albus, a, um – білий, сірий
 Alcinous, i, m – Алкіной
 alea, ae, f – кістка (гральна), ризик, випадковість, небезпека

Alexander, dri, m (Magnus) – Олександр (Великий)
 Alexandria, ae, f – Олександрія
 aliēnus, a, um – чужий
 alimentum, i, n – їжа, утримання
 aliquando (adv.) – коли-небудь, іноді, колись, одного разу
 alīqui (aliquis), alīqua, alīquod – хтось, хто-небудь, деякий
 alīquis, alīquid – будь-хто, будь-що, хто-небудь, що-небудь
 alīter – інакше, по-іншому
 alius, a ud – інший
 alligo, āvi, ātum, āre – зв'язувати, з'єднувати
 alo, alui, alitum (altum), ěre – годувати, виховувати, утримувати
 Alpes, ium, f – Альпи
 alte – високо, глибоко, далеко
 alter, altēra, altērum – один із двох; другий, наступний
 altitūdo, ĩnis, f – висота, товщина, височина, гора
 altus, a, um – високий, глибокий, далекий
 alveus, i, m – кошик
 amabīlis, e – милий, приємний
 amātus, a, um – коханий
 ambūlo, āvi, ātum, āre – прогулюватися
 amīca, ae, f – приятелька, подруга
 amicitia, ae, f – дружба, симпатія
 amictus, a, um – одягнений
 amīcus, i, m – друг, приятель
 amitto, misi, missum, ěre – відпускати, кидати, залишати

amnis, is, m (іноді f) – ріка, потік (поет.)
 amo, avi, atum, āre – любити, доглядати, бути задоволеним
 amor, ōris, m – любов, пристрасть, сильне бажання
 Amphio(n), ōnis, m – Амфіон (чоловік Ніоби)
 amphitheatrum, i, n – амфітеатр
 amplitūdo, īnis, f – величина, значимість
 amplius, a, um – широкий, а, е
 Amulius, i, m – Амулій
 an – але ж, бо; у прямих питаннях “чи”
 Andromeda, ae, f – Андромеда
 anguis, is, m, f – змія
 angustus, a, um – тісний, вузький,
 anīma, ae, f – повітря, дихання, життя
 animadverto, verti, versum, ěre – помічати, слідкувати
 anīmal, ālis, n – тварина
 anīmus, i, m – дух, думка, мислення
 annālis, is, m – хроніка, аннали, повість
 annōna, ae, f – продовольство
 annus, i, m – рік
 annuus, a, um – річний
 anser, ěris, m, f – гусак, гуска
 ante (adv.) – перед, раніше; (praep. з асс.) – перед, до
 antea – перед тим, раніше
 antequam – раніше ніж
 antiburschius, a, um – протимолодіжний

antiquitas, ātis, f – древність, старовина
 antiquitus (adv.) – з давніх давен, колись
 antīquus, a, um – давній,
 antrum, i, n – печера, порожнина
 anus, us, f – стара жінка
 Apelles, is, m – Апеллес
 aper, apri, m – кабан
 aperio, perui, pertum, ĩre – відкривати, робити явним, показувати
 aperte – відкрито, широко
 apex, icis, f – верхівка
 Aphrodita, ae, f – Афродіта
 apis, is, f – бджола
 Apollo, īnis, m – Аполлон
 appareo, parui (paritum), ěre – з’являтися, бути очевидним
 appello, āvi, ātum, āre – кликати, називати, оголошувати
 Appennīnus, a, um – Аппенінський
 Appia (via), f – Аппієва дорога
 Appius Claudius – Аппій Клавдій
 arpono, posui, posĭtum, ěre – подавати
 arprōbo, āvi, ātum, āre – схвалювати, погоджуватися
 arpropinquo, āvi, ātum, āre – наближати
 apud (praep. з асс.) – при, біля, коло, у
 aqua, ae, f – вода, волога, дощ
 aquīla, ae, f – орел; знак легіону
 ara, ae, f – вівтар, жертovníк
 Arabs, ābis – арабський
 arātor, ōris, m – плугатар, орач

aratrum, i, n – плуг
arbiter, tri, m – суддя
arbitrium, i, n – судження
arbitror, atus sum, āri depon. – спостерігати, оцінювати
arbor, ōris, f – дерево
Arcadia, ae, f – Аркадія
arceo, ui, –, ēre – закривати, стримувати, перешкоджати
arcitenens, entis, m – стрілець
arcus, us, m – лук, дуга
ardeo, arsi, arsurus, ēre – горіти, палати
arduus, a, um – стрімкий
arēna, ae, f – пісок, арена
argenteus, a, um – срібний
argentum, i, n – срібло, срібні гроші, предмети
argumentum, i, n – доказ, виклад, зміст, аргумент
Ariadna, ae, f – Аріадна
Arion, onis, m – Аріон
Ariovistus, i, m – Аріовіст
Aristaeus, i, m – Арістей
Aristotēles, is, m – Аристотель
arma, ōrum, n – зброя, війна, боротьба, військовий обладунок
armātus, a, um – part. perf. до armo
armo, āvi, ātum, āre – озброювати, споряджати, постачати
aro, āvi, ātum, are – орати, борознити
ars, artis, f – мистецтво, ремесло, наука
artifex, ĩcis, m – майстер, художник, знавець

artificium, i, n – мистецтво, майстерність, техніка, ремесло
arx, arcis, f – замок, фортеця
Ascanius, ii, m – Асканій
ascendo, scendi, scensum, ěre – підніматися, підноситись
Asia, ae, f – Азія
asīnus, i, m – осел, дурень
asper, ěra, ěrum – нерівний, суворий
asporto, āvi, ātum, āre – забирати, відвозити, відправляти
astrum, i, n – зірка, сузір'я
at, a – але, однак
ater, atra, atrum – темний, чорний
Athēna, ae, f – Афіна
Athēnae, arum, f – Афіни
Atheniensis, e – афінський
Atheniensis, is, m – афінянин
Athlas, antis, m – Атлант
athlēta, ae, m – атлет
atque – i, однак, але
atrium, ii, n – атрій
atrocīter – суворо, жорстоко
atrox, ōcis – суворий, гострий
attāmen – однак, все ж
attente – уважно, напружено
Attīca, ae, f – Аттіка
attingo, tigi, tactum, ěre – досягати, доходити, межувати
auctor, ōris, m – засновник, творець, письменник, автор
auctoritas, ātis, f – судження, думка, повага, авторитет
audacia, ae, f – сміливість, відвага
audacīter – сміливо, відважно, зухвало

audax, ācis – відважний, сміливий
 audeo, ausus sum, ēre semidepon. – наважуватися, осмілюватися
 audio, īvi (ii), ītum, īre – слухати, вислухувати, підкорятись
 augeo, auxi, auctum, ēre – помножувати, збільшувати
 Augia, ae, m – Авгій
 Augius, a, um – Авгієвий
 augur, ūris, m – авгур, жрець, провісник, віщун
 augurium, i, n – спостереження і пояснення прикмет, ознака, прикмета
 augustus, a, um – священний, а, е
 Augustus, i, m – Август
 aura, ae, f – подув, повітря, віяння
 aurātus, a, um – позолочений, а, е; прикрашений, а, е, золотом; золотистий, а, е
 aureus, a, um – золотий, а, е; позолочений, а, е
 auris, is, f – вухо, слух, слухач
 aurum, i, n – золото; (поет.) золоті вироби
 auspicium, i, n – ауспій, віщий знак, віщування з льоту птахів
 aut – або
 autem – але, зате, навпаки
 autumnus, i, m – осінь
 auxilium, i, n – допомога, підтримка; pl. допоміжні війська
 avaritia, ae, f – жадність, користолобство, скупість
 avārus, a, um – скупий
 Aventīnus, i, m – Авентин

averto, verti, versum, ěre – відвертати, проганяти
 avidus, a, um – жадібний, дикий
 avis, is, f – птах, віщий птах
 avolo, āvi, ātum, āre – відлітати, віддалятися
 avus, i, m – дід, прадід
 axis, is, m – вісь

В

Babylon, ōnis, f – Вавілон
 Bacchus, i, m – Вакх
 balneum, i, n – баня, ванна
 barba, ae, f – борода
 barbārus, a, um – варварський
 beātus, a, um – щасливий,
 Belgae, ārum, m – бельги
 bellicōsus, a, um – войовничий
 bello, āvi, ātum, āre – воювати, вести війну, боротися
 bellum, i, n – війна, боротьба
 bellus, a, um – красивий
 belua, ae, f – тварюка, чудовисько
 bene – добре
 beneficium, i, n – благодіяння, милість, послуга
 benevolentia, ae, f – доброзичливість
 benigne – ласкаво, мило, люб'язно, щедро
 benignus, a, um – ласкавий,
 bestia, ae, f – тварина, худоба
 Bias, antis, m – Біант
 bibliotheca, ae, f – бібліотека
 bibo, bibi, –, ěre – пити
 bis (adv.) – два рази, двічі
 bissextīlis (bisextilis), e – високосний (рік)

bonum, i, n – добро, благо,
користь; pl. майно
bonus, a, um – добрий
bos, bovis, m, f – віл, корова
brevis, e – короткий
brevitas, ātis, f – невелика
довжина, стислість
breviter (adv.) – коротко

С

cado, cecidi, casum, ěre – падати,
заходити (сонце)
cadūcus, a, um – минущий,
незначний, хиткий
caeco, āvi, ātum, āre – робити
сліпим, засліплювати
caecus, a, um – сліпий
caedes, is, f – вбивство, різня
caedo, cecidi, caesum, ěre – бити,
колоти, рубати, вбивати
caelestis, e – небесний
caelum, i, n – небо, небозвід
Caesar, aris, m – Цезар
caesus – part. perf. до caedo
calamitas, ātis, f – нещастя, лихо
calamus, i, m – стріла, перо
calceus, i, m – чобіток
calidus, a, um – теплий, гарячий
callidus, a, um – хитрий
Campania, ae, f – Кампанія
campus, i, m – рівнина, степ
canis, is, m, f – собака
cano, cecini, cantum, ěre –
співати, оспівувати
canto, āvi, ātum, āre – співати,
оспівувати
capio, cepi, captum, ěre – брати,
взяти, отримувати, приймати

Capitolinus, a, um –
Капітолійський
Capitolium, i, n – Капітолій,
Капітолійський пагорб
captivus, i, m – полонений
capto, āvi, ātum, āre – хапати,
ловити, намагатися досягнути
caput, ritis, n – голова, голівка,
початок, столиця
carcer, ěris, m – в'язниця
careo, ui, –, ěre – бути
позбавленим чогось, не мати
чогось
caritas, ātis, f – висока ціна,
дорожнеча, повага, любов
carmen, ĩnis, n – пісня, вірш,
поема
caro, carnis, f – м'ясо
carpo, carpsi, carptum, ěre –
зривати
carus, a, um – дорогий, милий
casa, ae, f – хатинка
caseus, i, m – сир
castellum, i, n – укріплене місце,
форт, фортеця
castrum, i, n – укріплення, форт;
pl. військовий табір
casu (adv.) – випадково
casus, us, m – падіння, загибель,
випадок; (грам.) відмінок
catēna, ae, f – ланцюг, кайдани
Catilina, ae, m – Катіліна
Caucasus, a, um – кавказький
causa (з gen.) – ради, для, через
causa, ae, f – причина, судова
справа
cavea, ae, f – клітка

caveo, cavi, cautum, ēre – бути
 пильним, обережним, берегтися
 cavo, āvi, ātum, āre –
 видовбувати, робити
 заглиблення
 cavus, a, um – пустий
 cedo, cessi, cessum, ěre – іти,
 ступати, ходити, пересуватись
 celēber, bris, bre – поширений,
 урочистий, славний
 celebro, āvi, ātum, āre – часто
 відвідувати, звеличувати
 celer, ěris, e – швидкий
 celeritas, ātis, f – швидкість,
 швидка дія
 celeriter – швидко, поспішно
 cella, ae, f – кімната, комірчина
 celo, āvi, ātum, āre – приховувати
 Celtae, arum, m – кельти
 cena (coena), ae, f – обід, страва,
 їдальня
 cenno, āvi, ātum, āre – обідати
 censeo, sui, sum, ēre – визначати
 ціну, оцінювати,
 інвентаризувати
 censor, ōris, m – цензор, критик
 census, us, m – оцінка майна,
 цензовий облік, перепис
 centesimus, a, um – сотий
 centimetrum, i, n – сантиметр
 centrum, i, n – центр
 centum (indecl.) – сто
 centuria, ae, f – центурія
 cera, ae, f – віск, воскова фігура
 Cerberus, i, m – Цербер
 cerebrum, i, n – мозок
 Ceres, eris, f – Церера

cerno, crevi, cretum, ěre –
 розрізняти, помічати
 certāmen, ĩnis, n – змагання,
 боротьба, битва, бій
 certo, āvi, ātum, āre – змагатися,
 сперечатися, воювати
 certus, a, um – вірний,
 безсумнівний
 cerva, ae, f – сарна
 ceterus, a, um – інший
 Charon, ōnis, m – Харон
 charta, ae, f – папір, карта
 chorus, i, m – хор
 cibus, i, m – їжа, корм, пожива
 cicāda, ae, f – цикада
 Cicero (Marcus Tullius), onis, m –
 Цицерон
 ciconia, ae, f – лелека
 cingo, cinxi, cinctum, ěre –
 підперізувати, охоплювати,
 оточувати
 circa (з асс.) – кругом, біля
 Circe (Circa), ae, f – Кірка
 circenses, ium, m – циркові
 видовища
 circiter (adv.) – поблизу,
 приблизно
 circiter (з асс.) – біля, коло
 circūlus, i, m – окружність, круг,
 коло, обруч, перстень
 circum (adv.) – довкруги, кругом
 circus, i, m – цирк
 cis (з асс.) – по цей бік, з цього
 боку
 cisterna, ae, f – водосховище,
 водойма, цистерна
 cithara, ae, f – кіфара
 citharista, ae, m – кіфарист

cito (adv.) – скоро, швидко, живо
cito, āvi, ātum, āre – приводити в рух, розхитувати, викликати
citus, a, um – швидкий
civīlis, e – громадський
civis, is, m, f – громадянин, громадянка, співгромадянин
civitas, ātis, f – громадянство, держава
clades, is, f – нещастя, поразка
clam – таємно, таємним способом, крадькома
clamito, āvi, ātum, āre – голосно кричати, вигукувати
clamo, āvi, ātum, āre – кричати, галасувати, вигукувати, кликати
clamor, ōris, m – крик, галас, шум, тріск
clarus, a, um – ясний, славний, знаменитий
classis, is, f – розряд, клас, флот
claudio, clausi, clausum, ěre – замикати, зачиняти, оточувати
claudus, a, um – кульгавий
cliens, entis, m – клієнт
clipeus, i, m – круглий щит із бронзи
clivus, i, m – схил
coena, ae, f – обід
cogitatio, ōnis, f – мислення, обдумування, роздумування
cogito, āvi, ātum, āre – обдумувати, мислити
cognitio, ōnis, f – пізнавання, ознайомлення
cognōmen, ĩnis, n – індивідуальне прізвисько

cognosco, novi, nitum, ěre – довідуватися, знайомитися, пізнавати
cohibeo, bui, bitum, ěre – припиняти, стримувати
collega, ae, m – товариш
collegium, i, n – товариство, спільність, колегія
colligo, legi, lectum, ěre – збирати, піднімати, скликати (військо)
collis, is, m – пагорб
colloco, āvi, ātum, āre – розміщати, розташовувати
colo, colui, cultum, ěre – обробляти, жити, населяти, вшановувати
colonia, ae, f – колонія
color, oris, m – колір
Colosseum, i, n – Колізей
colosseus, a, um – величезний
columna, ae, f – стовп, колона
comes, ĩtis, m, f – супутник
comitia, ōrum, n – народні збори
commentarius, i, m – записки, замітки, тлумачення, коментар
commeo, avi, atum, are – проходити, підходити
commōdus, a, um – належний, хороший, зручний
commoveo, movi, motum, ěre – приводити в рух, зсувати
commūnis, e – спільний, загальноприйнятий
comoedia, ae, f – комедія
comparatio, ōnis, f – порівняння, зіставлення

comparo, āvi, ātum, āre – влаштовувати, порівнювати
 compleo, ēvi, ētum, ēre – вмещати
 complūres, a – численні
 compono, posui, positum, ěre – складати, творити, писати, будувати
 concedo, cessi, cessum, ěre – відходити, зневажати, відступати
 concido, idi, –, ěre – гинути, занепадати
 concido, idi, isum, ěre – розрубати, висікти, знищити
 concĭto, āvi, ātum, āre – приводити в рух, піднімати
 concordia, ae, f – згода, однастайність
 concordo, āvi, ātum, āre – узгоджуватись, бути згідним
 concurro, curri (рідше cucuri), cursum, ěre – збігатися, сходитися, стікатися
 condemno, āvi, ātum, āre – осуджувати, звинувачувати
 condicio, ōnis, f – стан, положення, обставина
 condĭtor, oris, m – засновник, творець,
 condĭtus, a, um – part. perf. до condo, заснований
 condo, dĭdi, dĭtum, ěre – будувати, засновувати
 conficio, feci, fectum, ěre – виготовляти, завершувати
 confido, fĭsus sum, ěre – надіятися, розраховувати

confirmo, āvi, ātum, āre – укріплювати
 conformo, āvi, ātum, āre – створювати, надавати форму
 congrego, āvi, ātum, āre – збирати, нагромаджувати
 conicio – див. coniiicio
 coniiicio, ieci, iectum, ěre – скидати, зносити, звозити,
 coniunctus, a, um – part. perf. до coniungo
 coniungo, nxi, nctum, ěre – з'єднувати, сполучати, запрягати
 coniunx, iūgis, m, f – чоловік, дружина
 coniuratio, ōnis, f – змова, з'єднання, союз
 coniurātus, i, m – змовник, зрадник
 coniuro, āvi, ātum, āre – разом клястися, таємно змовлятися
 consecro, avi, atum, are – присвячувати, боготворити
 conscendo, scendi, scensum, ěre – сходити (на гору), виходити, підноситися
 conscientia, ae, f – обізнаність, згода, свідомість, розуміння, переконання
 consensio, ōnis, f – згода, єдність, змова
 consensus, us, m – згода, єдність, однастайність
 consentio, sensi, sensum, ĭre – погоджуватись, змовлятися
 conservo, āvi, ātum, āre – зберігати, берегти, рятувати

consido, sedi, sessum, ěre –
сідати, сидіти, розташовуватись,
поселитись
consilium, i, n – нарада,
обговорення, рішення, план
consisto, stiti, –, ěre – ставати,
з'явитися, поміщатися
consonans, antis – приголосний
(звук)
conspetus, us, m – вид,
зовнішність, огляд, нарис,
conspicio, spexi, spectum, ěre –
побачити, дивитись
constans, ntis part. praes. до
consto (adi.) – постійний,
незмінний, одностайний
constanter – постійно, стійко,
незмінно
constat – impers. до consto
constat (impers.) – відомо
constituo, ui, utum, ěre – ставити,
будувати, постановляти
consto, stiti (staturus), āre – стояти
твердо, залишатись незмінним,
складатися
constructio, ōnis, f – складання,
структура, побудова
consuetūdo, ĩnis, f – звичка
consul, is, m – консул
consulto, āvi, ātum, āre –
радитись, обдумувати
consultum, i, n – визначення,
постанова, рішення
consumo, sumpsi, sumptum, ěre –
витрачати, вживати,
вичерпувати
contemno, tempsi, temptum, ěre –
нехтувати, зневажати

contendo, tendi, tentum, ěre –
напружувати, змагатися
continenter – безперервно,
невпинно, помірковано
contineo, tinui, tentum, ěre –
тримати разом, замикати,
стримувати, охоплювати
continuus, a, um – безперервний,
постійний
contra (adv.) – проти, навпаки;
(praep. з acc.) – напроти, проти
controversia, ae, f – суперечка
convenio, veni, ventum, ĩre –
сходиться, збиратися
converto, versi, versum, ěre –
перетворювати
convīva, ae, m, f – гість
convivium, ii, n – бенкет, обід
convoco, āvi, ātum, āre –
скликати, кликати, запрошувати
coria, ae, f – запас, велика
кількість; pl. coriae, arum, f –
війська
coquus, i, m – кухар
cor, cordis, n – серце, дух,
настрій, глузд
coram (adv.) – у присутності, на
очах усіх; (praep. з abl.) у
присутності, перед
Corinthus, i, f – Коринф
cornu, us, n – ріг, сурма, фланг
corōna, ae, f – вінок, карниз,
межа
corono, āvi, ātum, āre –
увінчувати, прикрашати вінком,
підперізувати
corpus, ōris, n – тіло, людина,
матерія, звід, корпорація

corrigo, rexi, rectum, ěre – виправляти, покращувати
corripio, rġpui, reptum, ěre – звинувачувати
corrumpo, reri, ruptum, ěre – псувати, виснажити, знищити, підкупляти
corruptio, ōnis, f – підкуп, зіпсуття, занепад
cortex, ġcis, m – кора, шкаралупа
corvus, i, m – ворон
cotidiānus, a, um – щоденний
cotidie (adv.) – щоденно
cras – завтра
Crassus, i, m – Красс
credo, dġdi, dġtum, ěre – ввіряти, доручати, довіряти, вірити
cremo, āvi, ātum, āre – спалювати
creo, āvi, ātum, āre – творити, створювати, обрати, призначити
cresco, crevi, cretum, ěre – рости, виникати, додаватись
Creta, ae, f – Крит
crimen, ġnis, n – обвинувачення, злочин, провина, проступок
Croesus, i, m – Крез
crudēlis, e – безсердечний, жорстокий, страшний
crudelġter – жорстоко, безжалісно
cruх, ucis, f – хрест
cubicŭlum, i, n – спальня
culpa, ae, f – провина, проступок, помилка
cultŭra, ae, f – обробіток, догляд, землеробство, освіта, розвиток
cultus, us, m – обробіток, догляд, культура, спосіб життя

cum (praep. з abl.) – з, разом, спільно
cum (з conġ.) – коли, з того часу як, тому що, хоч
cuna, ae, f – пеленка
cunctus, a, um – весь, цілий
cupidġtas, ātis, f – пристрасть, потяг, жадібність
cupġdo, ġnis, f – бажання, прагнення, потяг
cupġdus, a, um – жадібний
cupġo, ivi (ii), itum, ěre – бажати, прагнути
cupressus, i, f – кипарис
cur (adv.) – чому, з якої причини
cura, ae, f – турбота, опіка, прагнення
curo, āvi, ātum, āre – піклуватися, турбуватися, доглядати, лікувати
curro, cucurri, cursum, ěre – бігати, поспішати, текти, летіти
cursus, us, m – біг, їзда, маршрут
custodia, ae, f – охорона, варта, застава, арешт
custodio, ġvi (ii), ġtum, ġre – охороняти, захищати, берегти
custos, ōdis, m, f – сторож, наглядач, охоронець, захисник
cutis, is, f – шкіра, оболонка, кора, зовнішність
Cyprus, i, f – Кіпр
Cyrus, i, m – Кір

D

Daedālus, i, m – Дедал
damno, avi, atum, āre – звинувачувати, засуджувати
de (praep. з abl.) – про, із

dea, ae, f – богиня
debeo, ui, itum, ēre – бути
зобов'язаним, заборгувати
debilito, āvi, ātum, āre – калічити,
позбавляти твердості
decēdo, cessi, cessum, ěre –
відходити
decem – десять
December, bris, m – грудень
decemvir, i, m (звичайно pl.
decemviri) – децемвір
decīdo, cidi, –, ěre – падати,
спадати, спускатись, рухнути,
впасти
decīmus, a, um – десятий, (поет.)
значний, величезний
decipio, cepi, ceptum, ěre –
обманювати, ошукувати
declaro, āvi, ātum, āre – заявляти,
проголошувати, свідчити
declinatio, ōnis, f – відміна
decrētum, i, n – рішення,
постанова, декрет
deduco, duxi, ductum, ěre –
зводити (вниз), спускати (вниз),
стягати
defectus, a, um – слабкий,
знесилений
defendo, fendi, fensum, ěre –
захищати, давати відсіч,
відвертати (небезпеку)
defensor, ōris, m – захисник
definitus, a, um – визначений,
обмежений
deiicio, ieci, iectum, ěre – скидати
deinde – згодом, потім, після
того

delecto, avi, atum, āre –
забавляти, веселити, розважати
deleo, ēvi, ētum, ēre – знищувати,
руйнувати
delictum, i, n – провина, гріх,
правопорушення
deligo, āvi, ātum, āre –
прив'язувати, зав'язувати
deligo, legi, lectum, ěre – збирати,
зривати, обирати
Delphicus, a, um – дельфійський
delphinus, i, m – дельфін
demergo, mersi, mersum, ěre –
занурювати, опускати
Democritus, i, m – Демокрит
demonstro, āvi, ātum, āre –
показувати, вказувати
Demosthenes, is, m – Демосфен
denique – нарешті, щойно,
остаточно, загалом
dens, dentis, m – зуб, вістря
deponens, entis – відкладний
descendo, di, sum, ěre – сходити,
спускатися, іти, приходити
describo, scripsi, scriptum, ěre –
описувати, змальовувати
descriptio, ōnis, f – опис
desiderium, i, n – бажання, туга,
причина, втрата
desidēro, āvi, ātum, āre – бажати,
прагнути
desino, sivi, situm, ěre –
припиняти, закінчувати
desum, fui, –, esse – бракувати,
бути відсутнім, не допомагати
detego, texi, tectum, ěre –
відкривати, розкривати,
очолювати

deterior, ius – гірший
 detrecto, āvi, ātum, āre –
 відмовляти
 deus, i, m – бог
 devinco, vici, victum, ěre –
 отримувати повну перемогу
 devoro, āvi, ātum, āre – ковтати,
 пожирати, прогайнувати
 dexter, tra, trum – правий, а, е;
 спритний, а, е; умілий, а, е
 diabŏlus, i, m – чорт, диявол
 Diana, ae, f – Діана
 dico, dixi, dictum, ěre – говорити,
 називати, встановлювати
 dictātor, ōris, m – диктатор
 dicto, āvi, ātum, āre –
 повторювати, диктувати
 dictum, i, n – вираз, слово, вислів
 dido, dididi, diditum, ěre –
 роздавати, розподіляти
 Dido, ōnis, f – Дідона
 dies, ei, m, f – день, дата, число
 differo, distuli, dilatatum, differre –
 розносити, відрізнитися
 difficīle – важко
 difficīlis, e – тяжкий, важкий
 difficulter – нелегко, важко
 dignitas, ātis, f – гідність,
 положення, звання
 dignus, a, um – гідний
 diligens, entis – старанний,
 уважний
 diligenter – старанно, дбайливо,
 уважно
 diligentia, ae, f – пильність,
 старанність, точність
 diligo, lexi, lectum, ěre – високо
 цінити, поважати, вшановувати

dimico, āvi, ātum, āre – боротися,
 домагатися
 dimidium, i, n – половина
 dimitto, misi, missum, ěre –
 розпускати, розсилати,
 відсилати, звільнювати
 Diogenes, is, m – Діоген
 Dionysius, i, m – Діонісій
 dirigo, rexi, rectum, ěre –
 направляти, спрямовувати
 diripio, rixi, reptum, ěre –
 грабувати, зривати, розкрадати,
 спустошувати
 dirūtus, a, um – знищений,
 зруйнований
 discedo, cessi, cessum, ěre –
 розходитись, розділяти,
 відходити, віддаляти
 disciplīna, ae, f – вчення, освіта
 discipŭla, ae, f – учениця
 discipulus, i, m – учень,
 послідовник
 disco, didici, –, ěre – вчитися,
 довідуватись, знайомитись
 Discordia, ae, f – богиня незгоди
 discordia, ae, f – розбрат, чвари
 discrimen, inis, n – різниця
 displiceo, plicui, plicitum, ěre –
 бути неприємним, не подобатися
 disputatio, ōnis, f – дослідження,
 обговорення, наукова бесіда
 dissimīlis, e – неподібний,
 відмінний
 dissipio, āvi, ātum, āre – розганяти
 disto, –, –, āre – бути на відстані,
 різнитися; imper. distat – є
 різниця

distribuo, tribui, tributum, ěre – розділяти, розбивати, розподіляти
diu – довго, протягом довгого часу
diuturnus, a, um – тривалий, а, е; зтяжний, а, е
diversus, a, um – різний, протилежний
dives, ĩtis – багатий, розкішний
divido, visi, visum, ěre – ділити, розділяти
divĭnus, a, um – божественний, божий, чудесний
divitiae, arum, f – багатство, дорогоцінність, добробут
do, dedi, datum, dāre – давати, подавати, пропонувати
doceo, docui, doctum, ěre – навчати, пояснювати
doctrĭna, ae, f – вчення, навчання, вченість, освіченість
doctus, a, um part. perf. до doceo (adi.) – вчений, освічений
doleo, ui (iturus), ěre – хворіти, страждати, сумувати
dolor, ōris, m – біль, страждання
dolorŏsus, a, um – скорботний
dolus, i, m – хитрість, підступ, обман
domesticus, a, um – внутрішній, домашній
domi – вдома
domicilium, i, n – житло, резиденція
domĭna, ae, f – пані, господиня
domĭnus, i, m – пан, хазяїн
domus, us, f – дім, житло

donec – поки, до тих пір
dono, āvi, ātum, āre – дарувати
donum, i, n – подарунок, жертвоприношення
dormio, ĩvi (ii), ĩtum, ĩre – спати, нічого не робити
draco, ōnis, m – дракон
dubito, āvi, ātum, āre – сумніватися, вагатися
dubius, a, um – сумнівний, небезпечний
ducentesĭmus, a, um – двохсотий
ducenti, ae, a (m, f, n) – двісті
duco, xi, ctum, ěre – водити, вести, проводити, командувати
dulcis, e – солодкий, приємний
dum – поки, під час, коли
duo, duae, duo – два
duodĕcim – дванадцять
duodecĭmus, a, um – дванадцятий, а, е
duplex, ĩcis – подвійний
durus, a, um – жорсткий, твердий, різкий
dux, ducis, m – вождь, полководець, голова, начальник

Е
e – див. ex
ea (adv., розум. via) – тою дорогою, тим шляхом
eādem (adv.) – тою ж дорогою, там же, водночас
ebrius, a, um – п'яний
esse – ось, дивись
edictum, i, n – висловлювання, положення, наказ, едикт
edo, didi, ditum, ěre – виробляти, видавати, здійснювати, творити

edo, edi, esum (essum), edere (esse) – їсти, пожирати
 edoceo, cui, ctum, ere – вивчати, навчати, повідомляти
 educo, avi, atum, are – виховувати, вирощувати
 educo, duxi, ductum, ere – виводити, відводити, піднімати
 effemino, avi, atum, are – розніжувати
 efficio, feci, fectum, ere – робити, здійснювати
 efficio, feci, fectum, ere – робити, створювати
 efflo, avi, atum, are – видихати, видувати, втрачати
 effugio, fugi, (fugiturus), ere – втекти, обминати, ухилитись
 egeo, ui, -, ere – потребувати, не мати, бути позбавленим
 ego – я
 egregius, a, um – відмінний, чудовий, славний
 elegantia, ae, f – витонченість, вишуканість, дотепність
 elephantus, i, m – слон, слонова кістка
 eloquentia, ae, f – красномовство
 Elysium, ii, n – Елізій
 emigro, avi, atum, are – виселятись, переселятись
 emineo, ui, -, ere – виступати, підніматися, виділятися
 emo, emi, emptum, ere – купувати, підкуповувати
 enim – бо, тому, що, адже
 Ennius, i, m – Енній
 enumero, avi, atum, are –

перераховувати
 eo (adv.) – туди, до тих пір, такою мірою
 eo, ii (ivi), itum, ire – йти, ходити, їздити, плавати, літати
 eodem (adv.) – туди ж, там же
 Epaminondas, ae, m – Епамінонд
 epistula, ae, f – послання, лист
 epulae, arum, f – урочистий обід, учта, їжа
 epulor, atus sum, ari depon. – їсти, обідати
 eques, itis, m – вершник, їздець, кавалерист
 equitatus, us, m – кіннота, вершницький стан
 equus, i, m – кінь
 erga (praep. з асс.) – біля, стосовно
 ergo – отже, тому
 eripio, ripui, reptum, ere – вихоплювати, позбавляти, виривати
 erro, avi, atum, are – заблукати, помилятися, вагатися
 error, oris, m – помилка, блукання
 erudio, iui (ii), itum, ire – дати освіти, навчати, наставляти
 eruditus, a, um – освічений, вчений
 erumpo, rupi, ruptum, ere – вириватися, впасти, вилитись
 Erymanthius, a, um – еріманфський
 esurio, iui (itum), ire – бути голодним, зазнати голоду
 et – і, та

etiam – також, навіть ще, так,
 очевидно
 etiamsi – навіть якщо, якщо б,
 хоч би
 Etruscus, i, m – етруск
 etsi – хоч, навіть якщо
 Eurōpa, ae (Europe, es), f –
 Європа
 Eurydica, ae, f – Еврідіка
 Eurystheus, i, m – Еврістей
 evado, vasi, vasum, ěre –
 виходити, виїжджати, впадати
 (про ріку)
 evolo, āvi, ātum, āre – вилітати,
 злітати
 ex (перед приголосними “e”)
 (праер. з abl.) – з, від, із, через
 exanimo, āvi, ātum, āre –
 досліджувати, випробовувати
 excedo, cessi, cessum, ěre –
 відходити, від’їжджати
 excido, cidi, –, ěre – впасти,
 падати, щезати, пропадати
 excipio, cepi, ceptum, ěre –
 виймати, звільняти, приймати
 excito, āvi, ātum, āre – викликати,
 розбудити, спонукати,
 тривожити
 excogito, āvi, ātum, āre –
 вигадувати, придумувати
 exemplar, aris, n – зразок,
 приклад
 exemplum, i, n – зразок, проба,
 приклад, образ
 exeo, ii (ivi), itum, ĩre – виходити,
 від’їжджати, (військ.) виступати

exerceo, cui, citum, ěre –
 тривожити, мучити, ганяти,
 вправлятися, займатись
 exercitus, us, m – військо, армія,
 вправа
 exilium, ii, n – вигнання
 eximius, a, um – винятковий,
 відмінний, особливий
 exitus, us, m – вихід, привід, мета
 expedio, ivi (ii), itum, ĩre –
 розплутувати, розв’язувати,
 звільняти, спорядити,
 підготувати
 expeditio, onis, f – твір, похід,
 виклад
 expello, puli, pulsum, ěre –
 виганяти, виривати, вибивати,
 розганяти, усувати
 experientia, ae, f – досвід
 experior, pertus sum, iri depon. –
 досліджувати, випробовувати
 explico, āvi (ui), ātum (itum), āre –
 розвертати, розкривати
 explore, āvi, ātum, āre –
 розслідувати, досліджувати,
 розглядати
 expono, posui, positum, ěre –
 виставляти, викладати, залишати
 exprimo, pressi, pressum, ěre –
 витискати, випирати, вимагати,
 змушувати
 expugnatio, ōnis, f – завоювання,
 захоплення
 expugno, āvi, ātum, āre –
 завойовувати, захоплювати,
 перемагати, підкоряти
 exsilium, i, n – вигнання

exspecto, āvi, ātum, āre – чекати, вимагати, сподіватися
exspiro, āvi, ātum, āre – вмирати
exstruo, struxi, structum, ěre – будувати, споруджувати
exsulto, āvi, ātum, āre – стрибати, радіти
externus, a, um – зовнішній, чужий, іноземний
extra (praep. з асс.) – поза, ззовні
extraordinarius, a, um – надзвичайний
extrēmus, a, um – останній, кінцевий, пограничний

Ф

faber, bri, m – майстер, ремісник, художник
facies, ēi, f – видовище, зовнішність
fabūla, ae, f – чутка, байка, розповідь, сюжет, фабула
facetus, a, um – веселий, дотепний
facīle – легко, без труднощів, безумовно, охоче
facīlis, e – легкий, доступний, зручний
facīnus, ōris, n – дія, вчинок, злочин
facio, feci, factum, ěre – робити, здійснювати, виконувати, діяти, творити, виготовляти
factum, i, n – дія, вчинок, подія, факт, справа
facultas, ātis, f – можливість, привід, дозвіл, здібність, уміння

fallo, fefelli, falsum, ěre – обманювати, порушувати, не виконувати, приховувати
falsum, i, n – брехня, обман
fama, ae, f – чутка, громадська думка
fames, is, f – голод, злидні, спрага
familia, ae, f – сім'я, рідня, дім, сімейне майно
fas (indecl.) – природне право, закон, веління неба, дозволене
fascia, ae, f – пов'язка
fascis, is, m – зв'язка, пучок, фасції, пучки прутів з сокирою
fasti, ōrum, m – літопис, хроніка
fatum, i, n – призначення, доля, пророцтво
Faustulus, i, m – Фаустул
faveo, favi, fautum, ěre – робити добро, опікуватися, сприяти
fax, facis, f – смолоскип, полум'я, світло
febris, is, f – лихоманка
februa, ōrum, n – свято очищення
Februarius, i, m – лютий (місяць); очищення
fecundus, a, um – родючий, багатий
fel, fellis, n – жовч
felicitas, ātis, f – щастя, добробут, родючість
feliciter – щасливо, благополучно, урожайно
felix, īcis – щасливий, блаженний, femīna, ae, f – жінка
fenestra, ae, f – вікно

fera, ae, f – дика тварина, тварина
 fere (adv.) – майже, приблизно, переважно.
 ferīnus, a, um – тваринний
 fero, tuli, latum, ferre – нести, приносити, піднімати, забирати, вести, поширювати
 ferox, ōcis – відважний, дикий
 ferrarius, a, um – той, який добуває і обробляє залізо
 ferreus, a, um – залізний
 ferrum, i, n – залізо, залізне знаряддя, плуг, меч
 fertilis, e – урожайний, родючий, багатий
 ferus, a, um – дикий, грубий
 festino, āvi, ātum, āre – поспішати, прискорювати
 festus, a, um – святковий, урочистий
 fetus, us, m – народження, урожай, ріст, плід, потомство
 ficus, i (us), f – смоковниця
 fidēlis, e – вірний
 fides, ei, f – віра, довір'я, впевненість, кредит, чесність
 fido, fisis sum, ěre semidepon. – вірити, довіряти
 fidus, a, um – вірний
 figūra, ae, f – постать, зовнішній вигляд, образ, зображення
 filia, ae, f – дочка
 filius, i, m – син; pl. діти
 filum, i, n – нитка, пряжа, тканина
 fines, ium, m – область, територія

fingo, nxi, ctum, ěre – торкатися, вигадувати, прикріпляти
 finio, īvi (ii), ĩtum, ĩre – замикати, обмежувати, встановлювати, закінчувати
 finis, is, m (іноді f) – межа, кордон, кінець
 finitimus, i, m – сусід
 finitīmus, a, um – прикордонний, сусідній, близький
 fio, factus sum, fiěri – ставати, виникати, діятися, траплятися
 firmo, āvi, ātum, āre – робити міцним, укріпляти, засвідчувати
 firmus, a, um – міцний, сильний
 fixus, a, um part. perf. до figo (adi.) – міцний, твердий
 flagellum, i, n – батіг
 flagro, āvi, ātum, āre – горіти, блискати, палати
 flamma, ae, f – полум'я, вогонь, блиск
 flammo, āvi, ātum, āre – горіти, палати, запалювати.
 flecto, xi, xum, ěre – гнути, згинати, повертати, відхиляти
 fleo, flevi, fletum, ěre – плакати, ридати
 fletus, us, m – плач
 florens, entis part. perf. до floreo (adi.) – квітучий, процвітаючий
 floreo, ui, –, ěre – цвісти, процвітати, блищати, сяяти
 floresco, –, –, ěre – починати цвісти, розцвітати, процвітати, прославлятися
 flos, ōris, m – квітка, цвіт, краса

fluctus, us, m – течія,
хвилювання, хвиля, буря
flumen, ĩnis, n – течія, ріка, вода,
потік
fluo, fluxi, ěre – текти, литися,
направлятися
fluvius, i, m – течія води, ріка
focus, i, m – вогнище,
жертovníк, жар, вогонь
fodio, fodi, fossum, ěre – копати,
рити, виколювати, штовхати
foedus, ěris, n – союз, угода
foedus, a, um – гидкий, ганебний
folium, i, n – листок
fons, fontis, m – джерело,
початок
forensis, e – ринковий
forma, ae, f – форма, вид,
зовнішність, зображення
formo, āvi, ātum, āre – надавати
форми, виду, формувати,
утворювати, влаштовувати,
робити
formōsus, a, um – стрункий,
гарний
forte – випадково
fortis, e – міцний, сильний,
відважний, хоробрий
fortĭter – сильно, твердо,
хоробро, мужньо
fortūna, ae, f – доля, випадок,
щастя
forum, i, n – ринкова площа,
форум
fossa, ae, f – рів, рівчак, яма,
русло
fovea, ae, f – яма

foveo, fovi, fotum, ěre – гріти,
зігрівати
frango, fregi, fractum, ěre –
ламати, роздроблювати
frater, tris, m – брат
fraus, fraudis, f – обман, підступ
fremo, ui, (itum), ěre – шуміти,
ревіти, дзижчати
frigĭdus, a, um – холодний
frons, ntis, f – чоло, обличчя
fructus, us, m – плід, результат,
користь, фрукт
frugĭfer, fĕra, fĕrum – родючий,
плідний, корисний
frumentum, i, n – хліб, зерно,
збіжжя (переважно пшениця)
frustra (adv.) – помилково,
даремно, безуспішно, безцільно
frux, frugis, f – плід, фрукт
fuga, ae, f – втеча, біг
fugio, fugi, (fugiturus), ěre – бігти,
тікати, відходити, уникати,
ухилитися
fulmen, ĩnis, n – блискавка, гроза
fulmino, avi, atum, are – кидати
блискавки, гриміти
fundamentum, i, n – основа
fundo, fudi, fusum, ěre –
розливати, розпорошувати
fundus, i, m – основа, земля,
маєток
futūrum, i, n – майбутність,
майбуття
futūrus, a, um part. fut. до sum
(adi.) – майбутній

G

Gaius, i, m – Гай
galea, ae, f – шолом

Gallia, ae, f – Галлія
 Gallīcus, a, um – галльський, а, е
 Gallus, i, m – галл
 gallus, i, m – півень
 gaudeo, gavisus sum, ēre – радіти, веселитись, тішитися
 gaudium, ii, n – втіха, насолода
 gelu, us, n – мороз, лід
 gemīni, orum, m – близнюки
 generōsus, a, um – шляхетний
 gens, gentis, f – рід, родова община, плем'я, народ
 gentīlis, e – родовий
 genu, us, n – коліно, покоління
 genus, ěris, n – походження, рід, плем'я, народи
 geometria, ae, f – геометрія
 Germania, ae, f – Германія
 Germānus, i, m – германець
 gero, gessi, gestum, ěre – нести, вести (війну), приносити, показувати, виконувати, діяти
 gestus, us, m – положення, жест
 gigno, genui, genitum, ěre – народжувати, виникати
 gladiātor, ōris, m – гладіатор, цирковий боєць
 gladiatorius, a, um – гладіаторський
 gladius, i, m – меч, леміш
 globus, i, m – куля
 gloria, ae, f – слава, гордість, шанобство
 gracīlis, e – стрункий, тонкий
 gradus, us, m – крок, ступінь, звання, ранг
 Graecia, ae, f – Греція
 Graecus, a, um – грецький

Graecus, i, m – грек
 grandis, e – великий, величезний
 Granīcus, i, m – Гранік
 granum, i, n – зерно
 gratia (praep. з gen.) – заради, задля
 gratia, ae, f – принадність, приємність, люб'язність, подяка
 gratus, a, um – приємний, вдячний, бажаний
 gravis, e – важкий, важливий
 grex, ěgis, m – стадо, натовп, група, загін
 gubernō, āvi, ātum, āre – правити, керувати, скеровувати
 gustus, us, m – проба, смак
 gutta, ae, f – крапля, дещиця
 gymnasium, ii, n – гімназія

Н

habeo, ui, itum, ēre – мати, володіти, вважати (когось за щось)
 habito, āvi, ātum, āre – жити, мешкати, населяти
 habitus, us, m – зовнішній вигляд
 hac (adv., розум. via) – цією дорогою, по цей бік, тут
 Halicarnassius, i, m – галікарнасець
 Hamilcar, āris, m – Гамількар
 Hannībal, alis, m – Ганнібал
 hasta, ae, f – спис
 haud (adv.) – не, не повністю, не зовсім
 haurio, hauri, haustum, ěre – черпати, текти, пити
 hebēto, āvi, ātum, āre – ослаблювати
 Hector, ōris, m – Гектор

Helēna, ae (Helene, es), f – Слена
 Helvetii, ōrum, m – гельвети
 herba, ae, f – трава, зелень, зілля
 Hercūles, is, m – Геракл
 heres, ēdis, m, f – спадкоємець, власник, володар
 Herodōtus, i, m – Геродот
 heros, herōis, m – герой
 Hesiōdus, i, m – Гесіод
 Hesperides, um, f – Гесперида
 Hesperus, i, m – Геспер
 heu! – о! ах!
 hic (adv.) – тут, на цьому місці, тепер
 hic, haec, hoc – цей, ця, це
 hiems, hiemis, f – зима, холод, негода, злива
 hinc (adv.) – звідси, з цього місця, тут
 hirundo, īnis, f – ластівка
 historia, ae, f – дослідження, відомості, знання, історія
 hodie – сьогодні, тепер
 Homērus, i, m – Гомер
 homo, īnis, m – людина
 honestas, ātis, f – повага, честь
 honeste – гідно, з честю, благородно
 honestus, a, um – поважний, чесний
 honor, ōris, m – честь, пошана, повага, слава
 honoro, āvi, ātum, āre – прославляти, вшановувати
 hora, ae, f – час, час року, година
 Horatius, i, m (Quintus Horatius Flaccus) – Горацій

horreo, ui, –, ēre – лютувати, тремтіти, ціпеніти, боятися
 horreum, i, n – житниця, склад
 horrīdus, a, um – суворий, страшний, дикий
 hortor, atus sum, āri depon. – спонукати, підбадьорювати, закликати, заохочувати
 hortus, i, m – город, сад, парк
 hospes, ītis, m, f – чужинець, гість
 hostīlis, e – ворожий
 hostis, is, m, f – чужинець, іноземець, ворог, противник
 humanītas, atis, f – гуманність, дружелюбність, освіченість
 humānus, a, um – людський, ласкавий, приятний
 humīlis, e – низький, неглибокий, незначний
 humus, i, f – земля, ґрунт, область, країна
 hydra, ae, f – гідра, водяна змія

I

iaceo, cui, citum, ēre – лежати, простягатись, бути розташованим
 iacio, ieci, iactum, ěre – кидати, викидати, висловлювати
 iacto, āvi, ātum, āre – кидати; se iactare – хвалитися, пишатися
 iam (adv.) – вже, зараз
 ianua, ae, f – двері (поет.), вхід, доступ
 Ianuarius, i, m – січень
 ibi – там, тоді, туди
 Icarus, i, m – Ікар

idcirco (adv.) – з огляду на те, тому, з тієї причини
idem, eadem, idem – той самий, один і той же
idoneus, a, um – зручний
Idus, Iduum, f – Іди
iēsur, iēsōris, n – печінка
igītur (adv.) – отже, в такому разі
ignārus, a, um – недосвідчений, незнаючий, незнайомий
ignavia, ae, f – бездіяльність, слабкість
ignāvus, a, um – кволий, бездіяльний, лінивий
ignis, is, m – вогонь, пожежа
ignorantia, ae, f – незнання, недосвідченість
ignoro, āvi, ātum, āre – не знати, не мати поняття
ignosco, novi, notum, ěre – вибачати, ставитись поблажливо
ignōtus, a, um part. perf. до ignosco (adi.) – невідомий, незнаючий
ille, illa, illud – той, та, те
illustris, e – світлий, славний, відомий, знаменитий
illustro, āvi, ātum, āre – освітлювати, прославляти,
imāgo, ĩnis, f – зображення, описування, картина
imber, bris, m – дощ, злива, дощова вода
imitatio, ōnis, f – наслідування
immanis, e – величезний, страшний, неймовірний
immergo, mersi, mersum, ěre – занюрювати, опускати

immitto, misi, missum, ěre – відпускати, відправляти, посилати, проводити, відводити
immōlo, āvi, ātum, āre – приносити в жертву, заколювати, вбивати
immortālis, e – безсмертний
imprāvīdus, a, um – безстрашний
impedimentum, i, n – перешкода; pl. військовий обоз, багаж
impedio, ivi (ii), itum, ĩre – плутати, заплутувати, заважати, перешкоджувати, загороджувати
impendo, pendi, pensum, ěre – витрачати, вживати, прикладати
imperātor, ōris, m – полководець, начальник, імператор
imperītus, a, um – недосвідчений
imperium, i, n – наказ, влада, держава, імперія
impero, āvi, ātum, āre – наказувати, панувати, керувати, управляти
impētus, us, m – натиск, наступ, напад
impiger, gra, grum – пильний, старанний
impleo, evi, etum, ěre – наповнювати, обливати, доповнювати, виконувати
imploro, āvi, ātum, āre – слізно благати, просити
impono, posui, positum, ěre – класти, поставити, накладати, додавати
importo, āvi, ātum, āre – ввозити, привозити, приносити, вводити

impotens, entis – безсильний, слабий, неспроможний
 imprīmis – насамперед, переважно, особливо
 imprōbus, a, um – негідний, нечесний
 impunitas, ātis, f – безкарність, прощення, амністія
 in – в, до (праер. з асс., з abl.)
 inanīmus, a, um – неживий
 incautus, a, um – несподіваний, необережний
 incendium, i, n – пожежа, полум'я
 incendo, cendi, censum, ěre – запалювати, підпалювати
 incertus, a, um – недостовірний, сумнівний
 incido, cidi, –, ěre – падати, попадати, кидатись, нападати
 incipio, cepi, ceptum, ěre – починати, приступати
 incito, āvi, ātum, āre – приводити в рух, спонукати, заохочувати
 includo, clusi, clusum, ěre – замикати, обмежувати, перегороджувати
 incognītus, a, um – невідомий
 incōla, ae, m – житель
 incōlo, colui, cultum, ěre – населяти, жити
 inde – звідси, згодом, відтоді
 indignus, a, um – негідний
 indoctus, a, um – невчений, недосвідчений
 induco, duxi, ductum, ěre – вводити, проводити, виводити
 indulgenter – ласкаво, мило

indulgeo, dulsi, dultum, ěre – поступатися
 induo, ui, utum, ěre – одягати, покривати
 industria, ae, f – старанність, сумлінність, працьовитість
 ineo, ii (ivi), itum, ĩre – входити, вступати
 infamia, ae, f – безчестя, ганьба
 infans, ntis (adi.) – маленький, дитячий
 infecundus, a, um – неродючий,
 infelix, īcis – нещасливий
 infēri, ōrum (um), m – підземні боги, підземне царство
 infernus, a, um – низький, нижній, підземний
 inferus, a, um – нижній
 infinitīvus, a, um – неозначений, (грам.) інфінітив
 infinītus, a, um – необмежений, безмежний
 infirmus, a, um – безсилий, слабий, хворобливий
 inflammo, āvi, ātum, āre – спалювати, підбурювати
 influo, fluxi, fluxum, ěre – впадати, вливатися
 infra (adv.) – низько, знизу, нижче, далі
 infra (праер. з асс.) – під, нижче, гірше, пізніше
 ingenium, i, n – характер, здібність, талант, геній
 ingens, entis – величезний, сильний, могутній
 ingrātus, a, um – неприємний, невдячний

ingredior, gressus sum, gredi
depon. – вступати, входити,
нападати
inhonestus, a um – нечесний
iniicio, ieci, iectum, ěre –
вкидати, накидати, вводити
inimicitia, ae, f – ворожість
inimicus, i, m – ворог, противник
initio – спочатку
initium, i, n – вступ, початок
iniucundus, a, um – неприємний
iniuria, ae, f – несправедливість
iniustus, a, um – несправедливий,
незаконний
innumerabilis, e – незчислений
inopia, ae, f – бідність, злидні,
нестатки
inquam (defect.) – кажу; inquit –
каже
inquiero, sivi, situm, ěre – шукати,
розглядати, досліджувати
insania, ae, f – божевілля
insanus, a, um – нерозважний,
божевільний
inscribo, scripsi, scriptum, ěre –
вписувати, надписувати
insidiae, arum, f – засідка,
підступ, інтриги
insigne, is, n – знак, відзнака
insignis, e – видатний
inspecto, avi, atum, are –
дивитись (на), оглядати
inspicio, spexi, spectrum, ěre –
дивитись, заглядати, розглядати,
знайомитись
instans, antis part. praes. до insto
(adi.) – теперішній

instituo, ui, etum, ěre – ставити,
встановлювати, вирішувати
institutum, i, n – рішення,
установа, звичай, принцип
instrumentum, i, n – знаряддя
insula, ae, f – острів
insum, fui, –, esse – бути,
знаходитися, бути властивим
intactus, a, um – недоторканий,
непошкоджений
integer, gra, grum – недоторканий
intellectus, us, m – відчуття,
розуміння, поняття, розсудок
intellectus, a, um – part. perf. до
intellego
intellego, lexi (legi), lectum, ěre –
відчувати, сприймати, мислити,
розуміти
inter (praep. з acc.) – між,
всередині
intercalo, avi, atum, are – вводити,
додавати, відкладати
interdiu – удень
interdum – інколи, зрідка
interficio, feci, fectum, ěre –
знищувати, вбивати
interior, ius – внутрішній
intermitto, misi, missimum, ěre –
припиняти
interpres, etis, m, f – посередник,
вісник, тлумач
interrogo, avi, atum, are –
запитувати, обвинувачувати
intersum, fui, esse – бути,
знаходитись, бути присутнім,
брати участь
intervallum, i, n – проміжок,
віддаль, інтервал

intestīnus, a, um – внутрішній
 intra (praep. з асс.) – всередині, в
 середину, протягом
 intro (adv.) – всередину,
 всередині
 intro, āvi, ātum, āre – входити,
 вступати
 introitus, us, m – вхід
 invado, vasi, vasum, ěre –
 нападати, входити, вступати
 invenio, veni, ventum, ĩre –
 знаходити, зіткнутися,
 здобувати
 inventor, ōris, m – винахідник
 inventum, i, n – винахід
 invidia, ae, f – заздрість
 invīso, vīsi, vīsum, ěre – оглядати,
 відвідати, побачити
 invito, āvi, ātum, āre –
 запрошувати, викликати
 invītus, a, um – небажаний
 invulnerābilis, e – невразливий
 iocus, i, m – жарт, гра, розвага
 ipse, a, um – сам
 ira, ae, f – злоба, гнів
 irātus, a, um – розгніваний,
 сердитий
 is, ea, id – цей, він
 iste, ista, istud – той, той самий
 ita – так, таким чином
 Itācus, i, m – мешканець Ітаки
 Italia, ae, f – Італія
 Italīcus, a, um – італійський
 Itālus, a, um – італійський
 itaque – отже, тому, таким чином
 item – так само, таким же чином,
 також
 iter, itinēris, n – дорога, рух

iubeo, inssi, iussum, ěre –
 наказувати, встановлювати
 iucunde – приємно, радісно
 iucundus, a, um – приємний,
 милий
 iudex, ĩcis, m – суддя
 iudicium, i, n – заява, суд
 iudico, āvi, ātum, āre – сказати,
 оголосити, називати, доносити,
 заявляти, свідчити
 Iulia, ae, f – Юлія
 Iulius, i, m – Юлій
 iunctus, a, um part. perf. до iungo
 (adi.) – близький, суміжний
 iungo, iunxi iunctum, ěre –
 з'єднувати, сполучати,
 зв'язувати
 Iunius, ii, m – червень
 Iuno, ōnis, f – Юнона
 Iuppiter, Iovis, m – Юпітер
 iurisprudentia, ae, f – правосуддя
 iuro, āvi, ātum, āre – клястися,
 присягати, складати мову,
 заклинати
 ius, iuris, n – право, закон
 iusiurandum, i, n – клятва,
 присяга
 iussus, us, m – наказ, веління
 iuste – справедливо, законно
 iustitia, ae, f – справедливість,
 правосуддя
 iustus, a, um – справедливий,
 чесний
 iuvenīlis, e – юнацький, молодий
 iuvenis, is, m, f – молода людина,
 юнак; молода жінка, дівчина
 iuventus, ūtis, f – молодість,
 юність, молодь, юнацтво

iuvo, iuvi, iutum, āre – помагати, підтримувати, радувати

iuxta (adv.) – поряд, близько, біля

iuxta (praep. з асс.) – біля, коло, поряд

К

Kalendae, arum – Календи

Karthaginiensis, is, m – карфагенянин

L

labor, ōris, m – напруга, зусилля, праця, робота

laboriōsus, a, um – важкий, працелюбний, діяльний

laboro, āvi, ātum, āre – працювати, займатися

labyrinthus, i, m – лабіринт

lās, lactis, n – молоко

Lacedaemo(n), onis, f – Спарта, Лакедемон

Lacedaemonius, i, m – житель міста Лакедемон

lascertus, i, m – м'язи плеча

Laconica, ae, f – Лаконіка, Лаконія

lacrīma, ae, f – сльоза, крапля

lacto, āvi, ātum, āre – давати груди, годувати молоком

lacuna, ae, f – западина, яма

laetitia, ae, f – радість, принадність

laetus, a, um – жирний, вгодований, багатий

laevus, a, um – лівий

lapis, īdis, m (рідко f) – камінь, мармур, дорогоцінний камінь

lapsus, us, m – ковзання, повільний рух, падіння, помилка

lar, laris, m – лар, дух-хоронитель

late – широко, довго

latebra, ae, f – схованка, притулок, затемнення

lateo, ui, –, ēre – ховатися, бути невідомим

latifundium, ii, n – великий маєток, латифундія

Latīne – по-латинському

Latinus, i, m – латинянин

Latīnus, a, um – латинський

latitūdo, īnis, f – ширина, протяжність обшир

Latium, i, n – Лацій

Latōna, ae, f – Латона

latro, āvi, ātum, āre – гавкати, репетувати, гарчати

latro, ōnis, m – розбійник, бандит, найманий воїн

latus, ēris, n – сторона, бік

latus, a, um – широкий, протяжний

laudo, āvi, ātum, āre – хвалити, прославляти

laurea, ae, f – лавровий вінок

laureus, a, um – лавровий

laurus, i, f – лаврове дерево, лавр

laus, laudis, f – похвала, прославлення, слава, честь

Lavinia, ae, f – Лавінія

Lavinium, ii, n – Лавіній

lavo, lavi, lautum, або lavātum, āre – мити, купати, зрошувати

lectio, ōnis, f – збирання, вибір, читання

legalitas, atis, f – законність
legatio, ōnis, f – посольство,
доручення, посада легата
legātus, i, m – посол, легат,
помічник головнокомандувача
legio, ōnis, f – легіон
lego, legi, lectum, ěre – збирати,
вибирати, читати
lente – поволі, спокійно
leo, ōnis, m – лев
Leonidas (Leonida), ae, m –
Леонід
lepus, ōris, m, f – заєць
Lernaeus, a, um – лернейський
letālis, e – смертельний
Lethaes, i, m – Лето
levis, e – легкий, спокійний
lex, legis, f – закон
libenter – охоче, з задоволенням
liber, bera, berum – вільний,
незалежний
liber, libri, m – книжка, твір
liberālis, e – вільний, ввічливий
libĕre – вільно, необмежено, без-
перешкодно
libero, āvi, ātum, āre – звільняти,
відпускати
libertas, ātis, f – воля, свобода,
щирість, відвертість
libĕri, ōrum, m – діти
libīdo, ĩnis, f – бажання,
прагнення, пристрасть
licet, licuit, licere – дозволено,
можна, можливо
ligneus, a um – дерев'яний
limōsus, a, um – багnistий
lingua, ae, f – мова, говірка; язик
linea, ae, f – нитка, шнурок, лінія

littĕra, ae, f – буква, почерк
littĕrae, ārum, f – лист, наука,
література
litus, ōris, n – морський берег,
узбережжя
Livius (Titus), i, m – Лівій (Тіт)
locus, i, m – місце
longe – далеко, вдалину, вдалині
longitūdo, ĩnis, f – довжина,
протяжність, тривалість
longus, a, um – довгий, великий,
глибокий, тривалий
loquor, locutus, sum, loqui depon.
– говорити, розказувати,
називати
lorica, ae, f – панцир
lotus, i, f – лотос
luceo, luxi, –, ěre – світити, сяяти,
блищати
lucerna, ae, f – свічка, ліхтар
Lucius, ii, m – Луцій
Lucretius Carus – Лукрецій Кар
lucus, us, m – світло, день
lucus, i, m – священний гай
ludo, lusi, lusum, ěre – гратися,
танцювати, жартувати
ludus, i, m – гра, розвага
lumen, ĩnis, n – світло, світило
luna, ae, f – місяць
lupus, i, m – вовк
lux, lucis, f – світло, освітлення,
блиск
luxuria, ae, f – розкіш, пишність
luxuriōsus, a, um – розкішний
lupa, ae, f – вовчиця
Lydia, ae, f – Лідія
lyra, ae, f – ліра

М

Macedo, onis, m – македонець
Macedonia, ae, f – Македонія
macellum, i, n – продуктовий ринок
machīna, ae, f – механізм, знаряддя, машина
macūla, ae, f – пляма
Maecēnas, ātis, m – Меценат
magis – більше
magister, tri, m – вчитель, начальник, правитель
magistra, ae, f – вчителька, наставниця
magistrātus, us, m – державна посада, чиновник, начальник
magnificentus, a, um – величний
magnificus, a, um – розкішний, славний, знаменитий
magnitūdo, ĩnis, f – величина, великий розмір
magnopere – дуже, великою мірою
magnus, a, um – великий, крупний
Maia, ae, f – Мая
maiōres, um, m – предки
Maius, i, m – травень
male – погано
maledictum, i, n – лайка, ганьба
maleficium, i, n – лиходійство, злочин, вчинок
malo, malui, –, malle – більше бажати, воліти, надавати перевагу
malum, i, n – зло, недолік, біда, нещастя
malum, i, n – плід, яблуко
malus, a, um – поганий, злий

malus, i, f – яблуня
mandātum, i, n – доручення
mane – рано, вранці
maneo, mansi, mansuin, ēre – залишатися, тривати, зберігатися
mano, āvi, ātum, āre – текти, литися
manus, us, f – рука
Marathon, onis, f – Марафон
Marcus, i, m – Марк
mare, is, n – море, морський берег
marīnus, a, um – морський
maritīmus, a, um – морський
marītus, i, m – муж, чоловік
marmor, ōris, n – мармур
marmoreus, a, um – мармуровий
Mars, Martis, m – Марс
Martius, a, um – присвячений Марсу; березневий, войовничий
mater, tris, f – мати, мати сім'ї
materia, ae, f – матерія, речовина
matrimonium, i, n – шлюб
matrōna, ae, f – матрона, заміжня жінка
matūrus, a, um – дозрілий
maxīmus, a, um – superl. до
magnus, a, um
medeor, –, ēri – лікувати
medicamentum, i, n – ліки, лікувальний засіб
medicīna, ae, f – медицина
medīcus, i, m – лікар
medius, a, um – середній, центральний
Medusa, ae, f – медуза
mel, mellis, n – мед

melior, ius – comp. до bonus
melior, ius – compar. до bonus, a,
um
membrāna, ae, f – оболонка,
перетинка
membrum, i, n – член (тіла), тіло,
частина
memīni, meminisse – пам’ятати,
згадувати
memorābilis, e – пам’ятний
memoria, ae, f – пам’ять, спомин
memōro, āvi, ātum, āre –
нагадувати, згадувати, називати
mendax, ācis – брехливий
Menelaus, i, m – Менелай
mens, mentis, f – розум,
мислення, думка
mensa, ae, f – стіл, лава, вівтар
mensis, is, m – місяць
mercātor, ōris, m – купець
mercatūra, ae, f – торгівля
Mercurius, i, m – Меркурій
mereo, rui, ritum, ěre – бути
гідним, заслуговувати,
заробляти
meridies, ěi, m – полудень,
південь, середина
merīto (adv.) – заслужено,
справедливо
merītus, a, um part. perf. до mereo
(adi.) – заслужений, гідний
metallum, i, n – метал, копальня
meto, messui, messum, ěre –
косити, жати, збирати (з поля)
metuo, ui, (utum), ěre – боятися,
лякатися, турбуватися
metus, us, m – страх, побоювання
meus, a, um – мій

migro, āvi, ātum, āre –
переїжджати, переселятись
miles, ĩtis, m – воїн
militāris, e – військовий, воєнний
milito, āvi, ātum, āre – бути
воїном, служити
mille – тисяча
millesīmus, a, um – тисячний
Minerva, ae, f – Мінерва
minīme – найменше, мінімально
minīmus, a, um – найменший
minor, atus sum, āri depon. –
загрожувати
Minos, ōis, m – Мінос
Minotaurus, i, m – Мінотавр
minuo, ui, utum, ěre –
зменшувати, ослаблювати
minus (adv.) – менше
mirābilis, e – гідний подиву,
незвичайний
miror, ātus sum, āri depon. –
дивуватись
mirus, a, um – дивовижний
misceo, miscui, mixtum, ěre –
мішати, змішувати
miser, ěra, ěrum – нещасний,
бідний, жалюгідний
misericordia, ae, f – милосердя,
жаль, співчуття
mitīgo, āvi, ātum, āre –
послаблювати, пом’якшувати,
приборкувати
mitto, misi, missum, ěre – кидати,
посилати, відправляти
mixtio, ōnis, f – змішування
modeste – помірковано
modestia, ae, f – поміркованість

modestus, a, um – поміркований
modo – тільки що, недавно
modus, i, m – міра, об'єм,
величина
moenia, ium, n – міські стіни,
укріплення
molestus, a, um – тяжкий,
неприємний
mollio, īvi (ii), ītum, īre –
розм'якшувати, плавити
mollis, e – м'який, ніжний
moneo, nui, nitum, ēre –
нагадувати, звертати увагу,
попереджувати
mons, montis, m – гора, гірський
хребет, скеля
monstro, āvi, ātum, āre –
вказувати, показувати
monstrum, i, n – знамення, знак,
чудовисько, страхіття
montānus, a, um – гірський
montuōsus, a, um – гірський
monumentum, i, n – пам'ятник
morbus, i, m – хвороба, недуга
mordeo, momordi, morsum, ēre –
кусати, гризти, пожирати,
мучити
moriōr, mortuus sum, mori depon.
– гинути, пропадати
moritūrus, a, um – part. fut. до
moriōr
moror, ātus sum, āri –
затримувати, зволікати
mors, mortis, f – смерть, вбивство
morsus, us, m – укус, кусання,
злість, біль, сум
mortālis, e – смертний, людський

mortuus, a, um – part. perf. до
moriōr
mora, ae, f – затримка,
зволікання, зупинка
mos, moris, m – звичай, спосіб
життя, звичка
motus, us, m – рух, вагання,
потрясіння, землетрус
moveo, movi, motum, ēre –
приводити в рух, спонукати,
викликати
mox – скоро, незабаром, згодом,
потім, пізніше
mulier, ēris, f – жінка, заміжня
жінка
multitūdo, īnis, f – велика
кількість, маса, численна армія
multo, āvi, ātum, āre – карати,
штрафувати, конфіскувати
multum (adv.) – багато, сильно,
часто
multus, a, um – численний,
великий, обширний
mundus, i, m – світ, всесвіт
munio, īvi (ii), ītum, īre –
укріплювати, захищати
munus, ēris, n – обов'язок,
служба, посада, повинність
murus, i, m – стіна, мур, вал
mus, muris, m – миша, дрібний
хижак
Musa, ae, f – Муза, поетична
пісня, поема
musīca, ae, f – мистецтво,
музичне мистецтво
muto, āvi, ātum, āre – змінювати,
проміняти, обміняти

maxīme – найбільше,
надзвичайно, досконало

N

nam – бо, дійсно, справді, а саме

namque – бо, дійсно, справді

narro, āvi, ātum, āre –
розповідати, говорити

nascor, natus sum, nasci depon. –
народжуватись, починати

Nasica (Scipio), ae, m – Назіка

natālis, e – той, який стосується
народження; рідний

natio, ōnis, f – походження, рід,
плем'я, народ, нація

nato, āvi, ātum, āre – плавати

natūra, ae, f – природа,
природжений нахил, характер

natus, a, um – народжений

nauta, ae, m – моряк, матрос

navigatio, ōnis, f – плавання (на
кораблі), мореплавання

navigium, i, n – судно, плавання
(на судні)

navigo, āvi, ātum, āre – плисти на
судні, перепливати

navis longa – військовий
корабель

navis oneraria – вантажне судно

navis, is, f – корабель, судно

Naxus (Naxos), i, f – Наксос

ne (ne) – 1) (neg.) ні; 2) (coniun.)
щоб не

ne – (питальна частка) чи;
videsne? – Чи бачиш?

Neapolis, is, f – Неаполь

neq – і не, також ні

necessarius, a, um – необхідний,
потрібний

nesco, āvi, ātum, āre – вбивати,
знищувати

nectar, āris, m – нектар

nefas, n (indecl.) – беззаконня

nefastus, a, um – беззаконний,
заборонений

neglego, echi, ectum, ěre –
нехтувати

nego, āvi, ātum, āre –
заперечувати, відмовляти

negotium, i, n – заняття, справа,
робота, діяльність

Nemeaeus, a, um – немейський

nemo, inis – ніхто

nepos, ōtis, m – внук, нащадок

Neptunus, i, m – Нептун

nequam (adiect. indecl.) – нічого
не вартий, негідний

nequaquam (adv.) – жодним
чином, ніяк, зовсім ні

neque – і не, також ні

nervus, i, m – нерв

nescio, īvi (ii), ītum, īre – не
знати, не бути знайомим, не
розуміти

neuter, tra, trum – ні один, з двох;
(грам.) середній

neve ... neve – ні ... ні

neq, necis, f – насильницька
смерть, вбивство, страта

niger, gra, grum – чорний, темний

nihil (nil) – ніщо

Nilus, i, m – Ніл

nimbus, i, m – хмара, туман,
вітер, буря

nimis (adv.) – надто, надмірно,
надзвичайно

nimius, a, um – надто великий, надмірний
Nioba, ae (Niobe, es), f – Ніоба
nisi – якщо не, оскільки не, хіба не.
niteo, ui, –, ēre – блищати, блискати
nix, nivis, f – сніг
nobilis, e – знатний, знаменитий, відомий, славний
nobilitas, ātis, f – знатність, родовитість, знать
nocte – вночі
noctu – вночі
noctua, ae, f – сова
nocturnus, a, um – нічний
nolo, nolui, –, nolle – не хотіти, не бажати
nomen, ĩnis, n – ім'я, назва, найменування
nomino, āvi, ātum, āre – називати, оголошувати
non – не, ні
Nonae, ārum, f – Нони
nonagesimus, a, um – дев'яностий
nonaginta – дев'яносто
pondum – ще ні
ponne – чи ні; чи не
nonnullus, a, um – деякий, інший,
nonnumquam – інколи
ponus, a, um – дев'ятий
nos – ми; nosmet – підсилення до nos
nosco, novi, notum, ěre – пізнавати, вивчати, знати
noster, nostra, nostrum – наш
noto, āvi, ātum, āre – позначати, записувати, писати

notus, a, um – part. perf. до nosco, adi. відомий
novem – дев'ять
November, bris, m – листопад
novi, novisse – perf. до nosco
novitas, ātis, f – новина, новизна
novus, a, um – новий
nox, noctis, f – ніч
posco, ui, citum, ēre – шкодити, перешкоджати
nubes, is, f – хмара
nubo, nupsi, nuptum, ěre – покривати, виходити заміж, одружуватись
nudus, a, um – голий, непокритий, незброєний
nullus, a, um – жоден, ніякий
num – невже, чи
numero, āvi, ātum, āre – рахувати, перераховувати
numĕrus, i, m – число, кількість
Numitor, ōris, m – Нумітор
nummus, i, m – монета
numquam – ніколи
Numa (ae) Pompilius (i), m – Нума Помпілій
nunc (adv.) – тепер, в даний час
nundinae, ārum, f – нундіни, ринкові дні, ринок, торгівля
nunquam (adv.) – див. numquam
nuntia, ae, f – вісниця
nuntio, āvi, ātum, āre – повідомляти, оголошувати
nuntius, i, m – вісник, вістка, повідомлення
nuper (adv.) – недавно; (перен.) раніше

nuptiae, ārum, f – весілля,
одруження
nurus, us, f – невістка
nusquam – ніде, нікуди
nutrio, īvi (ii), ītum, īre –
годувати, виховувати
nympha, ae (nymphe, es), f –
німфа

О

ob (праер. з асс.) – перед,
внаслідок, задля
oblivio, onis, f – забуття
obliviscor, litus sum, livisci depon.
– забувати, не пам'ятати
oboedio, īvi, ītum, īre – слухати,
підкорятися, слухатися
obruo, rui, rutum, ěre –
завалювати, закидати, засипати
obscuro, āvi, ātum, āre –
затемнювати, приховувати
obscurus, a, um – темний,
прихований
obseruo, āvi, ātum, āre –
спостерігати, слідити, зберігати
obses, ĩdis, m (іноді f) –
заручник, поручитель
obsideo, sedi, sessum, ěre –
населяти, жити, володіти
obsidio, ōnis, f – облога
obsido, sedi, sessum, ěre –
займати, оволодіти, обложити
obsisto, stiti, –, ěre – ставати
поперек, загороджувати
obsto, obstiti (statum), –, āre –
протистояти, перешкоджати
obtempero, āvi, ātum, āre –
слухатись, підкорятись

obtineo, tinui, tentum, ěre –
володіти, населяти, займати,
мати
obviam (adv.) – назустріч,
напроти
obvius, a, um – зустрічний,
протилежний
occasio, ōnis, f – випадок, привід,
нагода
occāsus, us, m – захід, захід
сонця
occido, cidi, casum, ěre – падати,
поневірятися, заходити (про
сонце)
occido, cidi, cisum, ěre – валити,
вбивати, мучити
occulto, āvi, ātum, āre – ховати,
приховувати
occupatio, ōnis, f – окупація,
захоплення
occuro, āvi, ātum, āre – займати,
захоплювати, окупувати
occurro, curri (cucurri), cursum,
ěre – бігти, поспішати назустріч,
зіткнутися, нападати
Oceānus, i, m – океан
octāvus, a, um – восьмий
octo – вісім
October, bris, m – жовтень
octogesīmus, a, um –
вісімдесятий
octoginta – вісімдесят
ocūlus, i, m – око, погляд
odi, –, odisse (defect.) –
ненавидіти, не переносити
odiōsus, a, um – ненависний,
противний

odium, i, n – ненависть, ворожнеча
odor, oris, m – запах, аромат
offĕro, obtŭli, oblātum, offere – представляти, пропонувати
officina, ae, f – майстерня
officium, i, n – обов'язок
Ogygia, ae, f – Огігія
olea, ae, f – оливкове дерево
oleum, i, n – оливкова олія.
olim – колись, одного разу, давно
oliva, ae, f – оливка
Olympia, ae, f – Олімпія
Olympia, ōgum, n – Олімпійські ігри
Olympius, a, um – олімпійський
Olympus, i, m – Олімп
omen, ĩnis, n – знак, знамення
omnĭno – взагалі
omnipŏtens, ntis – всемогутній
omnis, e – кожний, всякий, весь
operarius, a, um – вантажний
opus, ĕris, n – вантаж, тягар, багаж
opera, ae, f – праця, робота, справа, діяльність
opes, um, f – див. ops
opinio, ōnis, f – думка, репутація
orifex, icis, m – майстер, ремісник
oportet, uit, –, ere (impers.) – треба, належить, годиться
oppĭdum, i, n – місто, укріплення
opportŭnus, a, um – вигідний, зручний
orprimo, pressi, pressum, ĕre – стискати, топтати, пригнічувати

orprugno, āvi, ātum, āre – нападати, атакувати, штурмувати
opressus, a, um – пригнічений
ops, opis, f – сила, могутність; pl. засоби, війська
optĭme (adv.) – найкраще
optĭmus, a, um – найкращий
opto, āvi, ātum, āre – бажати
opulentia, ae, f – багатство, заможність
opulentus, a, um – заможний, багатий, сильний
opus, ĕris, n – робота, заняття
ora, ae, f – кордон, край, берег, узбережжя
oracŭlum, i, n – оракул, пророкування, ворожба
oratio, ōnis, f – мова, промова, речення
orātor, ōris, m – оратор
orbis, is, m – круг, земна куля
orbis, a, um – позбавлений, а, e (чогось), бездітний, а, e
Orcus, i, m – Орк
ordinarius, a, um – звичайний упорядкований
ordo, ĩnis, m – ряд, верства, стан, клас, порядок
oriens, entis, m – схід
orientālis, e – східний
origo, ĩnis, f – походження, початок, рід
orior, ortus sum, ĩri depon. – сходити, з'являтися, виникати
ornamentum, i, n – спорядження, озброєння, орнамент, прикраса
ornatus, a, um – прикрашений

orno, āvi, ātum, āre –
прикрашати, споряджати
oro, āvi, ātum, āre – говорити,
просити, благати
Orpheus, ei (eos), m – Орфей
ortus, us, m – схід, початок,
походження
os, oris, n – рот, уста, паща
os, ossis, n – кістка, хребет
ostento, āvi, ātum, āre –
показувати
ostiarius, ii, m – брамник, ворота
ostium, i, n – вхід, двері, гирло
otium, i, n – дозвілля, відпочинок
Ovidius, i, m, Publius Ovidius
Naso – Публій Овідій Назон
ovis, is, f – вівця
ovum, i, n – яйце

Р

ractum, i, n – угода, умова
Radus, i, m – Пад
raedagōgus, i, m – керівник,
вчитель, наставник, вихователь
raene – майже, ледве
raeninsūla, ae, f – півострів
ragus, i, m – село, сільська
громада
Palatinus, i, m – Палатин
Palatium, i, n – Палатинський
пагорб у Римі; імператорський
палац
palla, ae, f – плащ
palma, ae, f – долоня, пальма
palus, udis, f – багно, очерет
paluster, tris, tre – багнистий
panis, is, m – хліб
papyrus, i, m, f – папірус

par, paris – рівний, а, е;
однаковий, а, е
parātus, a, um part. perf. до paro
(adi.) – підготовлений
parco, reperci (parsi), –, ěre –
берегти, жаліти
parcus, a, um – ощадливий
parens, ntis, m, f – родич (батько
або мати)
pareo, ui, itum, ěre – являтися,
з'являтися, підкорятися
paries, etis, m – стіна
pario, peperī, par(i)tum, ěre –
родити, виробляти
Paris, ģdis, m – Паріс
parīter – рівно, однаково
paro, āvi, ātum, āre – готувати,
влаштовувати, організовувати
pars, partis, f – частина, відділ
particeps, cipis – той, що бере
участь; причетний
partim – частково
partio, ivi (ii), itum, ģre – ділити,
розділяти, розбивати
parum (adv.) – мало, незначно,
недостатньо
parvulus, a, um – маленький,
крихітний, молоденький
parvum, i, n – невелика кількість,
дріб'язок
parvus, a, um – малий, невеликий
pasco, ravi, pastum, ěre – пасти,
годувати, утримувати (когось)
passus, us, m – крок, стопа
pastor, ōris, m – пастих
pateo, ui, –, ěre – бути відкритим,
бути доступним, простягатися
patienter – терпеливо

patientia, ae, f – терпіння, витривалість, стійкість
patior, passus sum, pati depon. – терпіти, переносити, зазнавати
patria, ae, f – батьківщина
patricius, ii, m – патрицій
patrimonium, ii, n – батьківський спадок
patrius, a, um – батьківський
Patrocles, is, m – Патрокл
patrōna, ae, f – покровителька
pater, tris, m – батько, предок
paucus, a, um – малий, незначний
paulātim – поволі, помалу
paulo – див. paulum
paulum – мало, трохи, небагато
pauper, ěris – убогий, бідний
paupertas, ātis, f – бідність
pavo, ōnis, m – пава
pax, pacis, f – мир, спокій
pessātum, i, n – провина, гріх
pesso, āvi, ātum, āre – грішити
rectus, ōris, n (переважно pl.) – груди, мужність, відвага, серце
pecunia, ae, f – гроші, майно
pecus, ōris, n – худоба
pedes, ĩtis, m – пішохід, піхотинець
pedester, tris, tre – піший, піхотний
peditātus, us, m – піхота
pelāgus, i, n – море
Peleus, i (eos), m – Пелей
pellis, is, f – шкіра, хутро
pello, pepuli, pulsum, ěre – бити, штовхати, потрясати, виганяти,
penātes, ium, m – пенати, боги-охоронці

pendo, pependi, pensum, ěre – важити, обмірковувати, цінити,
penna, ae, f – перо, крило
pensum, i, n – завдання, обов'язок
per (праер. з асс.) – через, під час, по, через щось, в, з, на
peractus, a, um – part. perf. до perago
perago, egi, actum, ěre – здійснити, зробити, пройти
peragro, āvi, ātum, āre – проходити, обходити, об'їжджати
percutio, cussi, cussum, ěre – проколювати, ранити, вбивати
peregrinatio, ōnis, f – мандрування, подорож
peregrinor, atus sum, āri depon. – мандрувати, подорожувати
peregrīnus, a, um – іноземний, чужий
perennis, e – постійний
pereo, ii, itum, ĩre – пропадати, гинути, зникати
perfero, tuli, latum, ferre – приносити, привозити, повідомляти
perfugium, i, n – притулок
Pericles, is, m – Перікл
periculōsus, a, um – небезпечний
pericūlum, i, n – небезпека, ризик
perinde – звідси, тому
perītus, a, um – досвідчений, умілий, знаючий
permaneo, mansi, (mansum), ěre – залишатися

permoveo, movi, motum, ēre – зворушувати, хвилювати
 permultus, a, um – численний
 pernicies, ēi, f – знищення, загибель
 perniciosus, a, um – згубний, небезпечний
 perpetuo – постійно, завжди
 perpetuus, a, um – вічний, постійний
 Persa, ae, m – перс
 Perseus, i, m – Персей
 persōna, ae, f – особа, маска
 persuadeo, suasi, suasum, ēre – переконувати, спонукати
 perterreo, terrui, territum, ēre – лякати
 pertineo, tinui, –, ēre – простягатися, торкатися
 perturbo, āvi, ātum, āre – приводити у безлад, замішання
 pervenio, veni, ventum, īre – приходити, прибувати
 pes, pedis, m – нога, стопа
 pessīme – найгірше
 pessīmus – найгірший
 petio, ōnis, f – прохання
 peto, īvi (ii), ītum, ěre – прагнути, просити, вимагати
 Phaedrus, i, m – Федр
 Philippus, i, m – Філіпп
 philosophia, ae, f – філософія
 philosophus, i, m – філософ
 Phoenīces, um, m – фінікійці, пунійці, карфагенці
 Phrygia, ae, f – Фригія
 Phrygius, a, um – фригійський
 pictor, ōris, m – художник

piētās, ātis, f – побожність, благочестя, справедливість
 piger, gra, grum – повільний, млявий, лінивий
 piget, guit, ere (impers.) – неприємно, соромно
 pigre – мляво, ліниво, повільно
 pigritia, ae, f – лень
 pilum, i, n – дротик, спис
 pingo, pinxi, pictum, ěre – малювати, зобразити
 pinus, i, f – сосна, смерека
 pirāta, ae, m – пірат
 piscis, is, m – риба
 pius, a, um – благочестивий, побожний
 placeo, cui, citum, ēre – подобатись; impers. placet – хочеться, бажано
 placo, āvi, ātum, āre – заспокоювати, мирити
 plane – рівно, ясно
 planities, ēi, f – рівнина
 planta, ae, f – рослина
 planus, a, um – рівний, рівнинний
 Plato(n), ōnis, m – Платон
 plaustor, ōris, m – візничий
 plastrum, i, n – підвода, віз
 plebs, plebis, f – плебс, простий народ
 plenus, a, um – повний, наповнений
 plerumque – переважно, звичайно, часто
 Plinius, ii, m – Пліній
 ploro, avi, atum, āre – плакати, ридати, слізно благати

pluo, plui, –, ěre – падати (про дощ), падати
plures, a – більша кількість, численніші
plurimum – дуже багато
plurimus, a, um – дуже численний
plus (adv.) – більше, частіше, довше
Pluto, onis, m – Плутон
rosulum, i, n – чаша, напій
roēma, atis, n – поема, поезія
roena, ae, f – покарання
Roenus, i, m – пунієць, карфагенянин
roēta, ae, m – поет
polliceor, licitus sum, ěri depon. – обіцяти
rompra, ae, f – святковий похід, процесія
Rompeius, i, m – Помпей
romum, i, n – яблуко
rondo (adv.) – за вагою (у фунтах)
rono, rosui (rosivi), positum, ěre – класти, ставити
rons, pontis, m – міст
rontifex, icis, m – понтифік, верховний жрець
Pontus, i, m – Понт, узбережжя Чорного моря
ropulor, ātus sum, āri depon. – спустошувати, розоряти
ropulus, i, m – народ, юрба, населення
porta, ae, f – ворота, вхід
porticus, us, f – портик, колонада, крита галерея

porto, āvi, ātum, āre – носити, перевозити, ввозити
portus, us, m – порт, гавань
positio, ōnis, f – положення, постановка, твердження
possessio, ōnis, f – володіння, власність, маєток
possideo, sedi, sessum, ěre – мати, володіти
possum, potui, –, posse – могли, бути у змозі
post (praep. з acc.) – після, за, пізніше
postea (adv.) – пізніше
posteaquam – після того як
postěri, ōrum, m – нащадки, потомство
posterior compar. до posterus – задній, наступний, останній
posteritas, ātis, f – майбутність, потомство
postěrus, era, erum – наступний
postquam – після того як, з того часу як
postrěmo – нарешті, врешті-решт
postrěmus, a, um – найостанніший, найменш важливий
postridie – наступного дня
postulo, āvi, ātum, āre – вимагати, просити
postulo, āvi, ātum, āre – вимагати, просити, намагатися
potens, ntis – сильний, могутній
potentia, ae, f – сила, політичний вплив
potestas, ātis, f – влада, державний пост

potio, ōnis, f – напій, пиття, ліки
 potior, ius (compar. до potis) –
 кращий, ліпший
 potior, titus sum, iri depon. –
 заволодівати, володіти, мати
 владу
 prae (adv.) – спереду, вперед.
 prae (praep. з abl., рідко з acc.) –
 попереду, перед, порівняно з
 praeeo, bui, itum, ēre – давати,
 постачати, влаштовувати
 praecedo, cessi, cessum, ēre – йти
 попереду, перевищувати
 praeseptum, i, n – вказівка,
 настанова
 praecipio, cepi, ceptum, ēre –
 брати наперед, вчити, давати
 настанову, рекомендувати
 praecipito, āvi, ātum, āre –
 скидати, кидатись, падати,
 гинути
 praecipue – переважно, особливо
 praecclare – дуже ясно, чудово
 praecclarus, a, um – прекрасний,
 славний, знаменитий
 praeda, ae, f – здобич
 praedico, dixi, dictum, ēre –
 говорити наперед,
 попереджувати
 praedo, ōnis, m – грабіжник,
 розбійник
 praeeo, ivi (ii), itum, īre – йти
 попереду, випереджувати,
 очолювати
 praemium, i, n – нагорода, здобич
 praesens, ntis part. praes. до
 praesum (adi.) – присутній,
 сьогоднішній, теперішній

praesentia, ae, f – присутність,
 наявність
 praesertim – зокрема, передусім
 praesidium, i, n – сторожа,
 захист, допомога
 praesigno, āvi, ātum, āre –
 заздалегідь зазначати
 praestans, antis – видатний,
 чудовий, особливий
 praesto (adv.) – тут, під рукою,
 наготові
 praesto, stiti, stitum, āre – стояти
 попереду, стояти вище,
 виділятися, перевищувати
 praesum, fui, esse – бути
 попереду, бути на чолі
 praeter (praep. з acc.) – при, повз,
 крім; (adv.) через, понад; більше
 ніж, крім
 praeterea – крім того, потім, далі
 praeteritus, a, um – минулий
 praetor, ōris, m – претор,
 начальник
 pratum, i, n – лука, луг
 preces, um, f – прохання,
 благання, молитва
 premo, pressi, pressum, ēre –
 тиснути, топтати, стискати,
 пригнічувати
 pretiosus, a, um – дорогий,
 цінний
 pretium, i, n – ціна, вартість,
 цінність
 Priamus, i, m – Пріам
 pridem (adv.) – колись, давно,
 раніше
 pridie – напередодні, раніше

primo – вперше, спершу, спочатку
primum – спершу, спочатку
primus, a, um – перший, передній, головний
princeps, cīpis (adi.) – перший, головний
princeps, cīpis, m – принцепс, голова, керівник, вожак, володар
principātus, us, m – принципат, керівна роль, першість
principium, i, n – початок, походження, основа
prior, ius (adi. compar.) – передній, старший, минулий
priscus, a, um – древній
pristīnus, a, um – колишній, старий, древній, минулий
prius – раніше
priusquam – раніше ніж
privātus, a, um – особистий, приватний
privo, āvi, ātum, āre – відбирати, позбавляти, звільняти
pro (праер. з abl.) – відповідно, згідно, заради, для, за
proāvus, i, m – прадід, предок
probo, āvi, ātum, āre – пробувати, схвалювати
probus, a, um – чесний, скромний, порядний
procedo, cessi, cessum, ěre – виходити, виступати, з'являтися
procul – далеко, здалека
prodeo, ii, itum, ĩre – виходити, йти вперед, просуватися
proditio, ōnis, f – зрада, запроданство

proelium, i, n – битва, бій, війна
profecto – дійсно, напевно
professor, ōris, m – викладач
proficio, feci, fectum, ěre – йти вперед, просуватися, проходити
proficiscor, fectus sum, ficisci depon. – відправлятися, відходити
profiteor, fessus sum, ěri depon. – відкрито заявляти, прямо говорити
profūgus, i, m – втікач, перебіжчик, вигнанець
profundo, fudi, fusum, ěre – проливати, виливати, марнувати
profundus, a, um – глибокий
progredior, gressus, sum, gredi depon. – виступати, виходити, йти вперед
prohibeo, bui, bitum, ěre – стримувати, перешкоджати
proicio, ieci, iectum, ěre – кидати, протягувати, проганяти
proinde – тому, отже, з огляду на це
proles, is, f – нащадок, рід, дитина, потомство
Prometheus, i (eos), m – Прометей.
promitto, misi, missum, ěre – обіцяти
prope – близько, майже
propello, puli, pulsum, ěre – гнати, виганяти, штовхати вперед
propero, āvi, ātum, āre – спішити, прискорювати
propinquo, āvi, ātum, āre – наближатися

propinquus, a, um – близький, сусідній, подібний
 propono, posui, positum, ěre – ставити вперед, виставляти, оголошувати, пропонувати
 propior, ius (adi.) – ближчий, ближче розташований
 proprius, a, um – своєрідний, власний, приватний
 propter (adv.) – поблизу, поряд
 propter (praep. з асс.) – побіч, внаслідок, через, завдяки
 propterea – з цієї причини, тому
 propulso, āvi, ātum, āre – відбивати, відганяти, захищати
 proscriptio, ōnis, f – оголошення поза законом, проскрипція
 Proserpina, ae, f – Прозерпіна
 prospicio, spexi, spectum, ěre – дивитись вперед, сторожити, уважно споглядати
 prosum, profui, prodesse – допомагати, бути корисним
 protego, texi, tectum, ěre – прикривати, приховувати
 proverbium, i, n – прислів'я
 provideo, vidi, visum, ěre – передбачити, потурбуватися
 provincia, ae, f – провінція, область
 provoco, āvi, ātum, āre – викликати, підбурювати
 proximus, a, um (superl.) – найближчий, попередній
 prudens, entis (adi.) – свідомий, знаючий, розумний
 prudenter – розсудливо

prudentia, ae, f – знання, наука, розсудливість
 prunus, i, f – слива
 publice – офіційно, всенародно
 publicus, a, um – народний, суспільний, державний
 pudicitia, ae, f – сором'язливість, скромність
 pudor, ōris, m – сором, совість
 puella, ae, f – дівчина
 puer, pueri, m – дитина, хлопчик
 pueritia, ae, f – дитинство
 pugna, ae, f – бій, бійка, боротьба
 pugno, avi, atum, āre – битися, боротися
 pulcher, chra, chrum – гарний, славний, благородний
 pulchre – гарно, чудово, відмінно
 pulchritudo, ĩnis, f – краса
 pulso, āvi, ātum, āre – сильно стукати, вдаряти, бити
 pulsus, a, um – part. perf. до pello
 pulvis, ěris, m – порошок, пісок
 punio, ivi, itum, ĩre – карати, мстити
 puppis, is, f – корма; (поет.) корабель
 purgo, āvi, ātum, āre – чистити, оправдовувати
 purus, a, um – чистий, ясний
 puteus, i, m – колодязь, шахта
 puto, āvi, ātum, āre – думати, вважати, припускати
 pyramis, idis, f – піраміда
 Pyrrhus, i, m – Пирр
 Pythagoras, ae, m – Піфагор
 Pythia, ae, f – Піфія
 Pythius, a, um – піфійський

Python, ōnis, m – Піфон

Q

quadragesīmus, a, um – сороковий
quadraginta – сорок
quadrātus, a, um – квадратний,
чотирикутний
quadrīgae, ārum, f – квадрига,
колісниця
quadringēnti, ae, a – чотириста
quaero, sīvi (ii), sītum, ěre –
шукати, питати, досліджувати
quaestio, ōnis, f – питання,
дослідження, розгляд
quaestor, ōris, m – квестор
qualis, e – який
qualitas, ātis, f – якість, характер
quam (adv.) – як, ніж
quamdiu (adv.) – як довго
quamquam – хоч, хоча;
незважаючи на те що
quamvis – як-небудь, хоч, хоча
quando – коли
quandoquīdem – тому що,
оскільки
quanto – наскільки, як
quantum – скільки
quantus, a, um – який великий,
такий
quapropter – через це
quare – внаслідок чого
quare – чому
quartus, a, um – четвертий
quasi – начебто, наче, нібито
quater – чотири рази
quattuor – чотири
quattuordēcim – чотирнадцять
que – і, і тому, і так, а саме
quercus, us, f – дуб, жолудь

querēlla, ae, f – скарга
qui, quae (qua), quod – який
quia – тому що, бо
quid (adv.) – навіщо, для чого,
чому ж
quidam, quaedam, quiddam
(quoddam) – деякий, якийсь
quidem (adv.) – справді, дійсно,
напевно, очевидно
quies, ētis, f – спокій, відпочинок
quiesco, quievi, quietum, ěre –
спати, відпочивати, не діяти
quiētus, a, um – тихий, спокійний
quīlibet, quaelībet, quidlībet –
який, котрий-небудь
quin – що не, чому не, хто не;
який не
quingentesīmus, a, um – п'ятисотий
quingenti, ae, a – п'ятсот
quingagesīmus, a, um –
п'ятдесятий
quinquaginta – п'ятдесят
quinque – п'ять
Quintīlis, is, m – п'ятий місяць
римського року, тобто липень
(починаючи з березня)
quintus, a, um – п'ятий
Quiris, ītis, m – квірит, римлянин
quis, quid – хто, який
quisnam, quidnam – хто ж?, що
ж?; хто-небудь, що-небудь
quisquis, quaequae, quidquid – хто
б не, що б не; який б не
quīvis, quaevis, quidvis (subst.) і
quodvis (adi.) – кожний, а, е; будь-який,
а, е; всякий, а, е
quo (adv.) – куди, де, якою
мірою

quo (coni.) (ut eo) – щоб (тим)
 quod (adv.) – чому, скільки,
 наскільки
 quod (coni.) – тому що
 quomodo – як, яким чином
 quondam – одного разу, колись,
 коли-небудь
 quoniam – тому що, бо
 quoque – також
 quot – скільки
 quotannis – щорічно, кожного
 року
 quotidiānus, a, um – щоденний,
 звичайний
 quotidie – щоденно
 quousque – доки, як довго, до
 якого часу
 quum (cum) – коли, в той час як,
 з того часу як, тому що, хоча

R

radix, īcis, f – корінь
 ramus, i, m – гілка
 rana, ae, f – жаба
 rapax, ācis – стрімкий
 rapidus, a, um – швидкий
 rapīna, ae, f – грабіж, захоплення
 rapio, rapui, raptum, ěre – хапати,
 виривати
 rarus, a, um – рідкісний
 raro (adv.) – рідко
 ratio, ōnis, f – розум, вчення
 recedo, cessi, cessum, ěre –
 відходити назад, відступати
 recens, entis (adi.) – свіжий,
 недавній, останній
 recreo, āvi, ātum, āre –
 відтворювати, відновлювати

recte (adv.) – прямо, вірно,
 справедливо
 rectio, ōnis, f – управління,
 керівництво
 rectum, i, n – вірно, розумне,
 справедливе
 rectus, a, um – прямий
 recupero, āvi, ātum, āre – знову
 отримувати, знову завойовувати,
 відстоювати
 recuso, āvi, ātum, āre –
 відмовляти, протестувати
 reddo, reddidi, redditum, ěre –
 віддавати назад, повертати
 redeo, ii (ivi), itum, ĩre – йти
 назад, їхати назад, повертатися
 redigo, ēgi, actum, ěre – гнати
 назад, повертати, віддавати
 redimo, emi, emptum, ěre –
 купувати, викупити, звільняти
 reditus, us, m – повернення,
 поворот, прихід
 refero, tuli, latum, ferre –
 відносити назад, віддавати,
 доносити, сповіщати
 refert, retulit, referre (impers.) –
 важливо, має значення, корисно
 refugio, fugi, fugitum, ěre – бігти
 назад, втікати, відступати
 refugium, ii, n – втеча, відступ
 regālis, e – царський, розкішний
 regīna, ae, f – цариця
 regio, ōnis, f – область, район,
 кордон, межа
 regius, a, um – царський
 regno, āvi, ātum, āre – царювати,
 панувати

regnum, i, n – царська влада, царство, держава, володіння
rege, rexī, rectum, ěre – правити, керувати
relictus, a, um – part. perf. до relinquo
religio, ōnis, f – релігійність, благочестя, святість
relinquo, lĩqui, lictum, ěre – залишати, покидати
reliquiae, ārum, f – залишки, рештки, спадщина
reliquus, a, um – залишений, покинутий, решта
remaneo, mansi, mansum, ěre – залишатися
remedium, i, n – ліки, засіб
remigro, āvi, ātum, āre – переїжджати, повертатися
remōtus, a, um part. perf. до removeo (adi.) – віддалений, а, е
removeo, movi, motum, ěre – відсувати, віддаляти
Remus, i, m – Рем
renovo, āvi, ātum, āre – оновлювати, омолоджувати
repente – несподівано, раптом
reperio, reppĕri (reperi), repertum, ĩre – знаходити, відкривати, отримувати
repetitio, ōnis, f – повторення
reprehendo, prehendi, prehensum, ěre – затримувати, ганити, заперечувати
repudio, āvi, ātum, āre – відштовхувати, відганяти, зневажати

repugno, āvi, ātum, āre – протидіяти, чинити опір
requies, ětis, f – спокій, відпочинок
requiesco, quievi, quietum, ěre – відпочивати, заспоковатися
res, rei, f – справа, річ, предмет, влада, подія, вчинок
res adversae – нещастя
res gestae – подвиги
res secundae – щастя
rescindo, scĩdi, scisum, ěre – розривати, руйнувати, відміняти
rescribo, scripsi, scriptum, ěre – переписувати, відписувати
respicio, spexi, spectum, ěre – дивитися назад, озиратися
respondeo, spondi, sponsum, ěre – відповідати, відгукуватись, узгоджуватись
responsum, i, n – відповідь, висновок
respublica (res publica), reipublicae – державні справи, держава, республіка
restituo, ui, utum, ěre – зупинятися, відновлювати, відбудовувати
resto, stiti, –, āre – залишатися
restringo, strinxi, strictum, ěre – стягувати, зв'язувати, стискати
retineo, tinui, tentum, ěre – затримувати, тримати, зв'язувати
retro (adv.) – назад, позаду
reus, i, m – обвинувачений, позивач, винуватець
revera – насправді

revertor, reversus sum (reverti),
reverti depon. – повертатися
revoco, āvi, ātum, āre – викликати
назад, відкликати, відхиляти
Rhea Silvia, ae, f – Рея Сільвія
Rhenus, i, m – Рейн
rhetor, ōris, m – ритор, оратор
rideo, risi, risum, ěre – сміятися
ridicūlus, a, um – смішний,
кумедний
risus, us, m – сміх, усмішка
ritus, us, m – релігійний обряд,
звичай
rivus, i, m – потік, канава
rīpa, ae, f – берег ріки, морський
берег
robur, ōris, n – дубове дерево,
сила, міць
robustus, a, um – твердий, міцний
rogo, āvi, ātum, āre – питати,
запитувати, просити
Roma, ae, f – Рим
Romānus, a, um – римський
Romānus, i, m – римлянин
Romūlus, i, m – Ромул
rosa, ae, f – рожа, троянда
rostra, ōrum, n – ростральна
трибуна
rostrum, i, n – дзьоб, носова
частина судна
rotundus, a, um – круглий,
округлений
ruber, bra, brum – червоний
rudis, e – необроблений, грубий,
суворий
rumpro, rupi, ruptum, ěre – рвати,
розривати, ламати, зносити

ruo, rui, rutum, ěre – валитися,
падати, кинутися, ринути
rupes, is, f – скеля, прірва,
міжгір'я
rursus (rursum) (adv.) – назад,
знову, навпаки
rus, ruris, n – село, маєток
rusticus, i, m – селянин
rusticus, a, um – сільський,
селянський
rex, regis, m – цар, принц,
владика

S

Sabini, ōrum, m – сабіняни
saccus, i, m – мішок, торба
sacer, cra, crum – посвячений,
священний
sacerdos, ōtis, m – жрець
sacrificium, i, n – жертва,
жертвоприношення
sacrifico, āvi, ātum, āre –
приносити жертву.
sacrum, i, n – священний обряд,
жертвоприношення
saecūlum, i, n – рід, покоління,
епоха, період
saepe – часто, багаторазово
saevio, ii, itum, ěre – лютувати,
біситися, бушувати
saevus, a, um – лютий,
жорстокий, суворий
sagitta, ae, f – стріла
Saguntus, i, f – Сагунт
sal, salis, m – сіль, морська вода
salsus, a, um – солоний, гострий,
їдкий
salto, avi, atum, āre – танцювати,
скакати

saluber, bris, bre – здоровий, цілющий
salus, ūtis, f – здоров'я, спасіння
saluto, āvi, ātum, āre – вітати, поздоровляти
salveo, –, –, ēre – бути здоровим, добре себе почувати
salvus, a, um – непошкоджений, цілий
Samos (Samus), i, f – Самос
sancio, sanxi, sanctum, īre – освятити, проголошувати
sanctus, a, um – посвячений, святий, недоторканий
sane – розумно, дійсно, звичайно
sanguineus, a, um – кривавий
sanguis, īnis, m – кров, кровопролиття, різня
sanitas, ātis, f – здоров'я, глузд, тверезість, спокій
sano, āvi, ātum, āre – лікувати, гоїти
sanus, a, um – здоровий, непошкоджений
sapiens, entis – розумний, виважений
sapienter – розумно
sapientia, ae, f – виваженість, розум, мудрість
sapio, ii (ivi, ui), –, ēre – мати смак, бути розумним
satis (adv.) – достатньо, досить
Saturnalia, ium (orum), n – Сатурналії
Saturnus, i m – Сатурн
saxum, i, n – скеля, камінь
scaena, ae, f – сцена

scalae, ārum, f – драбина, сходинка
scando, scandi, scansum, ěre – підніматися, досягати
scelus, ěris, n – злодіяння, злочин, підступність
schola, ae, f – школа
scholasticus, a, um – шкільний, схоластичний, риторичний
scientia, ae, f – знання, розуміння, вміння
scilicet (adv.) – розуміється, звичайно, а саме
scio, īvi (ii), ītum, īre – знати, вміти, розуміти, помічати
Scipio, ōnis, m – Сципіон
scriba, ae, m – писар, секретар
scribo, scripsi, scriptum, ěre – писати, креслити
scrinium, i, n – скриня
scriptor, ōris, m – письменник
sculpo, sculpsi, sculptum, ěre – вирізувати, висікати
scutum, i, n – великий щит
Scytha, ae (Scythes, ae), m – скіф
Scythia, ae, f – Скіфія
secundum (adv.) – за, слідом, по-друге
secundus, a, um – наступний, другий
secūris, is, f – сокира
sed – але, однак
sedeo, sedi, sessum, ēre – сидіти, засідати, залишатись
sedes, is, f – сидіння, крісло, місце проживання

seditio, ōnis, f – розходження,
 чвари, сварка, бунт,
 заворушення
 sedo, āvi, ātum, āre –
 заспокоювати
 sella, ae, f – крісло, престол, трон
 semel (adv.) – одного разу, один
 раз
 semen, īnis, n – насіння, розсада,
 нащадок
 Semirāmis, īdis, f – Семираміда
 semper – завжди, постійно
 sempiternus, a, um – постійний,
 вічний
 senātor, ōris, m – член сенату,
 сенатор
 senātus, us, m – сенат, державна
 влада (рада)
 Senēca, ae, m – Сенека
 senectus, ūtis, f – старість, старе
 покоління
 senex, senis, m – старець, старик
 sensus, us, m – відчуття, почуття
 sententia, ae, f – думка, рішення
 sentio, sensi, sensum, īre –
 відчувати, сприймати, помічати,
 думати, вважати
 separo, āvi, ātum, āre – відділяти,
 розділяти, відрізняти
 sepelio, pelivi (pelli), pultum, īre –
 хоронити, закопувати
 septem – сім
 September, bris, m – вересень
 septenrio, ōnis, f – північ
 septimana, ae, f – тиждень
 septīmus, a, um – сьомий
 septingentesīmus, a, um –
 семисотий

septuagesīmus, a, um –
 сімдесятий
 septuaginta – сімдесят
 sepulcrum, ī, n – могила,
 надгробок
 sequor, secutus sum, sequi depon.
 – слідувати, проводити
 series, ēi, f – ряд, низка
 sermo, ōnis, m – розмова, бесіда
 serpens, entis, m, f – змія
 servio, īvi (ii), ītum, īre – бути
 рабом, бути підвладним,
 служити
 servītus, ūtis, f – рабство, неволя
 Servius Tullius, ī, m – Сервій
 Туллій
 servo, āvi, ātum, are – охороняти,
 зберігати
 servus, ī, m – раб, невільник
 seu – див. sive
 severe – суворо
 severītas, ātis, f – суворість
 sevērus, a, um – суворий
 sex – шість
 sexagesīmus, a, um – шістдесятий
 sexaginta – шістдесят
 Sextīlis, is, m – шостий місяць
 римського року (червень)
 sextus, a, um – шостий
 si – якщо
 sic (adv.) – так, таким чином
 siccus, a, um – сухий
 Sicilia, ae, f – Сицилія
 sicut (sicuti) (adv.) – як, так як
 significo, āvi, ātum, āre –
 подавати знак, помічати,
 означати

signo, āvi, ātum, āre – позначати, відмічати, відрізнати
signum, i, n – знак, відмітка, сигнал, команда
silentium, i, n – мовчанка, тиша, спокій
sileo, lui, –, ēre – мовчати
silva, ae, f – ліс, парк, сад
silvester, tris, tre – лісовий, степовий
similis, e – подібний
similitudo, inis, f – подібність
simplex, icis – простий, прямий
simplicitas, ātis, f – простота
simul¹ (adv.) – одночасно, спільно
simul² – як тільки, лише, тільки
simulacrum, i, n – образ, зображення, статуя
simulatio, ōnis, f – удаваність, видимість, симулювання
sine (praep. з abl.) – без
singularis, e – окремий, одинокий, єдиний у своєму роді; (грам.) однина
singuli, ae, a – по одному, поодиноці
sinister, tra, trum – лівий
sino, sivi (sii), situm, ēre – допускати, дозволяти, залишати, ставити, класти
Sirena, ae, f – Сирена
sitis, is, f – спрага
situs, us, m – положення, розташування, будова
situs, a, um part. perf. до sino (adi.) – побудований, зведений, живучий, розташований

sive або seu (coni.) – або якщо, або
socer, ěri, m – тесть, свекор
societas, ātis, f – товариство, об'єднання
socius, i, m – товариш, супутник, союзник
Socrātes, is, m – Сократ
sodālis, is, m – товариш, приятель, друг
sol, solis, m – сонце, світло сонця
solatium, i, n – втіха, розрада
soleo, solitus sum, ēre semidepon. – мати звичку, звичайно траплятися
sollicitudo, ĩnis, f – заворушення, тривога, турбота
Solo(n), ōnis, m – Солон
solum (adv.) – тільки, лише
solus, a, um – лише один, одинокий, безлюдний
solvo, solvi, solutum, ěre – відв'язувати, виконувати платити
somnia, āvi, ātum, āre – бачити сон
somnia, i, n – сон, сновидіння
somnus, i, m – сон, дрімота, сонливість
sonitus, us, m – звук, шум
sono, ui, itum, āre – звучати, грати, шуміти
sonorus, a, um – дзвінкий, звучний, шумний
sopio, ĩvi, ĩtum, ĩre – присипляти
sordidus, a, um – брудний, нечистий, ганебний
soror, ōris, f – сестра

sors, sortis, f – жереб, віщування, доля, участь
 Sparta, ae, f – Спарта
 Spartacus, i, m – Спартак
 Spartānus, a, um – спартанський
 Spartānus, i, m – спартанець
 spatium, i, n – простір, місце, віддаль, проміжок
 species, eī, f – погляд, вид, зовнішність
 spectaculum, i, n – вид, видовище, вистава
 spectāmen, īnis, n – ознака, властивість, видовище
 specto, āvi, ātum, āre – дивитися, приглядатись, оглядати
 specūlum, i, n – дзеркало
 specus, us, m – печера
 spelunca, ae, f – печера, грот
 sperātus, a, um – очікуваний
 spero, āvi, ātum, āre – надіятися, очікувати, передбачати
 spes, ei, f – надія, сподівання
 spirītus, us, m – дихання, подув, вітер, дух
 spiro, āvi, ātum, āre – віяти, дути, дихати
 splendeo, dui, –, ēre – блищати, сяяти
 splendīdus, a, um – блискучий, прекрасний
 spondeo, sponōdi, sponsum, ēre – урочисто зобов'язуватись, гарантувати
 spons, ontis, f – воля, бажання
 sponte – добровільно, само собою

stabīlis, e – постійний, незмінний, стійкий
 stabūlum, i, n – стоянка, лігво, місце перебування, хлів, кошара
 stadium, i, n – стадіон, арена, стадій (грецька міра довжини – 184,97 м)
 stagnum, i, n – ставок, болото
 statim – твердо, стійко, непорушно, постійно, негайно
 statua, ae, f – статуя, колона
 statuo, tui, tutum, ēre – ставити, встановлювати; схвалювати, вирішувати
 statūra, ae, f – ріст, величина
 status, us, m – поза, позиція, стан, положення
 stella, ae, f – зірка, сузір'я
 stercus, ōris, n – гній, послід
 stilus, i, m – загострений кіл, стилос (паличка для писання по воску)
 sto, steti, statum, āre – стояти, протидіяти, бути проти
 strenue – сильно
 strenuus, a, um – діяльний, рухливий, сильний
 structūra, ae, f – будова, побудова, розташування
 struo, struxi, structum, ēre – будувати, споруджувати
 studeo, ui, –, ēre – намагатися, вивчати, займатися чимось, прагнути до чогось
 studiōsus, a, um – старанний, відданий науці, вчений
 studium, i, n – старання, прагнення, заняття, наука

stultitia, ae, f – глупота, дурість
 stultus, a, um – дурний, нерозумний, нерозважний
 Stygius, a, um – стігійський
 Stymphālis, īdis, f – стимфалійський
 Styx, Stygis, f – Стікс
 suadeo, suasi, suasum, ēre – радити, пропонувати
 suavis, e – приємний, милий, солодкий
 suavitas, ātis, f – приємність, милість
 suaviter – приємно, мило, солодко
 sub (praep. з acc. і abl.) – під, внизу, під час
 subdūco, duxi, ductum, ěre – витягати, забирати, позбавляти, красти
 subeo, ii (ivi), itum, ĩre – підходити, змушувати, підступати, входити
 subfero – див. suffero
 subigo, egi, actum, ěre – приганяти, пригноблювати
 subinde – зараз же після, слідом за цим
 subĭto – несподівано, раптово, без підготовки
 subĭtus, a, um – несподіваний
 subscriptio, ōnis, f – підпис
 subsidium, i, n – підкріплення, допомога, підтримка
 subtilis, e – тонкий, дрібний
 subveho, vexi, vectum, ěre – постачати, привозити

subvenio, veni, ventum, ĩre – допомагати, з'являтися
 Suebi, ōrum, m – свеби
 suffero, sustuli, –, ferre – підставляти, пропонувати, давати, терпіти, витримувати
 suillus, a, um – свинний
 sum, fui, –, esse – бути, існувати
 summarium, i, n – короткий виклад
 summus, a, um (superl. до superus) – найвищий, верхній
 sumo, sumpsi, sumptum, ěre – брати, збирати
 super (adv.) – нагорі, наверх, поверх
 super (praep. з acc. і abl.) – нагору, над, поверх, зверху
 superbia, ae, f – зарозумілість, чванливість, гордість
 superbus, a, um – зарозумілий, гордий
 superi, ōrum, m – небесні боги
 superiicio, ieci, iectum, ěre – накидувати, насипати
 supero, āvi, ātum, āre – перевищувати, перемагати
 supersto, –, –, āre – стояти на чому-небудь, стояти нагорі
 supersum, fui, esse – залишатися в живих, пережити, уціліти
 superus, a, um – верхній, небесний
 supplicium, i, n – молитва, кара, благальне прохання
 supra (adv.) – зверху, нагорі, вище, раніше

suprēmus, a, um – найвищий, верхній, крайній
surdus, a, um – глухий, німий
sus, suis, m, f – свиня
suscipio, cepi, ceptum, ěre – починати, підтримувати
suspicio, spexi, spectum, ěre – дивитися вгору, спостерігати, вшановувати
sustento, āvi, ātum, āre – підтримувати, підпирати, підкріпляти
sustineo, tinui, tentum, ěre – підтримувати, підпирати, витримувати
suus, a, um – свій
syllāba, ae, f – склад; pl. вірші
symbolum, i, n – печатка
Syracūsae, ārum, f – Сиракузи (місто на узбережжі Сицилії)

Т

taberna, ae, f – хатина, майстерня
tabernaculum, i, n – будка, шатро, намет
tablinum, i, n – таблін
tabula, ae, f – дошка, плита
taceo, tacui, tacitum, ěre – мовчати, зберігати мовчанку
tacite – тихо
tacitus, a, um part. perf. до taceo (adi.) – таємний, мовчазний
Tacitus, i, m – Тацит
talis, e – такий, такий значний
talus, i, m – п'ята
tam (adv.) – так, настільки, такою мірою
tamen (adv.) – однак
tametsi (coni.) – хоч, однак

tamquam (tanquam) (adv.) – так ... як, подібно до того як
tandem (adv.) – нарешті
tango, tetigi, tactum, ěre – торкати
Tantalus, i, m – Тантал
tantopere (adv.) – настільки, такою мірою
tantum (adv.) – настільки, такою мірою
tantus, a, um – такий, такий великий
tarde – поволі, пізно
tardus, a, um – повільний, в'ялий
Tarquinius Superbus, i, m – Тарквіній Гордий
Tartarus, i, m – Тартар
taurus, i, m – віл, бик
tectum, i, n – покрівля, будинок
tegimentum(tegmentum), i, n – покривало, вбрання, навіс
tego, texi, tectum, ěre – крити, покривати, захищати, охороняти
tellus, ūris, f – земля, суша, країна
telum, i, n – метальна зброя (спис, дротик, стріла)
tempero, āvi, ātum, āre – зм'якшувати, приготувати
tempestas, ātis, f – негода, буря, гроза, біда
templum, i, n – храм, святилище
temporalis, e – тимчасовий, перемінний
tempto, āvi, ātum, āre – торкатися, пробувати
tempus, ōris, n – час, момент, період
tenebrae, ārum, f – темрява

tenebrōsus, a, um – темний,
 похмурий
 teneo, tenui, tentum, ēre –
 тримати, володіти, досягати,
 мати
 tener, ěra, ěrum – м'який,
 молодий, ніжний
 tenēre (adv.) – ніжно, м'яко
 tepīdus, a, um – теплий
 tergum, i, n – спина, хребет
 tergus, ōris, n – див. tergum
 termīnus, i, m – прикордонний
 камінь, кордон, кінець
 terra, ae, f – земля, ґрунт, країна
 terreo, ui, itum, ēre – лякати,
 страшити, проганяти
 terribīlis, e – страшний,
 жахливий
 terror, ōris, m – страх, жах
 tertius, a, um – третій
 testamentum, i, n – заповіт
 testimonium, i, n – свідчення,
 свідоцтво
 testis, is, m, f – свідок, очевидець
 Thales, etis (is), m – Фалес
 theatrum, i, n – театр
 Thebae, ārum, f – Фіви
 Thebanus, i, m – фіванець
 Themistocles, is (i), m –
 Фемістокл
 thermae, arum, f – лазні
 Thermopylae, arum, f –
 Фермопіли
 thesaurus, i, m – скарб, схованка
 Theseus, ei, m – Тезей
 Thessalia, ae, f – Фессалія
 Thetis, ĩdis, f – Фетіда
 Thracia, ae, f – Фракія

Thucydīdes, ae, m – Фуکیدід
 Tibēris, is, m – Тибр
 Ticīnus, i, m – Тицин
 tignum, i, n – балка, брусок
 timeo, ui, –, ēre – боятися,
 лякатися
 timor, ōris, m – страх, боязнь,
 жах
 tingo (tinguo), tinxī, tinctum, ěre –
 змочувати
 Titus Livius, i, m – Тіт Лівій
 toga, ae, m – тога
 tolero, āvi, ātum, āre –
 переносити, витримувати,
 терпіти
 tollo, sustuli, sublatum, ěre –
 піднімати, возвеличувати
 tono, tonui, –, āre – гриміти,
 видавати приглушений шум
 tot – стільки, так багато
 totīdem – стільки ж
 totus, a, um – весь, цілий
 tracto, āvi, ātum, āre – займатися,
 обговорювати, досліджувати
 trado, didi, ditum, ěre –
 передавати, доручати, довіряти
 tradūco, duxī, ductum, ěre –
 переводити, переміщати
 tragoedia, ae, f – трагедія
 traho, traxī, tractum, ěre –
 тягнути, волочити, притягати,
 приводити
 traicio, ieci, iectum, ěre –
 перекидувати, переміщати,
 перевозити
 tranquillitas, ātis, f – спокій, тиша
 tranquillus, a, um – тихий,
 спокійний

trans (praep. з acc.) – через, за, з того боку
transcendo, scendi, scensum, ěre – переходити, перебиратися, переступати
transcribo, scripsi, scriptum, ěre – переписувати, записувати
transeo, ii (ivi), itum, ĩre – переходити, переселятися, проходити, переправлятися
transfero, tuli, latum, ferre – переносити, перевозити
transfigo, flxi, fixum, ěre – пробивати, проколювати, встромляти.
transĭtus, us, m – прохїд, перехїд
transmitto, misi, misum, ěre – переходити
transporto, āvi, ātum, āre – переносити, перемїщати
transvōlo, āvi, ātum, āre – перелїтати, переноситися
trecentesĭmus, a, um – трьохсотий
trecenti, ae, a – триста
tredĕcim – тринадцять
tres, tria – три
tribūnal, alis, n – трибунал
tribūnus, i, m – трибун
tribuo, tribui, tributum, ěre – ділити, розділяти, віддавати, надїляти
tribus, us, f – триба, простий народ
tribūtum, i, n – податок, данина
triceni, ae, a – по тридцять
tricesĭmus, a, um – тридцятий
triclinium, ii, n – триклїній, обїдня зала

triginta – тридцять
tristia, ium, n (tr. carmina) – скорботні пісні
tristis, e – сумний, похмурий
tristitia, ae, f – сум, смуток
triumphus, i, m – трїумф, перемога, урочистість
trivium, ii, n – роздорїжжя
Troia, ae, f – Троя
Troianus, a, um – троянський
Troianus, i, m – троянець
trucido, āvi, ātum, āre – рїзати, вбивати, знищувати
truncus, i, m – стовбур, пень
tu – ти
tuba, ae, f – труба, сурма
tuber, ěris, n – пагорб, пухлина, хиба, вада
Tullius, i, m – Туллій
tum (adv.) – тоді, в той час
tunc (adv.) – тоді, в той час
tunĭca, ae, f – тунїка
turba, ae, f – замїшання, юрба, натовп
turbo, āvi, ātum, āre – хвилювати, приводити в рух
turpis, e – огидний, ганебний
turris, is, f – башта, палац
tussis, is, f – кашель
tutĕla, ae, f – охорона, захист, покровительство
tuto (adv.) – у безпеці, у надїйному стані
tutus, a, um – безпечний, надїйний, захищений
tuus, a, um – твій
Typhon, ōnis, m – Тифон
tyrranus, i, m – тиран, деспот

Tyrrhēnus, a, um – Тиренський

U

uber, ěris, n – вим'я, сосок, груди

ubi (adv.) – де; (coni.) – коли, як тільки, після того як

ubique (adv.) – всюди, скрізь

Ucraina, ae, f – Україна

Ulixes, is (i, ei), m – Одисей

ullus, a, um – який-небудь

ultimus, a, um – останній, крайній

ultra (adv.) – далі, по той бік

umbra, ae, f – тінь, тьма, темнота

umĕrus, i, m – передпліччя

una (adv.) – разом, водночас, спільно

unda, ae, f – вал, хвиля, вологість, вода

unde (adv.) – звідки

undequadrāginta – тридцять дев'ять

undequinquagesimū, a, um – сорок дев'ятий, a, e

undequinquaginta – сорок дев'ять

undetricesimū, a, um – двадцять дев'ятий

undetrīginta – двадцять дев'ять

undevīginti – дев'ятнадцять

undīque (adv.) – звідусіль, з усіх боків

unguis, is, m – ніготь, копито, лапа

universālis, e – загальний, цілий

universus, a, um – весь, цілий, загальний

unquam (adv.) – коли-небудь, інколи; non unquam – ніколи

unus, a, um –

urbānus, a, um – міський

urbs, urbis, f – місто

uro, ussi, ustum, ěre – пекти, палити, розпалювати

usque (adv.) – безперервно, постійно, аж до

usurpo, āvi, ātum, āre – використовувати

usus, us, m – застосування, досвід, практика

ut (підсил. uti) (adv.) – як
ut ... ita – як ... так

ut (підсил. uti) (coni.): 1) ut primum – як тільки; 2) з того часу як; 3) ut finale – для того щоб; 4) ut consequitivum – так ... що, настільки ... що; 5) ut concessivum – нехай, навіть якщо; 6) при verba timendi – що (як би) не

uter, utra, utrum – який з двох, який -небудь з двох

uterque, utraque, utrumque – кожний із обидвох

utĕrus, i, m – черево

uti – inf. до utor

uti (adv.) – як

utilis, e – корисний

utilitas, ātis, f – користь, вигода

utīnam – о коли б, о якщо б

utor, usus sum, uti (depon.) – вживати, застосовувати, користуватись

utrimque (adv.) – з того і другого боку, з обох боків

utrum – чи, як; utrum ... an – чи ... чи

uva, ae, f – ягода винограду
uxor, ōris, f – дружина, жінка

V

vacca, ae, f – корова
vacuus, a, um – пустий,
порожній, вільний
valde – сильно, дуже
valeo, lui, itum, ēre – бути
сильним, міцним, бути
здоровим, мати силу, мати
значення
valetūdo, ūnis, f – здоров'я, стан
здоров'я
validus, a, um – сильний,
здоровий, міцний
vallus, i, m – кіл, частокіл,
огорожа
variētas, ātis, f – розбіжність,
різниця, різнорідність
variētas, ātis, f – різноманітність
varius, a, um – різний,
різноманітний, перемінний
vas, vasis, n – посуд, посудина
vastō, āvi, ātum, āre –
спустошувати, розбивати
vates, is, m, f – пророк, віщун,
ворожбит, співець
vectigal, ālis, n – податок, збір
vehēmens, entis – сильний,
міцний, рішучий, суворий
vehementer – сильно, міцно,
рішуче, енергійно
vehicūlum, i, n – віз, повозка
veho, vexi, vectum, ěre – носити,
везти, тягнути
vel – або, чи
velociter – швидко, хутко
velox, ōcis – швидкий, хуткий

velum, i, n – вітрило, корабель
velut(i) – як, немовби, неначе
venālis, e – продажний,
підкупний
venatio, ōnis, f – полювання
vendo, didi, ditum, ěre –
продавати
venēnum, i, n – отрута, любовний
напій, чари
vенеo, ii (ivi), –, ĩre – поступати в
продаж, продаватись
veneror, atus sum, āri depon. –
шанувати, поважати, благати
venio, veni, ventum, ĩre –
приходити, приїжджати
venter, tris, m – живіт, черево
ventus, i, m – вітер, буря
Venus, ěris, f – Венера
ver, veris, n – весна
verbero, āvi, ātum, āre – бити,
рубати
verbōsus, a, um – багатослівний
verbum, i, n – слово, дієслово.
vere – вірно, істинно
Vergilius (Publius Maro), m –
Вергілій
veritas, ātis, f – істина, правда
vero – дійсно, достеменно,
звичайно
verso, āvi, ātum, āre – повертати,
крутитися, обертатися
versor, ātus sum, āri depon. –
крутитися, обертатися,
знаходиться, перебувати
versus, us, m – ряд, лінія,
віршовий рядок, вірш
vertebra, ae, f – хребет, суглоб

vertex, ĩcis, m – водограй, тїм'я,
голова, вершина, висота
verto, verti, versum, ěre –
повертати, крутити, обертати
verum – але, однак, проте
verum, i, n – правда, істина,
правильність
verus, a, um – істинний,
правдивий
vescor, –, –, vesci – харчуватися
vesper, ěri (eris), m – вечір,
вечірній час, захід
Vesta, ae, f – Веста
Vestalis, is, f – весталка
vester, vestra, vestrum – ваш
vestibulum, i, n – передпокїй
vestigium, i, n – підошва ноги,
слід
vestimentum, i, n – одяг
vestio, ĩvi (ii), ĩtum, ĩre –
покривати, одягати, наряджати
vestis, is, f – одяг
veterānus, a, um – старий,
випробуваний
veto, ui, ĩtum, āre – не допускати,
не дозволяти, заперечувати
vetus, ěris – старий, минулий,
попередній
vetustas, ātis, f – старість,
довголіття, древність
vetustus, a, um – старий, древній
via, ae, f – дорога, шлях
vicesĭmus, a, um – двадцятий
vicinus, a, um – сусідній,
близький
vicĭnus, i, m – сусід
victĭma, ae, f – жертва,
жертвоприношення

victor, ĥris, m – переможець
victoria, ae, f – перемога
victus, us, m – продовольство,
харчі, спосїб життя
victus, a, um – part. perf. до vinco
vicus, i, m – село, вулиця
video, vidi, visum, ěre – бачити,
глядїти, помічати
vigeo, ui, –, ěre – бути повним
сил, бути сильним, мїцним
vigilia, ae, f – охорона, варта,
сторожа
vigilo, āvi, ātum, āre – не спати,
пильнувати, бути обережним
viginti – двадцять
vigor, oris, m – життєва сила,
мїць, енергїя
villa, ae, f – вілла, маєток, дача
vincio, vinxi, vinctum, ĩre –
прив'язувати, зв'язувати
vinco, vici, victum, ěre –
перемагати, перевищувати
vinculum, i, n – шнур, зав'язка,
кайдани, в'язниця
vindex, ĩcis, m – захисник,
визволитель, месник, каратель
vindico, āvi, ātum, āre – вимагати,
вїдпускати на волю, оберїгати,
захищати, мстити
vinum, i, n – вино, виноград
violo, āvi, ātum, āre – чинити
насильство, кривдити
vipera, ae, f – змія
vir, viri, m – муж, чоловік,
людина
vireo, ui, –, ěre – бути зеленим,
зеленїти, бути сильним
virgo, ĩnis, f – дївчина

virīdis, e – зелений
virīlis, e – чоловічий, дорослий
virtus, ūtis, f – мужність,
хоробрість стійкість
virus, i, n – отрута
vis (acc. vim, abl. vi), f – сила,
міць, насильство
visito, āvi, ātum, āre – відвідувати
visus, us, m – зір, погляд
vita, ae, f – життя, спосіб життя
vitium, i, n – помилка, недолік,
провина, хиба
vito, āvi, ātum, āre – ухиляться,
обминати, рятуватись
vitupero, avi, atum, āre – ганити,
гудити, сварити
vivo, vixi, victum, ěre – жити
vivus, a, um – живий
vix (adv.) – ледве, навряд чи
vocabŭlum, i, n – найменування,
назва, слово
vocālis e – голосний
voco, āvi, ātum, āre – кликати,
просити
volo, āvi, ātum, āre – літати
volo, volui, –, velle – хотіти,
бажати, надавати перевагу
voluntas, ātis, f – воля, бажання
voluptas, ātis, f – задоволення,
насолада

volvo, volvi, volutum, ěre –
котити, скочувати, повертати
vos – ви
votum, i, n – жертва, урочиста
обіцянка, молитва, бажання
vox, vocis, f – голос, слово
Vulcānus, i, m – Вулкан
vulgus, i, n – народ, натовп
vulnerabīlis, e – вразливий
vulnero, āvi, ātum, āre –
поранити, поразити, шкодити
vulnus, ěris, n – рана,
пошкодження, удар
vulpes, is, f – лисиця
vultus, us, m – риси обличчя,
вираз обличчя, обличчя,
зовнішній вигляд

X

Xanthus, i, m – Ксант
Xenophon, ontis, m – Ксенофонт
Xerxes, is, m – Ксеркс

Z

Zeno(n), ōnis, m – Зенон
Zephyrus, i, m – зефір, західний
весняний вітер
Zeuxis, īdis, m – Зевксід

Українсько-латинський словник

<p>Аристотель – Aristoteles, is, m Ахілл – Achilles, is, m багатий – opulentus, a, um; dives, itis багато – multum батьки – parentes, ium батьківщина – patria, ae, f батьки – parentes, ium батько – pater, tris, m бачити – video, vidi, visum, ěre берегти – parco, reperci, – ěre битва – pugna, ae, f битися – pugno, avi, atum, are бібліотека – bibliotheca, ae, f бог – deus, i, m богиня – dea, ae, f боротися – certo, avi, atum, are; pugno, avi, atum, are боятися – timeo, ui, –, ěre будівля – aedificium, ii, n будувати – aedifico, āvi, ātum, āre бути – sum, fui, –, esse в, у – in (Acc., Abl.) важко – graviter вважати – puto, āvi, ātum, āre великий – magnus, a, um Вергілій – Vergilius, ii, m весна – ver, veris, n вести – gero, gessi, gestum, ěre; ducō, duxi, ductum, ěre весь – omnis, e викрадати – subduco, duxi, ductum, ěre високий – altus, a, um виховувати – educo, āvi, ātum, āre відважний – fortis, e</p>	<p>відкривати – reperio, repperi, repertum, ěre відповідати – respondeo, ndi, nsum, ěre відрізнятися – differo, stuli, latum, ferre війна – bellum, i, n вірити – credo, didi, ditum, ěre вірний – verus, a, um; fidelis, e вірш – carmen, inis, n вкривати – vestio, ěvi, ětum, ěre вогонь – ignis, is, m вождь – dux, ducis, m воїн – miles, it is, m ворог – hostis, is, m втікати – fugio, fugi, fugiturus, ěre втрачати – amitto, misi, missum, ěre вухо – auris, is, f вчений – doctus, a, um вчитель – magister, tri, m вчителька – magistra, ae, f вчитися – disco, didici, –, ěre вшановувати – colo, colui, cultum, ěre Галлія – Gallia, ae, f галл – Gallus, i, m гарний – pulcher, chra, chrum германець – Germanus, i, m гідний – dignus, a, um гладіатор – gladiator, oris, m глибокий – altus, a, um; profundus, a, um говорити – dico, dixi, dictum, ěre голод – fames, is, f Гомер – Homerus, i, m гора – mons, montis, m</p>
--	--

господар – dominus, i, m
гострий – acer, acris, acre
грек – Graecus, i, m
грецький – Graecus, a, um
громадянин – civis, is, m
давати – do, dedi, datum, āre
даремно – frustra
дарунок – donum, i, n
дерево – arbor, oris, f
десятий – decimus, a, um
дивитися – video, vidi, visum, ēre
дівчина – puella, ae, f; virgo,
inis, f
діти – liberi, orum
добре – bene
добрий – bonus, a, um
добробут – salus, utis, f
довгий – longus, a, um
доля – fatum, i, n; fortuna, ae, f
дорогий – carus, a, um
дочка – filia, ae, f
дошка – tabula, ae, f
друг – amicus, i, m
дружба – amicitia, ae, f
Еней – Aeneas, ae, m
Європа – Europa, ae, f
жити – vivo, vixi, victum, ěre
життя – vita, ae, f
з – cum (Abl.)
завжди – semper
завойовувати – expugno, avi,
atum, are
закінчуватися – finio, ivi, itum,
ire
закон – lex, legis, f
залишати – relinquo, liqui,
lictum, ěre
заняття – studium, ii, n

засновувати – condo, didi, ditum,
ěre
захищати – defendo, defendi,
defensum, ěre
захоплювати – capio, cepi,
captum, ěre; rapio, rapui, raptum,
ěre
зберігати – servo, āvi, ātum, āre
зброя – arma, orum, n
звинувачувати – accuso, āvi,
ātum, āre
звичай – mos, moris, m
землероб – agricola, ae, m
земля – terra, ae, f
зима – hiems, hiemis, f
змінювати – muto, āvi, ātum, āre
знаменитий – notus, a, um;
celeber, bris, bre
знання – scientia, ae, f
знати – scio, īvi, ītum, ĩre
і – et
із – ex (Abl.)
імператор – imperator, oris, m
імперія – imperium, ii, n
ім'я – nomen, inis, n
історія – historia, ae, f
Італія – Italia, ae, f
карати – punio, īvi, ītum, ĩre
квітка – flos, floris, m
кількість – numerus, i, m
кінь – equus, i, m
книга – liber, bri, m
колір – color, oris, m
корисний – necessarius, a, um
кохання – amor, oris, m
кохати – amo, avi, atum, are
країна – terra, ae, f
красивий – pulcher, chra, chrum

кращий – *melior, ius*
латинський – *Latinus, a, um*
легкий – *facilis, e; levis, e*
легко – *facile*
лікар – *medicus, i, m*
лінивий – *piger, gra, grum*
ліс – *silva, ae, f*
літо – *aestas, atis, f*
любити – *amo, āvi, ātum, āre*
людина – *homo, inis, m*
малий – *parvus, a, um*
мати – *habeo, ui, itum, ēre*
мати – *mater, tris, f*
мешканець – *incola, ae, m*
мир – *pax, pacis, f*
між – *inter (Acc.)*
Мінерва – *Minerva, ae, f*
міст – *pons, pontis, m*
місто – *oppidum, i, n; urbs, urbis, f*
місце – *locus, i, m*
місяць – *luna, ae, f*
мова – *lingua, ae, f*
мовчати – *taceo, ui, citum, ēre*
могти – *possum, potui, posse*
моряк – *nauta, ae, m*
мудрість – *sapientia, ae, f*
мудро – *sapienter*
муж – *vir, i, m*
на – *in (Acc., Abl.)*
навесні – *vere*
навчати – *doceo, cui, ctum, ēre*
наказувати – *impero, āvi, ātum, āre*
наш – *noster, tra, trum*
народ – *populus, i, m*
народжуватися – *nascor, natus sum, nasci*

не – *non*
небезпека – *periculum, i, n*
невідомий – *incognitus, a, um*
ніж – *quam*
ніжний – *mollis, e; tener, a, um*
ніхто – *nemo*
ніч – *nox, noctis, f*
новий – *novus, a, um*
око – *oculus, i, m*
Олександр – *Alexander, dri, m*
оливка – *oliva, ae, f*
Олімп – *Olympus, i, m*
описувати – *describo, scripsi, scriptum, ěre*
орати – *aro, āvi, ātum, āre*
освітлювати – *illustro, avi, atum, are*
освічений – *doctus, a, um*
острів – *insula, ae, f*
отримувати – *reporto, avi, atum, are*
пагорб – *collis, is, m*
Патрокл – *Patroclus, i, m*
перемагати – *vinco, vici, victum, ěre*
перемога – *victoria, ae, f*
перший – *primus, a, um*
писати – *scribo, scripsi, scriptum, ěre*
письменник – *scriptor, oris, m*
після того як – *postquam*
пісня – *carmen, inis, n*
плід – *fructus, i, m*
площа – *forum, i, n*
повинен – *debeo, ui, itum, ēre*
повітря – *aēr, aēris, m*
повчання – *praeseptum, i, n*
поганий – *malus, a, um*

поема – poēma, atis, n
поет – poēta, ae, m
поле – ager, agri, m
полководець – dux, ducis, m
помилятися – erro, avi, atum, are
пора року – tempus, oris, n
поразка – clades, is, f
поспішати – festino, āvi, ātum, āre
початок – initium, ii, n
починатися –
працювати – laboro, āvi, ātum, āre
праця – labor, oris, m
працьовитий – laboriosus, a, um
предок – proavus, i, m
приємний – gratus, a, um
приклад – exemplar, aris, n; exemplum, i, n
прикрашати – orno, āvi, ātum, āre
приносити – fero, tuli, latum, ferre
природа – natura, ae, f
приходити – venio, veni, ventum, ire
про – de (Abl.)
Прометей – Prometheus, i, m
просити – rogo, āvi, ātum, āre
раб – servus, i, m
Рим – Roma, ae, f
римлянин – Romanus, i, m
римський – Romanus, a, um
ріг – cornu, us, n
різний – varius, a, um
рік – annus, i, m
річка – flumen, inis, n; fluvius, ii, m

робити – facio, feci, factum, ěre
родити – gigno, genui, genitum, ěre
розповідати – narro, āvi, ātum, āre
розрада – solatium, ii, n
розсудливий – prudens, entis
розум – mens, mentis, f
розумний – sapiens, entis
Ромул – Romulus, i, m
рослина – planta, ae, f
руйнувати – deleo, evi, etum, ěre
сабіняни – Sabini, ōrum
свій – suus, a, um
син – filius, ii, m
славний – clarus, a, um
служити – servio, ivi, itum, ěre
слухати – audio, īvi, ĩtum, ĩre
смерть – mors, mortis, f
сова – noctua, ae, f
Спартак – Spartacus, i, m
співати – canto, avi, atum, are
сподіватися – spero, āvi, ātum, āre
спокійний – tranquillus, a, um
спокійно – lente; leniter
споруджувати – aedifico, āvi, ātum, āre
справедливий – iustus, a, um
справедливо – iuste
сприяти – faveo, favi, fautum, ěre
старанний – impiger, gra, grum
стародавній – antiquus, a, um
статуя – statua, ae, f
страждання, біль – dolor, oris, m
студент – studiosus, i, m
суддя – arbiter, tri, m; iudex, icis, m

сусідній – vicinus, a, um;
finitimus, a, um
Тацит – Tacitus, i, m
тварина – bestia, ae, f; animal,
alis, n
твір – opus, eris, n
театр – theatrum, i, n
терпіти – tolero, āvi, ātum, āre
той – is, ea, id
той самий – idem, eadem, idem
торкатися – tango, tetigi, tactum,
ěre
трава – herba, ae, f
Троя – Troia, ae, f
троянда – rosa, ae, f
троянець – Troianus, i, m
троянський – Troianus, a, um
Україна – Ucraina, ae, f
укріплення – castrum, i, n
учениця – discipula, ae, f
учень – discipulus, i, m
учитель – magister, tri, m
Фетіда – Thetis, idis, f
форум – forum, i, n
характер – mos, moris, m

хвалити – laudo, āvi, ātum, āre
хитрість – dolus, i, m
хотіти – volo, volui, –, velle
хто – quis
Цезар – Caesar, aris, m
цар – rex, regis, m
царювати – regno, āvi, ātum, āre
час – tempus, oris, n
частина – pars, partis, f
чекати – expecto, āvi, ātum, āre
через – inter (Acc.)
численний – multus, a, um
чистий – purus, a, um
читати – lego, legi, lectum, ěre
чоловік – vir, i, m
шанувати – colo, colui, cultum,
ěre
школа – schola, ae, f
щасливий – beatus, a, um; felix,
icis
щиро – vero
щит – scutum, i, n
який – qui, quae, quod
якщо – si

Грамаіічній довідник

Латинська мова (*Lingua Latīna*) – це мова стародавніх жителів Лацію (*Latium*), невеликої області у середній Італії. Жителі Лацію називалися латинами (*Latīni*), а їх мова – латинською.

Саме Лацію пощастило прийняти Енея, який утік із захопленої греками Трої, а його далекому нащадку Ромулу судилося стати засновником і першим царем Риму (753 р. до н.е.). І власне Рим, на перших порах всього лише столиця Лацію, завдяки своїй завойовницькій політиці, заволодів спочатку всією Італією, а потім і басейном Середземного моря та став столицею Римської імперії. І хоч влада та полііічний вплив римлян розповсюджувалися далеко за межі Лацію, і їх мова стала мовою усієї імперії, її і надалі називали латинською. Під впливом стародавньої культури Греції (підкорилася Риму у II ст. до н.е.) римляни створили свою яскраву та багату культуру. Поряд з іменами відомих грецьких мислителів, поетів, митців, таких, як Демокріт, Арістотель, Гіпократ, Есхіл, Арістофан, Фідій та інших, по праву стоять імена видатних представників римської культури – Лукреція, Вергілія, Горація, Овідія, Цицерона, Цельса.

В історії розвитку латини виділяють декілька періодів.

Архаїчний період (IV-III століття до н.е.) історії латинської мови характеризується енергійними процесами як у галузі фонетики, так і в галузі морфології та синтаксису. Словниковий склад латинської мови архаїчного періоду надто різноманітний не лише в лексико-семантичному відношенні, але й у словотворчих засобах, більшість з яких є в стадії становлення і відбору. Відомим представником архаїчного періоду в області літературної мови є комедіограф Плавт, від якого до нашого часу дійшло 20 комедій повністю і одна – в уривках, а також Теренцій, Катон Старший та Варон. До кінця архаїчного періоду латинська мова стає загальною для всього населення Італії і починає розповсюджуватися в завойованих до того часу Римом середземноморських країнах.

I століття до н.е. – початок I століття н.е. відоме в історії мови як вік “класичної латини”. Саме в цей період латинська мова досягла завершеності й системності в утворенні морфологічних форм, синтаксичних конструкцій, а римська література збагатилася творами Лукреція, Катулла, Цезаря, Цицерона, Вергілія, Горація, Овідія, Проперція, Тібулла та інших. Завдяки таланту й майстерності цих

видатних письменників латинська мова на цьому етапі розвитку набула яскравої виразності, лаконізму, стилістичної різноманітності. Латина класичного періоду стала еталоном, нормою літературної мови для всіх наступних епох.

Післякласична латина (I-II століття н.е.) називається “срібною латиною”. Відомими поетами і письменниками цього часу є Марціал, Ювенал, Тацит, Сенека, Петроній. Мова цих авторів відрізняється від мови їх попередників деякою своєрідністю синтаксичних форм.

Латинська мова II-V століть н.е. називається пізньою латиною. Цей період представлений численними творами з історії, архітектури, сільського господарства, літературою християнської тематики.

У V ст.н.е. Римська імперія розпалася, але спадщина її (мова, література, право, освіта, релігія, наука) продовжувала жити, перейнята варварськими державами Європи, які лише зароджувалися. Довгий час, більше ніж тисячу років, латинська мова була єдиною мовою письменства, бо живі народні мови використовувалися переважно для побутових відносин. Ще в епоху Відродження бути освіченим означало володіти латиною. Зберігався сформульований у часи пізньої античності поділ людей на *litterāti* – освічених, тих, що знають латинську мову, і *illitterāti* або *idiōtae* – неосвічених, які володіють лише рідною мовою.

Вивчаючи античну літературу, історію, культуру, античні мови, ми звертаємося до нашої європейської історії та її осмислення у нашій культурі. Знання античної культури допомагає зближенню нашого суспільства з європейською цивілізацією і сприяє розвитку складного загальноісторичного процесу – процесу визволення від варварства. А саме вивчення латинської мови з її афоризмами, які увібрали в себе усю античну мудрість багатьох поколінь, читання античних авторів з інтерпретацією їх текстів найбільше сприяють “деварваризації” нашого суспільства, гуманізації політичної та загальнокультурної сфер суспільного життя.

Не менш важливу роль латинська мова виконує у підвищенні духовності людини. В античні часи вважали, що все, що робить людина як *homo sapiens*, повинно бути досконалим, а звичайне слово, термін може служити джерелом емоцій, може виховувати.

Величезна цінність латинської мови полягає у підготовці високоосвічених спеціалістів з глибокими знаннями філологічної термінології, у розумінні глибинних зв'язків рідної мови з багатьма

індоєвропейськими. І немає кращого способу ввести учня у світ Мови, ніж вивчення латинської мови, яка є однією з найстаріших індоєвропейських мов, спорідненою з германською, слов'янською, іранською, індійською та деякими іншими. Вивчення латини формує історичний погляд на мови та їх розвиток, допомагає краще зрозуміти мовні явища, які продовжують жити у сучасних мовах. Добре відомо, що латинська та грецька мови, які заклали основи світової наукової термінології, до сьогоднішнього дня є джерелом творення нових термінів.

Своє значення латинська мова не втратила і сьогодні. Вона живе не лише у сучасних романських мовах, словами латинського і грецького походження багата лексика кожної з європейських мов, у тому числі і слов'янських, наприклад: республіка, прогрес, культура, інститут, студент і т.д.

Немало лексичних запозичень з латинської мови є в українській мові. Це стосується не лише наукової термінології, яка у більшості є міжнародною, але й загальноживаних слів. Вони так глибоко проникли в нашу мову, що ми не сприймаємо їх як слова іношомовного походження. Наприклад, *scrinium* (скриня), *acētum* (оцет), *vinum* (вино), *coepula* (цибуля), *kalendarius* (календар), *corōna* (корона), *composta* (капуста), *lectiō* (лекція), *color* (колір), *cultūra* (культура) та багато інших.

Фонетика Латинський алфавіт

Буква	Назва	Вимова	Буква	Назва	Вимова
A a	а	а	N n	ен	н
B b	бе	б	O o	о	о
C c	це	к, ц	P p	пе	п
D d	де	д	Q q	ку	к(в)
E e	е	е	R r	ер	р
F f	еф	ф	S s	ес	з, с
G g	ге	г	T t	те	т
H h	га	г	U u	у	у
I i	і	і, й	V v	ве	в
K k	ка	к	X x	ікс	кс, кз
L l	ель	л'	Y y	іпсилон	і

M m	ем	м	Z z	зета	з, ц
------------	-----------	----------	------------	-------------	-------------

Голосні (Vocāles)

У латинській мові для позначення голосних звуків вживаються букви **a, e, i, o, u, y**. Вимова латинських голосних **a, e, o, u** відповідає вимові українських **a, e, o, y**. Наприклад: *vita* (віта) – життя.

Голосний **i** читається як українське **i**: *niger* (нігер) – чорний.

Якщо **i** знаходиться на початку слова чи складу перед голосними **a, o, e, u**, а також між голосними, то вимовляється як **й**. У таких випадках замість **i** може вживатися літера **j**, якої в класичній латині не було. Наприклад: *Januarius* (януаріус) – січень, *maialis* (маяліс) – травневий.

Буква **y** вживається лише у словах грецького походження і читається як українське **i**. Наприклад: *symbolum* (сімболом) – символ.

Сполучення голосних (Diphthongi)

Крім простих голосних, у латинській мові є дифтонги **ae, oe, au, eu**.

Дифтонги **ae** та **oe** вимовляються як українське **e**. Наприклад: *praemium* (преміум) – нагорода, *roena* (пена) – покарання.

Сполучення голосних **ae** і **oe** вимовляються роздільно, якщо над **e** знаходяться дві крапки. Наприклад: *aēr* (аер) – повітря.

Дифтонг **au** вимовляється як українське **au** (з коротким **y**): *auris* (ауріс) – вухо.

Eu вимовляється як **eu** (з коротким **y**): *Europa* (єуропа) – Європа.

Приголосні (Consonantes)

Приголосні **b, d, f, m, n, p, r, t, v** вимовляються як відповідні приголосні в українській мові.

Буква **c** перед голосними **e, i, y**, дифтонгами **ae, oe** читається як українське **ц**. Наприклад: *seca* (цера) – віск, *cito* (ціто) – швидко, *cytus* (цітус) – клітина, *caecus* (цекус) – сліпий.

Перед голосними **a, o, u**, всіма приголосними і в кінці слова **c** читається як українське **к**. Наприклад: *caput* (капут) – голова, *cor* (кор) – серце, *custos* (кустос) – сторож, *fructus* (фруктус) – плід, *nunc* (нунк) – тепер.

G читається як українське **г**: *gutta* (гутта) – крапля.

H читається як українське **г**: *homo* (гомо) – людина.

K вживається лише в словах іншомовного походження: *Kalendae* (календе) – календи (перший день місяця у давніх римлян).

L завжди позначає м'який звук: lapsus (ляпсус) – помилка.

S читається як українське **с**: silva (сільва) – ліс.

S між двома голосними, а також між голосним і приголосним **m** або **n** вимовляється як українське **з**. Наприклад: nasus (назус) – ніс, censere (цензере) – оцінювати.

X читається як **кс**: rex (рекс) – цар.

X між голосними читається як **кз**: exemplar (екземпляр) – зразок.

Z читається як українське **з** і зустрічається, головним чином, у словах грецького походження. Наприклад: zona (зона) – пояс.

Буквосполучення

Буквосполучення **ngu** перед голосним читається як **нгв**: lingua (лінгва) – язик, мова.

Буквосполучення **qu** перед голосним, з яким утворює окремий склад, читається як **кв**: aqua (аква) – вода.

Буквосполучення **su** перед голосним, з яким утворює окремий склад, читається як **св**: suavis (свавіс) – милий, солодкий.

Буквосполучення **ti** перед голосним читається як **ці**: ratio (раціо) – розум.

Після **s**, **t**, **x** буквосполучення **ti** читається як **ті**: bestia (бестіа) – тварина.

Сполучення приголосних букв **ch**, **ph**, **th**, **rh** пишуться здебільшого в словах, запозичених з грецької мови, і читаються так:

ch – як українське **х**: chamomilla (хамомілля) – ромашка;

ph – як українське **ф**: Phoenix (фенікс) – фенікс;

rh – як українське **р**: rheum (реум) – ревінь;

th – як українське **т**: thesa (тека) – коробка.

Наголос (Accentus)

Довгота і короткість складів

У латинській мові склади рахуюмо від кінця слова. Наприклад: glo³-ri²-a¹, ar⁴-gu³-men²-tum¹.

Наголос ніколи не падає на перший склад від кінця слова. Отже, у двоскладових словах наголошується другий від кінця склад. Наприклад: plánta, hérba, térra.

У багатоскладових словах наголос залежить виключно від довготи голосного другого складу від кінця. Якщо голосний другого складу від кінця є довгим, наголос падатиме на нього; якщо короткий, наголос переходить на третій склад від кінця.

Склади можуть бути довгими або короткими за природою (*syllaba naturā longa/brevis*) та за положенням (*syllaba positione longa/brevis*).

Правила довготи і короткості другого складу від кінця слова

I. Голосний другого складу від кінця довгий, якщо:

- він містить дифтонг (довгота за природою): a - moé - nus;
- довгий за природою голосний (на письмі довгота голосного звука позначається горизонтальною рисою (—), яка ставиться над буквою, що позначає голосний звук): do - cē - re;
- після голосного настає збіг приголосних (позиційна довгота): sil - vést - ris;
- після нього стоїть приголосний **x** або **z** (позиційна довгота): ref - lé - xus.

II. Голосний другого складу короткий, якщо:

- на короткість голосного вказує надстрочний знак – дужка (∪), який ставиться над голосним (природня короткість): trí-tĭ-cum;
- після нього стоїть голосний або літера **h** (позиційна короткість): rá-tĭ-o;
- він знаходиться перед сполученням приголосних, перший з яких проривний, а другий плавний: **b, d, p, t, g, c + l, r**: vértebra;
- після голосного стоять буквосполучення **ch, ph, th, rh**, які вважаються одним приголосним звуком: mó-nachus.

Частини мови

Substantivum – іменник

Adiectivum – прикметник

Pronomen – займенник

Numerale – числівник

Verbum – дієслово

Adverbium – прислівник

Praepositio – прийменник

Coniunctio – сполучник

Interiectio – вигук

Particula – частка

Дієслово

Латинське дієслово (**verbum**) має форми особи, числа, часу і стану. Розрізняють два стани: активний (**activum**) і пасивний (**passivum**), три способи: дійсний (**indicativus**), наказовий (**imperativus**), умовний (**coniunctivus**). Значення дійсного і наказового способу в латинській мові таке ж як і в українській мові.

Умовний спосіб служить для вираження передбачуваної, можливої дії або волі й бажання того, хто говорить.

Часи (**tempōra**) латинського дієслова за способом утворення і основним значенням поділяються на дві групи, кожна з яких включає по три часові форми.

До групи часів недоконаного виду (**система інфекта**) відносяться: **praesens** – теперішній час; **imperfectum** – минулий час недоконаного виду; **futūrum primum** – майбутній перший.

До групи часів доконаного виду (**система перфекта**) входять: **perfectum** – минулий час доконаного виду; **plusquamperfectum** – давноминулий час; **futūrum secundum** – майбутній другий, який позначає дію, що буде завершена до початку іншої дії в майбутньому.

Дієслова подаються в словнику разом з їх основними формами. **Основних дієслівних форм у латинській мові є чотири**, а саме:

1) перша особа однини теперішнього часу дійсного способу активного стану. Закінчується на **-o**: *mutō*.

2) перша особа однини минулого часу доконаного виду дійсного способу активного стану. Закінчується на **-i**: *mutāvī*.

3) супін (віддієслівний іменник). Закінчується на **-um**: *mutātum*.

4) інфінітив теперішнього часу активного стану. Закінчується на **-re, -ere**: *mutāre*.

Відповідно до цього, поряд з формою першої особи однини теперішнього часу в словнику знаходимо закінчення перфекта, супіна і інфінітива. Наприклад, *laudo, avi, atum, are* – хвалити.

Laudo – це перша особа однини теперішнього часу дійсного способу активного стану, **āvī** – це закінчення перфекта, **ātum** – закінчення супіна, **āre** – закінчення інфінітива.

Форми латинського дієслова утворюються від трьох дієслівних основ: основи інфекта (основи **praesentis verbi**); основи перфекта (основи **perfecti verbi**); основи супіна (основи **supini**).

Схема визначення дієслівних основ

основа інфекта	4 дієсл. форма	–	-re (-ere)
основа перфекта	2 дієсл. форма	–	- i
основа супіна	3 дієсл. форма	–	- um

Дієвідміни (**Coniugationes**)

Усі латинські дієслова поділяються на чотири дієвідміни.

Ознакою дієвідміни є закінчення основи інфекта.

Дієвідміна	Infinitivus praesentis activi (4-та форма)	Основа інфекта	Закінчення основи інфекта
prima	laudāre	laudā-	-ā-
secunda	docēre	docē-	-ē-
tertia	legere	leg-	приголосн.
tertia	struere	stru-	-ū-
tertia	capere	cap-	-ī-
quarta	finire	fini-	-ī-

Ознакою особової форми дієслова є закінчення відповідної особи і числа. Особові займенники при відмінюванні дієслова не вживаються.

Дійсний спосіб (Indicativus) Система інфекта

При відмінюванні в часах системи інфекта латинські дієслова приймають такі особові закінчення:

Persōna	Активний стан		Пасивний стан	
	Sing.	Plur.	Sing.	Plur.
prima	-o (-m)	-mus	-or (-r)	-mur
secunda	-s	-tis	-ris	-mini
tertia	-t	-nt	-tur	-ntur

Теперішній час дійсного способу активного і пасивного станів (Praesens indicativi activi et passivi) утворюється за схемою: основа інфекта + особові закінчення інфекта.

Особливості відмінювання

У дієсловах першої дієвідмини в першій особі однини відбувається злиття голосного “ā” основи з особовим закінченням “o” в “o” в активному стані і закінчення “or” в “or” у пасиві. Наприклад: pomīna + o = pomīno; pomīna + or = pomīnor.

У дієсловах третьої дієвідмини між основою та особовим закінченням використовується сполучний голосний; в другій і третій особах однини та першій і другій особах множини – “i”, а в третій особі множини – “u”. Ці тематичні голосні вживаються і в тих дієсловах, основа яких закінчується на “u”. У пасивному стані – “ē” в

другій особі однини, в третій особі однини та першій і другій особах множини – “i”, а в третій особі множини – “u”.

У дієсловах четвертої дієвідміни в третій особі множини використовується сполучний голосний “u”.

Дієслова пасивного стану перекладаються українською мовою двома способами: *punītur* – нас карають, ми караємося; *docentur* – їх навчають, вони навчаються.

Activum

Coniugatio	prima	secunda	tertia	quarta
Singularis	1. laud-o	1. doce-o	1. dic-o	1. puni-o
	2. lauda-s	2. doce -s	2. dic-i-s	2. puni-s
	3. lauda-t	3. doce -t	3. dici-t	3. puni-t
Pluralis	1. laudā-mus	1. docē-mus	1. dic-ī-mus	1. punī-mus
	2. laudā-tis	2. docē -tis	2. dic-ī-tis	2. punī-tis
	3. lauda-nt	3. doce-nt	3. dic-u-nt	3. puni-u-nt

Passivum

Coniugatio prima	Coniugatio secunda	Coniugatio tertia	Coniugatio quarta
Singularis	Singularis	Singularis	Singularis
1. laud-or	1. doce-or	1. defend-or	1. puni-or
2. laudā-ris	2. docē-ris	2. defend-ē-ris	2. punī-ris
3. laudā-tur	3. docē-tur	3. defend-ī-tur	3. punī-tur
Pluralis	Pluralis	Pluralis	Pluralis
1. laudā-mur	1. docē-mur	1. defend-ī-mur	1. punī-mur
2. lauda-mīni	2. docē-mīni	2. defend-i-mīni	2. puni-mīni
3. lauda-ntur	3. docē-ntur	3. defend-u-ntur	3. puni-u-ntur

Минулий час недоконаного виду дійсного способу активного і пасивного станів (Imperfectum indicatīvi actīvi et passīvi) дієслів I і II дієвідмін утворюється додаванням до основи інфекта суфікса **-ba-**, а для III і IV дієвідмін – **-eba-** і відповідних особових закінчень.

Activum

Coniugatio prima	Coniugatio secunda	Coniugatio tertia	Coniugatio quarta
Singularis	Singularis	Singularis	Singularis
1. muta-ba-m	1. cense-ba-m	1. dic-ēba-m	1. puni-ēba-m
2. mutā-ba-s	2. censē-ba-s	2. dic-ēba-s	2. puni-ēba-s
3. mutā-ba-t	3. censē-ba-t	3. dic-ēba-t	3. puni-ēba-t

Plurālis	Plurālis	Plurālis	Plurālis
1. muta-bā-mus	1. cense-bā-mus	1. dic-ebā-mus	1. puni-ebā-mus
2. muta-bā-tis	2. cense-bā-tis	2. dic-ebā-tis	2. puni-ebā-tis
3. muta-ba-nt	3. cense-ba-nt	3. dic-eba-nt	3. puni-ēba-nt

Passivum

Coniugatio prima	Coniugatio secunda	Coniugatio tertia	Coniugatio quarta
Singulāris	Singulāris	Singulāris	Singulāris
1. mutā-ba-r	1. censē-ba-r	1. dic-ēba-r	1. puni-ēba-r
2. muta-bā-ris	2. cense-bā-ris	2. dic-ebā-ris	2. puni-ebā-ris
3. muta-bā-tur	3. cense-bā-tur	3. dic-ebā-tur	3. puni-ebā-tur
Plurālis	Plurālis	Plurālis	Plurālis
1. muta-bā-mur	1. cense-bā-mur	1. dic-ebā-mur	1. puni-ebā-mur
2. muta-ba-mīni	2. cense-ba-mīni	2. dic-eba-mīni	2. puni-eba-mīni
3. muta-ba-ntur	3. cense-ba-ntur	3. dic-eba-ntur	3. puni-eba-ntur

Майбутній час недоконаного виду (Futūrum primum indicatīvi actīvi et passīvi) утворюється шляхом приєднання до основи **praesentis verbi** суфікса **-b-** і особових закінчень активного і пасивного станів. Слід звернути увагу, що при відмінюванні дієслів першої і другої дієвідмін, починаючи з другої особи однини, з'являються з'єднувальні голосні в залежності від позиції (**-ī-, -ē-, -u-**).

Coniugatio prima		Coniugatio secunda	
Activum	Passivum	Activum	Passivum
Singulāris	Singulāris	Singulāris	Plurālis
1. mutā-b-o	1. muta-b-or	1. censē-b-o	1. cense-b-or
2. mutā-b-i-s	2. muta-b-ē-ris	2. censē-b-i-s	2. cense-b-ē-ris
3. muta-b-i-t	3. muta-b-ī-tur	3. censē-b-i-t	3. cense-b-ī-tur
Plurālis	Plurālis	Plurālis	Plurālis
1. muta-b-ī-mus	1. muta-b-ī-mur	1. cense-b-ī-mus	1. cense-b-ī-mur
2. muta-b-ī-tis	2. muta-b-i-mīni	2. cense-b-ī-tis	2. cense-b-i-mīni
3. muta-b-u-nt	3. muta-b-u-ntur	3. cense-b-u-nt	3. cense-b-untur

Майбутній час для дієслів **третьої та четвертої дієвідмін** утворюється шляхом приєднання до основи інфекта суфікса **-a-** для першої особи однини та суфікса **-e-** для решти осіб і особових закінчень.

Coniugatio tertia		Coniugatio quarta	
Activum	Passivum	Activum	Passivum
Singulāris	Singulāris	Singulāris	Singulāris
1. dic-a-m	1. dic-a-r	1. puni-a-m	1. puni-a-r
2. dic-e-s	2. dic-ē-ris	2. puni-e-s	2. puni-ē-ris
3. dic-e-t	3. dic-ē-tur	3. puni-e-t	3. puni-ē-tur
Plurālis	Plurālis	Plurālis	Plurālis
1. dic-ē-mus	1. dic-ē-mur	1. puni-ē-mus	1. puni-ē-mur
2. dic-ē-tis	2. dic-e-mīni	2. puni-ē-tis	2. puni-e-mīni
3. dic-e-nt	3. dic-e-ntur	3. puni-e-nt	3. puni-e-ntur

Система перфекта

Минулий час доконаного виду дійсного способу активного стану (Perfectum indicatīvi actīvi) відповідає на питання “що зробив?”, “що зробила?”, “що зробило?”. Утворюється шляхом додавання до основи перфекта особових закінчень. Основу перфекта одержуємо, відкидаючи від другої дієслівної форми закінчення “i”.

Особові закінчення перфекта

Singulāris

1. -i
2. -isti
3. -it

Plurālis

1. -imus
2. -istis
3. -erunt (ēre)

Coniugatio prima	Coniugatio secunda	Coniugatio tertia	Coniugatio quarta
Singulāris	Singulāris	Singulāris	Singulāris
1. amāv-i	1. docu-i	1. scrips-i	1. ven-i
2. amav-isti	2. docu-isti	2. scrips-isti	2. ven-isti
3. amāv-it	3. docu-it	3. scrips-it	3. ven-it
Plurālis	Plurālis	Plurālis	Plurālis
1. amāv-imus	1. docu-imus	1. scrips-imus	1. ven-imus
2. amav-istis	2. docu-istis	2. scrips-istis	2. ven-istis
3. amav-erunt	3. docu-erunt	3. scrips-erunt	3. ven-erunt

Найпоширені способи утворення основ перфекта:

1. На -vi (суфікс -v- + закінчення -i). Наприклад: deleo, ēvi, etum, ēre – руйнувати.

2. На **-ui** (суфікс **-u-** + закінчення **-i**). Наприклад: habeo, habui, habitum, habere – мати.

3. Шляхом подвоєння початкового приголосного (**редуплікація**). Наприклад: mordeo, momordi, morsum, mordere – кусати.

4. Шляхом подовження кореневого голосного. Наприклад: venio, veni, ventum, venire – приходити.

Деякі дієслова третьої дієвідміни при подовженні кореневого голосного змінюють його. Наприклад: ago, egi, actum, agere – гнати, діяти, capio, cepi, captum, capere – брати, facio, feci, factum, facere – робити, iacio, ieci, iactum, iacere – кидати.

5. На **-si, -xi** (сигматична основа + закінчення **-i**). Наприклад: scribo, scripsi, scriptum, scribere – писати.

6. Суплетивний перфект. Наприклад: sum, fui, –, esse – бути.

Давноминулий час доконаного виду дійсного способу активного стану (Plusquamperfectum indicativi activi) утворюється від перфектної основи за допомогою суфікса **-era-** і особових закінчень дійсного способу активного стану. При перекладі цієї часової форми українською мовою додаємо прислівники “давно”, “раніше”.

Coniugatio prima	Coniugatio secunda	Coniugatio tertia	Coniugatio quarta
Singulāris	Singulāris	Singulāris	Singulāris
1. amav-ĕra-m	1. docu-ĕra-m	1. scrips-ĕra-m	1. ven-ĕra-m
2. amav-ĕra-s	2. docu-ĕra-s	2. scrips-ĕra-s	2. ven-ĕra-s
3. amāv-ĕra-t	3. docu-ĕra-t	3. scrips-ĕra-t	3. ven-ĕra-t
Plurālis	Plurālis	Plurālis	Plurālis
1. amāv-erā-mus	1. docu-erā-mus	1. scrips-erā-mus	1. ven-erā-īmus
2. amav-erā-tis	2. docu-erā-tis	2. scrips-erā-tis	2. ven-erā-istis
3. amav-ĕra-nt	3. docu-ĕra-nt	3. scrips-ĕra-nt	3. ven-ĕra-nt

Майбутній час доконаного виду дійсного способу активного стану (Futurum secundum indicativi activi) відповідає на питання “що зроблю?” Утворюється шляхом додавання до основи перфекта суфікса **-er-** для першої особи однини, суфікса **-eri-** для всіх інших осіб і особових закінчень дійсного способу активного стану (перша особа однини – **-o**).

Coniugatio prima	Coniugatio secunda	Coniugatio tertia	Coniugatio quarta
Singulāris	Singulāris	Singulāris	Singulāris
1. amav-ēr-o	1. docu-ēr-o	1. scrips-ēr-o	1. ven-ēr-o
2. amav-ēri-s	2. docu-ēri-s	2. scrips-ēri-s	2. ven-ēri-s
3. amāv-ēri-t	3. docu-ēri-t	3. scrips-ēri-t	3. ven-ēri-t
Plurālis	Plurālis	Plurālis	Plurālis
1. amāv-erī-mus	1. docu-erī-mus	1. scrips-erī-mus	1. ven-erī-mus
2. amav-erī-tis	2. docu-erī-tis	2. scrips-erī-tis	2. ven-erī-tis
3. amav-ēri-nt	3. docu-ēri-nt	3. scrips-ēri-nt	3. ven-ēri-nt

Часи системи перфекта у пасивному стані

Форми пасивного стану часів системи перфекта утворюються аналітичним шляхом. Вони складаються з дієприкметника минулого часу пасивного стану (**participium perfecti passīvi**) відмінюваного дієслова і допоміжного дієслова **esse** у відповідному часі: для perfectum – praesens, для plusquamperfectum – imperfectum, для futurum secundum – futurum primum.

Необхідно пам'ятати, що participium perfecti passīvi утворюється від основи супіна додаванням відповідних родових закінчень:

doct-um → doct-us (m), doct-a (f), doct-um (n) – Sing.

doct-i (m), doct-ae (f), doct-a (n) – Pluralis.

Perfectum	Plusquamperfectum	Futūrum secundum
Singulāris	Singulāris	Singulāris
1. laudātus, a, um sum	1. laudātus, a, um eram	1. laudātus, a, um ero
2. laudātus, a, um es	2. laudātus, a, um eras	2. laudātus, a, um eris
3. laudātus, a, um est	3. laudātus, a, um erat	3. laudātus, a, um erit
Plurālis	Plurālis	Plurālis
1. laudāti, ae, a sumus	1. laudāti, ae, a erāmus	1. laudāti, ae, a erīmus
2. laudāti, ae, a estis	2. laudāti, ae, a erātis	2. laudāti, ae, a erītis
3. laudāti, ae, a sunt	3. laudāti, ae, a erant	3. laudāti, ae, a erunt

Існує певна складність при вивченні відкладних і напіввідкладних дієслів (**verba deponentia et verba semideponentia**). На відміну від звичайних дієслів, відкладні дієслова мають форми тільки пасивного стану, а значення – активне: *arbītror* – я думаю, *arbitrātus sum* – я подумав, *arbitrāri* – думати. Такі дієслова можуть відмінюватися в усіх часах системи інфекта і перфекта, але тільки у пасивному стані, маючи при цьому активне значення.

Напіввідкладні дієслова мають активні і пасивні форми, але значення, як і відкладні дієслова, тільки активне: *gaudeo, gavisus sum, gaudere* – радіти. При відмінюванні напіввідкладних дієслів треба виходити з конкретного прикладу: якщо інфінітив активний, тоді всі часи системи інфекта повинні мати тільки активний стан, якщо пасивний – то і відмінювання дієслова буде відбуватися у пасивному стані. Але значення в обох випадках буде тільки активним. Те ж саме слід пам'ятати і при відмінюванні в системі часів перфекта.

Modus coniunctīvus

(Умовний спосіб)

Кон'юнктив виражає можливість, сумнів, побажання, спонукання, намір, а також служить для передачі непрямої мови. У класичній латині умовний спосіб широко використовувався в незалежних реченнях та в різних типах підрядних речень.

На відміну від дійсного способу, кон'юнктив має чотири часи: *praesens, imperfectum, perfectum, plusquamperfectum*. Українською мовою кон'юнктив перекладається умовним, наказовим способом, а частково – описовими формами.

Praesens coniunctīvi actīvi et passīvi утворюють додаванням до основи інфекта суфікса -e- для дієслів першої дієвідміни, суфікса -a- для дієслів другої, третьої і четвертої дієвідмін та особових закінчень активного або пасивного стану.

Singularis	Pluralis	Singularis	Pluralis
1.accusem	1.accusēmus	1. defendam	1.defendāmus
2.accuses	2.accusētis	2.defendas	2.defendātis
3.accuset	3.accusent	3.defendat	3.defendant

Imperfectum coniunctīvi actīvi et passīvi утворюється додаванням до інфінітива теперішнього часу активного стану особових закінчень:

Singulāris	Plurālis
1. accusārem	1. accusarēmus
2. accusāres	2. accusarētis
3. accusāret	3. accusārent

Perfectum coniunctīvi actīvi утворюють додаванням до основи перфекта суфікса **-eri-** та особових закінчень активного стану:

Singulāris	Plurālis
1. accusavērim	1. accusaverīmus
2. accusavēris	2. accusaverītis
3. accusavērit	3. accusavērint

Perfectum coniunctīvi passivi утворюється за допомогою participium perfecti passivi та дієслова esse в praesens coniunctīvi:

Singulāris	Plurālis
1. accusātus, a, um sim	1. accusāti, ae, a simus
2. accusātus, a, um sis	2. accusāti, ae, a sitis
3. accusātus, a, um sit	3. accusāti, ae, a sint

Plusquamperfectum coniunctīvi actīvi утворюється додаванням до основи перфекта суфікса **-isse-** та особових закінчень активного стану:

Singulāris	Plurālis
1. accusavissem	1. accusavissemus
2. accusavisses	2. accusavissetis
3. accusavisset	3. accusavissent

Plusquamperfectum coniunctīvi passivi утворюється за допомогою participium perfecti passivi та дієслова esse в praesens coniunctīvi:

Singulāris	Plurālis
1. accusātus, a, um essem	1. accusāti, ae, a essemus
2. accusātus, a, um esses	2. accusāti, ae, a essetis
3. accusātus, a, um esset	3. accusāti, ae, a essent

Таблиця відмінювання допоміжного дієслова sum, fui, –, esse

Praesens indicatīvi дієслова sum, fui, –, esse:

Singulāris	Plurālis
1.sum	1.sumus
2.es	2.estis
3.est	3.sunt

Imperfectum indicatīvi дієслова sum, fui, –, esse:

Singulāris	Plurālis
1.eram	1.eramus
2.eras	2.eratis
3.erat	3.erant

Futurum primum indicatīvi дієслова sum, fui, –, esse:

Singulāris	Plurālis
1.ero	1.erimus
2.eris	2.eritis
3.erit	3.erunt

Perfectum indicatīvi дієслова sum, fui, –, esse:

Singulāris	Plurālis
1.fui	1.fuimus
2.fuisti	2.fuistis
3.fuit	3.fuerunt

Plusquamperfectum indicatīvi дієслова sum, fui, –, esse:

Singulāris	Plurālis
1.fueram	1.fueramus
2.fueras	2.fueratis
3.fuerat	3.fuerant

Futurum secundum indicatīvi дієслова sum, fui, –, esse:

Singulāris	Plurālis
1.fuero	1.fuerimus
2.fueris	2.fueritis
3.fuerit	3.fuerint

Praesens coniunctīvi дієслова sum, fui, –, esse:

Singulāris	Plurālis
1.sim	1.simus
2.sis	2.sitis
3.sit	3.sint

Imperfectum coniunctīvi дієслова sum, fui, –, esse:

Singulāris	Plurālis
1.essem	1.essemus
2.esses	2.essetis
3.esset	3.essent

Perfectum coniunctīvi дієслова sum, fui, –, esse:

Singulāris	Plurālis
1.fuērim	1.fuerīmus
2.fuēris	2.fuerītis
3.fuērit	3.fuērint

Plusquamperfectum coniunctīvi дієслова sum, fui, –, esse:

Singulāris	Plurālis
1.fuissem	1.fuissemus
2.fuisses	2.fuissetis
3.fuisset	3.fuissetis

Gerundium et gerundivum (Віддієслівні іменні форми)

Герундій (gerundium) – це віддієслівний іменник, який замінює непрямі відмінки інфінітива, і використовується в значенні іменника.

Герундій утворюється додаванням до основи інфекта суфікса **-nd-** для дієслів першої і другої дієвідмін і суфікса **-end-** для дієслів третьої і четвертої дієвідмін та закінчення **-i** (в **Genetivus**).
Наприклад:

condemnandi, docendi, absolvendi, audiendi.

Nom.	absolvēre – виправдання
Gen.	absolvendi – виправдання
Dat.	absolvendo – виправданню
Acc.	ad absolvendum – для виправдання
Abl.	absolvendo – виправданням

Герундив (*gerundivum*) – віддієслівний прикметник, що утворюється шляхом додавання до основи інфекта суфікса **-nd-** для дієслів першої і другої дієвідмін і суфікса **-end-** для дієслів третьої і четвертої дієвідмін та родових закінчень **-us, -a, -um**. Наприклад:

condemnandus, a, um – той, та, те якого (-у) слід засудити,
docendus, a, um – той, та, те якого (-у) слід навчати,
absolvendus, a, um – той, та, те якого (-у) слід виправдати,
audiendus, a, um – той, та, те якого (-у) слід слухати.

Герундив перекладається на українську мову віддієслівним прикметником у пасивній формі із значенням необхідності.

Герундив відмінюється за першою та другою відмінами в однині та множині. Може вживатися як означення і як іменна частина складеного присудка.

Іменник (Substantivum)

Іменник має граматичні категорії роду (**genus**), числа (**numerus**) та відмінка (**casus**).

У латинській мові є три роди: **masculinum (m)** – чоловічий, **femininum (f)** – жіночий, **neutrum (n)** – середній.

Змінюватися за числами властиво майже усім іменникам латинської мови. Навіть іменники на позначення абстрактних чи одиничних понять і речовин часто мають форми однини і множини. Існують також іменники, які вживаються лише у формах однини або множини (**singularia** та **pluralia tantum**).

Систему латинського відмінювання утворюють шість відмінків:

Nominativus (Nom.) – називний відмінок,

Genetivus (Gen.) – родовий відмінок,

Dativus (Dat.) – давальний відмінок,

Accusativus (Acc.) – знахідний відмінок,

Ablativus (Abl.) – аблятив,

Vocativus (Voc.) – клична форма.

Ablativus – відкладний відмінок, в якому злилися функції трьох відмінків, які колись існували самотійно: відкладного, місцевого та орудного.

Латинський іменник має п'ять відмін. Належність іменника до відміни визначається за кінцевим звуком його основи. Оскільки кінцевий звук основи зберігся не в усіх відмінках, то належність іменника до відміни практично визначається за закінченням **Genetivus Singulāris**, що подається у словнику для кожного іменника:

Declinatio	Gen. Sing.	Genus	Приклад
prima	-ae	f (m)	vita, ae, f
secunda	-i	m, n (f)	populus, i, m; bellum, i, n
tertia	-is	m, f, n	rex, regis, m; lex, legis, f
quarta	-us	m, n (f)	fructus, us, m; genu, us, n
quinta	-ei	f (m)	species, ei, f

Працюючи зі словником, обов'язково слід виписувати і запам'ятовувати іменники у двох формах – називного і родового відмінків однини. Наприклад: patria, ae, *f* – батьківщина.

Якщо від форми **Gen. Sing.** відкинути закінчення, то ми отримаємо практичну основу, до якої при відмінюванні додаються відмінкові. Так, в іменника першої відміни **terra (Gen. Sing. – terrae)** практична основа **terr-**, а в іменника третьої відміни **tempus (Gen. Sing. – tempōris)** практична основа **tempor-**. Сутність системи латинського відмінювання полягає у приєднанні порівняно невеликої кількості відмінкових закінчень до різних основ.

Перша відміна іменників (Declinatio prima)

До першої відміни належать іменники жіночого роду, що закінчуються у **Nominativus Singularis** на **-a**, а в **Genetivus Singularis** на **-ae**. Наприклад: herba, ae, *f* – трава, terra, ae, *f* – земля, країна.

Зразок відмінювання

Casus	Singularis	Pluralis
Nom.	herb-a	herb-ae
Gen.	herb-ae	herb-ārum
Dat.	herb-ae	herb-is
Acc.	herb-am	herb-as
Abl.	herb-ā	herb-is
Voc.	herba	herb-ae

До першої відміни належать також іменники чоловічого роду, які вказують на рід занять або належать до певної народності. Наприклад: agricōla, ae, *m* – землероб, nauta, ae, *m* – моряк, pirāta, ae, *m* – розбійник, scriba, ae, *m* – писар, Scytha, ae, *m* – скиф.

За зразком відмінювання іменників першої відміни відмінюються також прикметники жіночого роду на **-a** (magna – велика, bona –

добра, longa – довга), а також присвійні займенники (mea – моя, tua – твоя, sua – своя, vestra – ваша).

Друга відміна іменників (Declinatio secunda)

До другої відміни належать іменники чоловічого та середнього родів, які в **Genetivus Singulāris** закінчуються на **-i**. Іменники чоловічого роду у **Nominativus Singulāris** мають закінчення **-us, -er, -ir**, а середнього роду – закінчення **-um**. Наприклад: populus, i, m – народ, puer, pueri, m – хлопчик, liber, bri, m – книга, vir, viri, m – муж, лицар, verbum, i, n – слово. У словах чоловічого роду на **-us Vocativus Singulāris** закінчується на **-e**.

Casus	Singulāris			
Nom.	amīcus	liber	puer	vir
Gen.	amīc-i	libr-i	puer-i	vir-i
Dat.	amīc-o	libr-o	puer-o	vir-o
Acc.	amīc-um	libr-um	puer-um	vir-um
Abl.	amīc-ō	libr-ō	puer-ō	vir-ō
Voc.	amīc-e	liber	puer	vir
Casus	Plurālis			
Nom.	amīc-i	libr-i	puer-i	vir-i
Gen.	amīc-ōrum	libr-ōrum	puer-ōrum	vir-ōrum
Dat.	amīc-is	libr-is	puer-is	vir-is
Acc.	amīc-os	libr-os	puer-os	vir-os
Abl.	amīc-is	libr-is	puer-is	vir-is
Voc.	amīc-i	libr-i	puer-i	vir-i

Усі іменники середнього роду мають однакову форму в **Nom.**, **Acc.** і **Voc. Singulāris**. У множині ці відмінкові форми закінчуються на **-a**.

Casus	Singulāris	Plurālis
Nom.	verbum	verb-a
Gen.	verb-i	verb-ōrum
Dat.	verb-o	verb-is
Acc.	verb-um	verb-a
Abl.	verb-ō	verb-is
Voc.	verb-um	verb-a

До другої відміни належать іменники жіночого роду, які в **Nominatīvus Singulāris** мають закінчення **-us** і означають назви дерев, кущів, країн, островів. Наприклад: *malus, i, f* – яблуня, *Aegyptus, i, f* – Єгипет.

Третя відміна іменників (Declinatio tertia)

До третьої відміни належать іменники усіх трьох родів, які мають у **Nominatīvus Singulāris** різні закінчення, а в **Genetīvus Singulāris** – закінчення **-is**. Різноманітність закінчень в **Nominatīvus Singulāris** пояснюється двома способами творення цієї відмінкової форми – сигматичним або асигматичним (за допомогою **s** або без **s**).

Основи, що закінчуються на **-l, -r, -n, -s**, утворюють асигматичний номінатив.

У словнику іменники третьої відміни записуються в **Nominatīvus Singulāris**, а в **Genetīvus Singulāris** фіксується не лише відмінкове закінчення **-is**, а й кінець практичної основи. Наприклад: *miles, ĩtis, m* – **milit-is**, *ratio, ōnis, f* – **rationi-s**.

Історична основа іменників третьої відміни закінчується на приголосний або голосний **-i**. За характером історичної основи в третій відміні виділяють три типи відмінювання: приголосний, голосний і мішаний.

Приголосний тип (Classis consōnans)

До цього типу належать нерівносладові іменники (з неоднаковою кількістю складів у **Nom. Sing.** і **Gen. Sing.**) всіх трьох родів з основою на один приголосний. Наприклад: *lex, legis, f* – закон, *homo, ĩnis, m* – людина, *tempus, ōris, n* – час.

	Singulāris			Plurālis		
	m	f	n	m	f	n
Nom.	mos	lex	nomen	mor-es	leg-es	nomĭn-a
Gen.	mor-is	leg-is	nomĭn-is	mor-um	leg-um	nomĭn-um
Dat.	mor-i	leg-i	nomĭn-i	mor-ĭbus	leg-ĭbus	nomĭn-ĭbus
Acc.	mor-em	leg-em	nomen	mor-es	leg-es	nomĭn-a
Abl.	mor-e	leg-e	nomĭn-e	mor-ĭbus	leg-ĭbus	nomĭn-ĭbus
Voc.	mos	lex	nomen	mor-es	leg-es	nomĭn-a

Голосний тип (Classis vocālis)

До голосного типу належать іменники середнього роду, які в **Nominatīvus Singulāris** мають закінчення **-e**, **-al**, **-ar**. Наприклад: mare, maris, n – море, tribūnal, ālis, n – суд, exemplar, āris, n – зразок, приклад.

Casus	Singulāris	Plurālis
Nom.	mare	mar-ia
Gen.	mar-is	mar-ium
Dat.	mar-i	mar-ībus
Acc.	mare	mar-ia
Abl.	mar-i	mar-ībus
Voc.	mare	mar-ia

Мішаний тип (Classis mixta)

До мішаного типу належать рівноскладові іменники чоловічого і жіночого роду із закінченням **-es**, **-is** у **Nom. Sing.**, а також нерівноскладові іменники, основа яких закінчується на два приголосних. Наприклад: testis, is, m – свідок, ars, artis, f – мистецтво, ремесло, os, ossis, n – кістка.

	Singulāris			Plurālis		
	m	f	n	m	f	n
Nom.	testis	ars	os	test-es	art-es	oss-a
Gen.	test-is	art-is	oss-is	test-ium	art-ium	oss-ium
Dat.	test-i	art-i	oss-i	test-ībus	art-ībus	oss-ībus
Acc.	test-em	art-em	os	test-es	art-es	oss-a
Abl.	test-e	art-e	oss-e	test-ībus	art-ībus	oss-ībus
Voc.	testis	ars	os	test-es	art-es	oss-a

Особливості відмінювання іменників третьої відміни

Деякі рівноскладові іменники жіночого роду змінюються за голосним типом. В **Acc. Sing.** вони закінчуються на **-im**. Наприклад: turris, is, f – вежа, puppis, is, f – корма, febris, is, f – лихоманка, securis, is, f – сокира, sitis, is, f – спрага, tussis, is, f – кашель, Neapōlis, is, f – Неаполь, Tamesis, is, m – Темза, Tibēris, is, m – Тибр.

До цього типу приєднується іменник **vis**, –, **f** – сила, який не має **Gen. Sing.** і **Dat. Sing.**:

	Singulāris	Plurālis
Nom.	vis	vires
Gen.	–	virium
Dat.	–	viribus
Acc.	vim	vires
Abl.	vi	viribus
Voc.	vis	vires

Іменник **vas**, **vasis**, **n** – посудина в однині відмінюється за третьою, а в множині – за другою відмінами:

	Singulāris	Plurālis
Nom.	vas	vas-a
Gen.	vas-is	vas-ōrum
Dat.	vas-i	vas-is
Acc.	vas	vas-a
Abl.	vas-e	vas-is
Voc.	vas	vas-a

Відмінювання іменника **Iuppiter** (Юпітер):

Nom.	Iuppiter
Gen.	Iovis
Dat.	Iovi
Acc.	Iovem
Abl.	Iove
Voc.	Iuppiter

Четверта відміна іменників (Declinatio quarta)

До четвертої відміни належать іменники з основою на **-u**. Це іменники чоловічого роду з закінченням **-us** у **Nom. Sing.**, а також середнього роду з закінченням **-u**. У **Gen. Sing.** вони мають закінчення **-us**. Наприклад: *exercitus, us, m* – військо, *genus, us, n* – коліно, покоління. До четвертої відміни належить невелика кількість іменників жіночого роду. Серед них: *domus, us, f* – дім, *manus, us, f* – рука, загін, *tribus, us, f* – триба (спочатку родове, а потім територіальне об'єднання повноправних римських громадян), *Idus,*

um, *f* – іди (так римляни називали 15-ий день березня, травня, липня, жовтня і 13-ий день інших місяців).

Masculinum

Casus	Singulāris	Plurālis
Nom.	exercitus	exercit-us
Gen.	exercit-us	exercit-uum
Dat.	exercit-ui	exercit-ibus
Acc.	exercit-um	exercit-us
Abl.	exercit-u	exercit-ibus
Voc.	exercitus	exercit-us

Neutrum

Casus	Singulāris	Plurālis
Nom.	genu	gen-ua
Gen.	gen-us	gen-uum
Dat.	gen-u(i)	gen-ibus
Acc.	gen-u	gen-ua
Abl.	gen-u	gen-ibus
Voc.	genu	gen-ua

П'ята відміна іменників (Declinatio quinta)

До п'ятої відміни належать іменники з основою на *-e*. Це іменники жіночого роду, що закінчуються в **Nom. Sing.** на *-es*, а в **Gen. Sing.** мають закінчення *-ei*. Звук [e] в закінченні **Gen. Sing.** може бути довгим (після голосного) і коротким (після приголосного). Наприклад: *res, rei, f* – річ, справа, *fides, ei, f* – віра, *series, ei, f* – ряд.

NB! Іменники **dies, ei, m** – день і **meridies, ei, m** – полудень належать до чоловічого роду.

Casus	Singulāris	Plurālis
Nom.	res	res
Gen.	rei	rerum
Dat.	rei	rebus
Acc.	rem	res
Abl.	re	rebus
Voc.	res	res

Лише іменники **res** і **dies** мають однину і множину. Решта іменників п'ятої відміни або не відмінюються в множині, або вживаються лише в називному і знахідному відмінках.

Прикметник (Adiectivum)

У латинській мові прикметники змінюються за родами, числами і відмінками. Своєї відміни вони не мають, а відмінюються за зразком іменників першої, другої і третьої відмін. Усі прикметники в латинській мові щодо відмінювання поділяються на дві групи:

– прикметники, що відмінюються за першою і другою відмінами іменників;

– прикметники, що відмінюються за третьою відміною іменників.

У словнику прикметники подаються в **Nom. Sing.** Повністю наводиться форма чоловічого роду прикметника, а далі – закінчення жіночого та середнього родів. Наприклад: *bonus, a, um* – добрий, а, е, *pulcher, a, um* – красивий, а, е.

Прикметники першої-другої відміни (Adiectiva I-II declinationis)

Прикметники, які відмінюються за першою і другою відміною мають окреме закінчення на кожний рід, а саме: у чоловічому роді вони закінчуються на **-us, -er**; у жіночому роді закінчуються на **-a**; у середньому роді мають закінчення **-um**.

Прикметники жіночого роду на **-a** відмінюються за першою відміною, прикметники чоловічого роду на **-us, -er** та прикметники середнього роду на **-um** відмінюються за другою відміною.

Прикметник звичайно ставиться після іменника, до якого він відноситься, і узгоджується з ним у роді, числі й відмінку (але не обов'язково у відміні). Наприклад: *populus Romānus* – римський народ, *victoria Romāna* – римська перемога, *forum Romānum* – римська площа.

Якщо іменник і прикметник належать до різних відмін, то вони відмінюються відповідно до своєї відміни. Наприклад: *collega (I)* *bonus (II)* – справжній товариш.

Singulāris			
Cas./Gen.	m	f	n
Nom.	bonus	bona	bonum
Gen.	bon-i	bon-ae	bon-i
Dat.	bon-o	bon-ae	bon-o
Acc.	bon-um	bon-am	bon-um
Abl.	bon-ō	bon-ā	bon-ō
Voc.	bon-e	bon-a	bon-um
Plurālis			
Cas./Gen.	m	f	n
Nom.	bon-i	bon-ae	bon-a
Gen.	bon-ōrum	bon-ārum	bon-ōrum
Dat.	bon-is	bon-is	bon-is
Acc.	bon-os	bon-as	bon-a
Abl.	bon-is	bon-is	bon-is
Voc.	bon-i	bon-ae	bon-a
Singulāris			
Cas./Gen.	m	f	n
Nom.	liber	liber-a	liber-um
Gen.	liber-i	liber-ae	liber-i
Dat.	liber-o	liber-ae	liber-o
Acc.	liber-um	liber-am	liber-um
Abl.	liber-ō	liber-ā	liber-ō
Plurālis			
Cas./Gen.	m	f	n
Nom.	liber-i	liber-ae	liber-a
Gen.	liber-ōrum	liber-ārum	liber-ōrum
Dat.	liber-is	liber-is	liber-is
Acc.	liber-os	liber-as	liber-a
Abl.	liber-is	liber-is	liber-is
Voc.	liber-i	liber-ae	liber-a

Прикметники третьої відміни (Adiectiva tertiae declinationis)

Прикметники третьої відміни залежно від кількості родових закінчень у **Nom. Sing.** поділяються на три групи:

– прикметники з трьома родовими закінченнями: в чоловічому роді – **-er**, в жіночому – **-is** і в середньому – **-e**: acer, acris, acre – гострий, а, е;

– прикметники з двома закінченнями: в чоловічому і жіночому родах у **Nom. Sing.** спільне закінчення – **-is**, а в середньому роді – **-e**: fortis, forte – хоробрий, а, е;

– прикметники з одним закінченням для всіх трьох родів. У **Nom. Sing.** вони закінчуються на **-r, -s, -x**.

Прикметники з одним закінченням записуються у словниках як іменники третьої відміни. Наприклад: sapiens, entis – розумний, а, е, felix, ĩcis – щасливий, а, е, par, paris – рівний, а, е.

Основу прикметників з трьома і двома родовими закінченнями визначають за називним відмінком однини прикметника жіночого роду, відкинувши закінчення **-is**. Основу прикметників з одним родовим закінченням визначають за родовим відмінком одними, відкинувши закінчення **-is**.

Усі прикметники третьої відміни відмінюються за її голосним типом.

За приголосним типом третьої відміни відмінюються прикметники:

pauper, ěris – бідний, а, е, dives, ĩtes – багатий, а, е, vetus, ěris – старий, а, е, particeps, ĩpis – причетний, а, е, princeps, ĩpis – перший, а, е.

Прикметники третьої відміни узгоджуються з іменниками в роді, числі і відмінку. Наприклад: vita brevis.

Causus/ Genus	Singulāris			Plurālis		
	m	f	n	m	f	n
Nom.	acer	acris	acre	acr-es	acr-es	acr-ia
Gen.	acr-is	acr-is	acr-is	acr-ium	acr-ium	acr-ium
Dat.	acr-i	acr-i	acr-i	acr-ĭbus	acr-ĭbus	acr-ĭbus
Acc.	acr-em	acr-em	acre	acr-es	acr-es	acr-ia
Abl.	acr-i	acr-i	acr-i	acr-ĭbus	acr-ĭbus	acr-ĭbus
Voc.	acer	acris	acre	acr-es	acr-es	acr-ia

Fortis, e – хоробрий, а, е:

Causus/ Genus	Singulāris		Plurālis	
	m, f	n	m, f	n
Nom.	fortis	forte	fort-es	fort-ia
Gen.	fort-is	fort-is	fort-ium	fort-ium
Dat.	fort-i	fort-i	fort-ībus	fort-ībus
Acc.	fort-em	forte	fort-es	fort-ia
Abl.	fort-i	forti-i	fort-ībus	fort-ībus
Voc.	fortis	forte	fort-es	fort-ia

Sapiens, entis – розумний, а, е:

Causus/ Genus	Singulāris		Plurālis	
	m, f	n	m, f	n
Nom.	sapiens	sapiens	sapient-es	sapient-ia
Gen.	sapient-is	sapient-is	sapient-ium	sapient-ium
Dat.	sapient-i	sapient-i	sapient-ībus	sapient-ībus
Acc.	sapient-em	sapiens	sapient-es	sapient-ia
Abl.	sapient-i	sapienti	sapient-ībus	sapient-ībus
Voc.	sapiens	sapiens	sapient-es	sapient-ia

Ступені порівняння прикметників (Gradus comparatiōnis adiectivōrum)

У латинській мові є три ступені порівняння прикметників:

gradus positīvus – звичайний ступінь,

gradus comparatīvus – вищий ступінь,

gradus superlatīvus – найвищий ступінь.

Ступені порівняння мають лише якісні прикметники.

Вищий ступінь порівняння (Gradus comparatīvus)

Вищий ступінь порівняння утворюється додаванням до основи прикметника звичайного ступеня суфіксів: **-ior** – для чоловічого та жіночого роду, **-ius** – для середнього роду.

Gradus positivus	Основа	Gradus comparativus	
		m, f	n
longus, a, um довгий, а, е	long-	longior довший, а	longius довше
acer, acris, acre гострий, а, е	acr-	acrior гостріший, а	acrius гостріше
brevis, e короткий, а, е	brev-	brevior коротший, а	brevius коротше
felix, icis щасливий, а, е	felic-	felicior щасливіший, а	felicus щасливіше

Прикметники у вищому ступені відмінюються за приголосним типом третьої відміни.

Прикметники у вищому ступені порівняння вживаються в реченні у двох граматичних конструкціях:

– іменники, що позначають предмети, які порівнюються, ставляться в називному відмінку, з'єднуючись сполучником **quam** (ніж). Наприклад:

Frater altior est quam amicus. – Брат вищий, ніж товариш.

– іменник, що позначає предмет, з яким порівнюють, ставиться в аблативі без сполучника. Такий аблатив називається **Ablativus comparatiōnis** (аблатив порівняння). Українською мовою **Ablativus comparatiōnis** перекладаємо родовим відмінком з прийменниками “від”, “за”. Наприклад:

Frater altior est amicō. – Брат вищий за товариша.

У цьому реченні пропущено сполучник **quam** (ніж), тому іменник, з яким порівнюють, стоїть в **Abl. Sing.**, *amicō* – в **Ablativus comparatiōnis**, який ми перекладаємо родовим відмінком з прийменником “за”.

Крім того, прикметник у вищому ступені може вживатися, на відміну від української мови, без вказівки на інші предмети, з якими даний предмет порівнюється. У такому випадку вищий ступінь порівняння передає просте підсилення ознаки. Наприклад: *miles fortior* – досить хоробрий воїн.

Найвищий ступінь порівняння (Gradus superlativus)

Найвищий ступінь порівняння утворюється за допомогою суфікса **-issim-**, який додається до основи прикметника звичайного ступеня, та родових закінчень **-us, -a, -um**.

Gradus positivus	Основа	Gradus superlativus
longus, a, um довгий, а, е	long-	long-issim-us, a, um найдовший, а, е

Прикметники на **-er** утворюють найвищий ступінь за допомогою суфікса **-rim-**, що додається безпосередньо до форми чоловічого роду в **Nom.Sing.**, та родових закінчень **-us, -a, -um**.

Gradus positivus	Основа	Gradus superlativus
acer, acris, acre гострий, а, е	acer-	acer-rim-us, a, um найгостріший, а, е

Шість прикметників третьої відміни на **-ilis** утворюють **Superlativus** від основи прикметника звичайного ступеня за допомогою суфікса **-lim-** та родових закінчень **-us, -a, -um**. Це прикметники: **facilis, e** – легкий, а, е, **difficilis, e** – важкий, а, е, **similis, e** – подібний, а, е, **dissimilis, e** – неподібний, а, е, **humilis, e** – низький, а, е, **gracilis, e** – стрункий, а, е.

Gradus positivus	Основа	Gradus superlativus
facilis, e легкий, а, е	facil-	facil-lim-us, a, um найлегший, а, е

Усі інші прикметники на **-is**, що не входять до перерахованої групи, у найвищому ступені мають закінчення за загальним правилом, тобто **-issimus, -issima, -issimum**. Наприклад:

nobilis, e (знатний, а, е) → **nobilissimus, a, um**.

Усі прикметники у найвищому ступені відмінюються за першою і другою відмінами: чоловічого і середнього роду – за другою відміною, а жіночого роду – за першою відміною.

Прикметники першої і другої відмін, основа яких закінчується на голосний **-e, -i, -u**, утворюють ступені порівняння за допомогою прислівника **magis** – більше (для вищого ступеня) і **maxime** – найбільше (для найвищого ступеня) та початкової форми прикметника.

Positīvus	Comparatīvus	Superlatīvus
idoneus, a, um зручний, а, е	magis idoneus, a, um зручніший, а, е	maxīme idoneus, a, um найзручніший, а, е

Утворення ступенів порівняння прикметників від різних ОСНОВ

П'ять прикметників утворюють ступені порівняння від різних
ОСНОВ

Positivus	Comparativus	Superlativus
bonus, a, um	melior, melius	optīmus, a, um
malus, a, um	peior, peius	pessīmus, a, um
magnus, a, um	maior, maius	maxīmus, a, um
parvus, a, um	minor, minus	minīmus, a, um
multus, a, um	plures, plura	plurīmi, ae, a

Неповні ступені порівняння

Деякі прикметники, утворені від прислівників чи прийменників, або зовсім не мають **positīvus**, або мають його дуже рідко, до того ж із спеціальним значенням. **Comparatīvus** таких прикметників має значення звичайного ступеня. Наприклад:

Positivus	Comparativus	Superlativus
ante (перед)	anterior, anterior	
post (за, після)	posterior, posterius	postremus, a, um
supra (вгорі, над)	superior, superius	supremus, a, um
infra (внизу, під)	inferior, inferius	infimus, a, um
prope (близько)	proprior, proprius	proximus, a, um
extra (зовні)	exterior, exterius	extremus, a, um

У найвищому ступені порівняння для виділення іменника, що позначає предмет, наділений особливою мірою якості, вживається:

1) аблатив з прийменником **ex** (з, із, з-поміж). Наприклад:
crudelissimus ex regibus – найжорстокіший з-поміж царів;

2) родовий відмінок множини без прийменника (родовий частковий – **Genetivus partitīvus**), який слід перекладати, користуючись властивою українській мові прийменниковою конструкцією з прийменниками **з-поміж, із, серед**. Наприклад:

crudelissimus regum – найжорстокіший серед царів.

Прислівник (Adverbium)

Прислівники в латинській мові поділяються на дві групи:

1) самостійні (первинні): *saepe* – часто, *semper* – завжди, *nunc* – тепер, *post* – після, *ut* – як, *ubi* – де, коли;

2) похідні (вторинні), що утворюються від прикметників та дієприкметників.

Утворення похідних прислівників

1. Прислівники утворюються від прикметників першої та другої відмін шляхом додавання до основи прикметника закінчення -**e**: *altus*, *a*, *um* – високий, глибокий: **Gen. Sing.** *alti* + *e* → *alte* – високо, глибоко;

Деякі прислівники утворюються при допомозі закінчення -**o**: *citus*, *a*, *um* – швидкий: **Gen. Sing.** *citi* + *o* → *cito* – швидко, негайно.

2. Від прикметників третьої відміни прислівники утворюються шляхом додавання до основи прикметника закінчення -**iter**:

brevis, *e* – короткий, коротка, коротке,

Gen. Sing. *brevis* + *iter* → *breviter* – коротко;

3. Часто прислівниками виступають прикметники середнього роду:

multus, *a*, *um* – численний → *multum* – багато;

facilis, *e* – легкий, легка, легке → *facile* – легко.

4. Від прикметників і дієприкметників теперішнього часу активного стану, основа яких закінчується на -**nt** (а називний відмінок однини на -**ns**), прислівники утворюються додаванням до основи закінчення -**er**:

sapiens, *sapientis* – розумний,

Gen. Sing. *sapientis* + *er* → *sapienter* – розумно.

5. Деякі прислівники походять від іменників, від дієслівних форм, а також від прикметників із закінченням -**im**:

partim – частково,

statim – твердо, стійко.

Ступені порівняння прислівників

Похідні прислівники, утворені від якісних прикметників, мають вищий і найвищий ступені порівняння.

Вищий ступінь прислівника збігається з вищим ступенем відповідного прикметника у середньому роді однини. Найвищий ступінь прислівники утворюють за допомогою тих самих суфіксів, що

і відповідні прикметники, але замість родових закінчень **-us, -a, -um** виступає закінчення **-e**:

Positīvus	Comparatīvus	Superlatīvus
alte – високо	altius – вище	altissīme – найвище
cito – швидко	citius – швидше	citissīme – найшвидше
fortiter – сильно	fortius – сильніше	fortissīme – найсильніше
celeriter – швидко	celerius – швидше	celerrīme – найшвидше
similiter – подібно	similius – подібніше	simillīme – найбільш подібно

Суплетивні форми ступенів порівняння прислівників:

Positīvus	Comparatīvus	Superlatīvus
bene – добре	melius – краще	optīme – найкраще
male – погано	peius – гірше	pessīme – найгірше
magnoꝛe – дуже	magis – дужче	maxīme – найдужче
parum – мало	minus – менше	minīme – найменше
multum – багато	plus – більше	plurimum – найбільше

Займенники (Pronomina)

Особові займенники (Pronomina personalia)

До особових займенників відносяться: **ego** – я, **tu** – ти, **nos** – ми, **vos** – ви.

Nom.	ego	tu	nos	vos
Gen.	mei	tui	nostrī (nostrum)	vestrī (vestrum)
Dat.	mihi	tibi	nobis	vobis
Acc.	me	te	nos	vos
Abl.	me	te	nobis	vobis

Прийменник **cum** (з), який вимагає після себе орудного відмінка, ставиться після особових займенників і пишеться з ними разом: **mecum** – зі мною, **tecum** – з тобою, **nobiscum** – з нами, **vobiscum** – з вами.

Pronomen reflexivum (Зворотний займенник)

Зворотний займенник вказує на третю особу, маючи однакові форми в однині і множині. Називний відмінок цього займенника не вживається.

Nom.	–
Gen.	sui
Dat.	sibi
Acc.	se
Abl.	se

Щоб виразити зворотність першої та другої осіб, потрібно вжити відповідні особові займенники. Наприклад: *Omnia mea mecum porto.* – Я все своє ношу зі мною. (дослівно)

Pronomina possessiva (Присвійні займенники)

До присвійних займенників належать: **meus, mea, meum** – мій, моя, моє, **tuus, tua, tuum** – твій, твоя, твоє, **suus, sua, suum** – свій, своя, своє, **noster, nostra, nostrum** – наш, наша, наше, **vester, vestra, vestrum** – ваш, ваша, ваше. Присвійні займенники відмінюються як прикметники першої і другої відмін:

	Singularis			Pluralis		
	m	f	n	m	f	n
Nom.	meus	mea	meum	me-i	me-ae	me-a
Gen.	me-i	me-ae	me-i	me-ōrum	me-ārum	me-ōrum
Dat.	me-o	me-ae	me-o	me-is	me-is	me-is
Acc.	me-um	me-am	me-um	me-os	me-as	me-a
Abl.	me-ō	me-ā	me-ō	me-is	me-is	me-is
Voc.	mi	me-a	me-um	me-i	me-ae	me-a

Латинські присвійні займенники завжди відповідають особі підмета. Наприклад: *Amicum meum defendo.* – Я захищаю мого друга. (дослівно) *Amicos nostros defendimus.* – Ми захищаємо наших друзів. (дослівно)

Відносні займенники який, яка, яке (Pronomina relativa qui, quae, quod)

	Singularis			Pluralis		
	m	f	n	m	f	n
Nom.	qui	quae	quod	qui	quae	quae
Gen.	cuius	cuius	cuius	quorum	quarum	quorum
Dat.	cui	cui	cui	quibus	quibus	quibus
Acc.	quem	quam	quod	quos	quas	quae
Abl.	quo	qua	quo	quibus	quibus	quibus

Вказівні займенники (Pronomīna demonstratīva)

У латинській мові, на відміну від української, вказівні займенники вказують не тільки на певний предмет, а й додають до нього ще й певні семантичні ознаки: **hic, haec, hoc** – цей, ця, це (вказує на предмет, який знаходиться найближче до того, хто говорить); **iste, ista, istud** – цей, ця, це; той, та, те (вказує на предмет, пов'язаний з другою особою); **ille, illa, illud** – той, та, те (вказує на найбільш віддалений предмет); **is, ea, id** – цей, ця, це; той, та, те (цей займенник найчастіше вживається у значенні особового займенника – він, вона, воно).

	Singularis			Pluralis		
	m	f	n	m	f	n
Nom.	hic	haec	hoc	hi	hae	haec
Gen.	huius	huius	huius	horum	harum	horum
Dat.	huic	huic	huic	his	his	his
Acc.	hunc	hanc	hoc	hos	has	haec
Abl.	hoc	hac	hac	his	his	his

	Singularis			Pluralis		
	m	f	n	m	f	n
Nom.	ille	illa	illud	illi	illae	illa
Gen.	illius	illius	illius	illorum	illarum	illorum
Dat.	illi	illi	illi	illis	illis	illis
Acc.	illum	illam	illud	illos	illas	illa
Abl.	illo	illa	illo	illis	illis	illis

	Singularis			Pluralis		
	m	f	n	m	f	n
Nom.	is	ea	id	ei (ii)	eae	ea
Gen.	eius	eius	eius	eorum	earum	eorum
Dat.	ei	ei	ei	eis (iis, is)	eis (iis, is)	eis (iis, is)
Acc.	eum	eam	id	eos	eas	ea
Abl.	eo	ea	eo	eis (iis, is)	eis (iis, is)	eis (iis, is)

При відмінюванні вказівних займенників слід пам'ятати, що **Gen. Sing.** має закінчення **-ius**, а **Dat. Sing.** закінчення **-i** для всіх родів. У всіх інших відмінках вказівні займенники чоловічого та середнього

родів відмінюються за другою відміною, а жіночого роду – за першою:

Питальні займенники (Pronomīna interrogatīva)

Питальні займенники виступають у двох формах: іменниково (в ролі іменника) quis? – хто?, quid? – що? Вживаються тільки в однині; прикметниково (в ролі прикметника) qui? quae? quod? – який? яка? яке? Узгоджується з іменником, до якого відноситься, в роді, числі та відмінку. Питальні займенники qui? quae? quod? – який? яка? яке? відмінюються так само, як і відносні qui, quae, quod – який, яка, яке

Nom.	quis? – хто?	quid? – що?
Gen.	cuius? – кого?	cuius rei? – чого?
Dat.	cui? – кому?	cui rei? – чому?
Acc.	quem? – кого?	quid? – що?
Abl.	quo? – ким?	qua re? – чим?

Заперечні займенники (Pronomīna negatīva)

Заперечні займенники виступають у двох формах: іменниково (в ролі іменника): nemo – ніхто, nihil – ніщо (вживається тільки в однині); прикметниково (в ролі прикметника): nullus, a, um – ніякий, а, е; жоден, а, е. Узгоджується з іменником, до якого відноситься, в роді, числі та відмінку.

Займенник nullus, a, um змінюється за зразком прикметників першої групи, лише у Genetivus і Dativus Singularis отримує займенникові закінчення - ius, - i.

	Singularis			Pluralis		
	m	f	n	m	f	n
Nom.	nullus	nulla	nullum	nulli	nullae	nulla
Gen.	nullius	nullius	nullius	nullorum	nullarum	nullorum
Dat.	nulli	nulli	nulli	nullis	nullis	nullis
Acc.	nullum	nullam	nullum	nullos	nullas	nulla
Abl.	nullo	nulla	nullo	nullis	nullis	nullis

Nom.	nemo – ніхто	nihil – ніщо
Gen.	nullius – нікого	nullius rei – нічого
Dat.	nulli – нікому	nulli rei – нічому
Acc.	neminem – нікого	nihil – ніщо
Abl.	nemine (nullo) – ніким	nulla re – нічим

Означальні займенники (Pronomina determinatīva)

До означальних займенників належать: *idem, eadem, idem* – той самий, та сама, те саме; *ipse, ipsa, ipsum* – сам, сама, само. Займенник *idem, eadem, idem* утворився від займенника *is, ea, id* у сполученні з часткою **-dem**. При відмінюванні частка **-dem** не змінюється, але впливає на утворення деяких відмінкових форм: кінцеве **-m** в **Acc. Sing.** і **Gen. Plur.** перед **d** → **-n** (часткова асиміляція):

Singularis			Pluralis			
	m	f	n	m	f	n
Nom.	idem	eadem	idem	eidem	eadem	eadem
Gen.	eiusdem	eiusdem	eiusdem	eorundem	earundem	eorundem
Dat.	eidem	eidem	eidem	eisdem	eisdem	eisdem
Acc.	eundem	eandem	idem	eosdem	easdem	eadem
Abl.	eodem	eadem	eodem	eisdem	eisdem	eisdem
Singularis			Pluralis			
	m	f	n	m	f	n
Nom.	ipse	ipsa	ipsum	ipsi	ipsae	ipsa
Gen.	ipsius	ipsius	ipsius	ipsorum	ipsarum	ipsorum
Dat.	ipsi	ipsi	ipsi	ipsis	ipsis	ipsis
Acc.	ipsum	ipsam	ipsum	ipsos	ipsas	ipsa
Abl.	ipso	ipsa	ipso	ipsis	ipsis	ipsis

Числівник (Numerale)

У латинській мові є чотири групи числівників: кількісні (**numeralia cardinalia**), які відповідають на питання “скільки?”; порядкові (**numeralia ordinalia**), які відповідають на питання “який?”, “яка?”, “яке?”, “котрий?”, “котра?”, “котре?”; розділові (**numeralia distributiva**), які відповідають на питання “по скільки?”; прислівникові (**numeralia adverbia**), які відповідають на питання “у скільки разів?”

Складні числівники з останньою цифрою “8” або “9” (тобто починаючи від 18 і 19) утворюються шляхом віднімання від наступного десятка відповідно 2 або 1. Наприклад: 18 – *duodeviginti*, 19 – *undeviginti*, 28 – *duodetriginta*, 39 – *undequadraginta* і т.д.

Але починаючи від сотень ні цифра “2”, ні цифра “1” не віднімаються. Наприклад: 90 – *nonaginta octo*, 99 – *nonaginta novem*.

Із кількісних числівників відмінюються: unus, a, um; duo, duae, duo; tres, tria; сотні від 200 до 900 включно; milia – тисячі.

Усі числівники на -us, -a, -um, -i, -ae, -a відмінюються за зразком прикметників першої і другої відмін.

У латинській мові кількісні числівники узгоджуються з іменниками в роді, числі і відмінку, як і прикметники. Наприклад: una rosa – одна троянда.

Араб. цифра	Римська цифра	Numeralia cardinalia	Numeralia ordinalia
1	I	unus, a, um	primus, a, um
2	II	duo, duae, duo	secundus, a, um
3	III	tres, tria	tertius, a, um
4	IV	quattuor	quartus, a, um
5	V	quinque	quintus, a, um
6	VI	sex	sextus, a, um
7	VII	septem	septimus, a, um
8	VIII	octo	octāvus, a, um
9	IX	novem	nonus, a, um
10	X	decem	decīmus, a, um
11	XI	undēcim	undecīmus, a, um
12	XII	duodēcim	duodecīmus, a, um
13	XIII	tredēcim	tertius, a, um decīmus, a, um
14	XIV	quattuordēcim	quartus, a, um decīmus, a, um
15	XV	quindēcim	quintus, a, um decīmus, a, um
16	XVI	sedēcim	sextus, a, um decīmus, a, um
17	XVII	septendēcim	septimus, a, um decīmus, a, um
18	XVIII	duodeviginti	duodevicesīmus, a, um
19	XIX	undeviginti	undevicesīmus, a, um
20	XX	viginti	vicesīmus, a, um
21	XXI	viginti unus (unus et viginti)	unus, a, um et vicesimus, a, um (vicesimus primus)
28	XXVIII	duodetriginta	duodetricesīmus, a, um
29	XXIX	undetriginta	undetricesīmus, a, um
30	XXX	triginta	tricesīmus, a, um
40	XL	quadraginta	quadragesīmus, a, um

50	L	quingenta	quingentesimus, a, um
60	LX	sexaginta	sexagesimus, a, um
70	LXX	septuaginta	septuagesimus, a, um
80	LXXX	octoginta	octogesimus, a, um
90	XC	nonaginta	nonagesimus, a, um
100	C	centum	centesimus, a, um
200	CC	ducenti, ae, a	ducentesimus, a, um
300	CCC	trecenti, ae, a	trecentesimus, a, um
400	CD	quadringenti, ae, a	quadringentesimus, a, um
500	D	quingenti, ae, a	quingentesimus, a, um
600	DC	sescenti, ae, a	sescentesimus, a, um
700	DCC	septingenti, ae, a	septingentesimus, a, um
800	DCCC	octingenti, ae, a	octingentesimus, a, um
900	CM	nongenti, ae, a	nongentesimus, a, um
1000	M	mille	millesimus, a, um
2000	MM	duo milia	bis millesimus, a, um

Зразки відмінювання кількісних числівників

	m	f	n
Nom.	unus	una	unum
Gen.	unius	unius	unius
Dat.	uni	uni	uni
Acc.	unum	unam	unum
Abl.	uno	una	uno

Nom.	duo	duae	duo
Gen.	duorum	duarum	duorum
Dat.	duobus	duabus	duobus
Acc.	duos	duas	duo
Abl.	duobus	duabus	duobus
	m, f	n	
Nom.	tres	tria	milia
Gen.	trium	trium	milium
Dat.	tribus	tribus	milibus
Acc.	tres	tria	milia
Abl.	tribus	tribus	milibus

Ablatīvus absolūtus **(Орудний незалежний)**

Ablatīvus absolūtus – це відокремлений зворот, граматично незалежний від жодного з членів речення, до складу якого він входить. Цей своєрідний синтаксичний зворот складається з іменника, субстантивованого прикметника або займенника в **Ablatīvus**, що виконує в ньому роль логічного підмета, та узгодженого з ним дієприкметника в **Ablatīvus**, що виступає логічним присудком. У реченні такий зворот виконує функцію обставини часу, причини, умови, способу дії, припущення.

Українською мовою **Ablatīvus absolutus** перекладається:

- підрядним реченням обставини часу, причини, умови, способу дії, припущення (залежно від змісту), в якому іменник в **Ablatīvus** стає підметом, а дієприкметник – присудком. Наприклад: Redeunte vere avōlant aves. – Коли повертається весна, прилітають птахи.
- віддієслівним іменником з прийменником. Наприклад: Pythagōras Tarquinio Superbo regnante in Italiam venit. – Піфагор прибув до Італії за царювання Тарквінія Гордого.
- дієприслівниковим зворотом, якщо логічний підмет звороту збігається з підметом усього речення. Наприклад: Cicerō coniuratiōne detecta, patriam servāvit. – Цицерон, викривши змову, врятував республіку.

Participium praesentis actīvi в звороті **Ablatīvus absolūtus** вказує на дію одночасну з дією, вираженою дієсловом-присудком усього речення. **Participium perfecti passīvi** вказує на дію, яка передує дії, що виражена дієсловом-присудком усього речення. Наприклад:.

Tarquinio Superbo expulso Romae consules creati sunt. – Після того як вигнали Тарквінія Гордого, у Римі обиралися консули.

Дієприкметник expulso вказує, що дія у звороті **Ablatīvus absolūtus** відбулася раніше від дії, вираженої дієсловом-присудком creati sunt.

Іноді **Ablatīvus absolūtus** не має дієприкметника, тоді він складається: 1) з двох іменників; 2) іменника і прикметника; 3) іменника і займенника; 4) займенника і прикметника. У таких випадках перше ім'я, що входить до складу звороту, виступає логічним підметом, а друге – іменною частиною присудка. При

перекладі перше ім'я буде підметом підрядного речення, а друге – іменною частиною присудка. Наприклад:

Caesāre duce... – Коли Цезар був полководцем...

Accusatīvus cum infinitīvo et Nominatīvus cum infinitīvo
(Знахідний відмінок з неозначеною формою дієслова і
називний відмінок з неозначеною формою дієслова)

У латинській мові існують два синтаксичних звороти: **Accusatīvus cum infinitīvo** і **Nominatīvus cum infinitīvo**, які українською мовою перекладаються підрядними реченнями.

Зворот **Accusatīvus cum infinitīvo** складається з іменника, субстантивованого прикметника або займенника в **Accusatīvus** і дієслова в **infinitīvus**. У цьому звороті **Accusatīvus** імені виступає в ролі логічного підмета, а **infinitīvus** – у ролі логічного присудка.

Українською мовою зворот **Accusatīvus cum infinitīvo** перекладається з'ясувальним реченням зі сполучником “що”, “щоб”, у якому **Accusatīvus** стає підметом, а **infinitīvus** – присудком в особовій формі, узгодженій з підметом. Наприклад:

Titum heredem esse iubeo. – Я наказую, щоб Тіт був спадкоємцем.

Videmus te laborāre. – Ми бачимо, що ти працюєш.

Зворот **Accusatīvus cum infinitīvo** вживається з дієсловами, які мають такі значення:

•говорити: dicēre (говорити), narrāre (розповідати), respondēre (відповідати), tradēre (передавати), nuntiāre (повідомляти);

•думати: putāre (думати), intellegēre (розуміти), scīre (знати), nescīre (не знати);

•відчувати: sentīre (відчувати), audīre (чути), vidēre (бачити);

•бажати: cupēre (бажати), velle (хотіти), nolle (не хотіти);

•після дієслів, які виражають емоції: gaudēre (радіти), dolēre (сумувати), admirāri (дивуватися).

Accusatīvus cum infinitīvo вживається також при безособових дієсловах і висловах:

constat – відомо; notum est – відомо; fama est – є чутка; oportet – треба, слід; necesse est – необхідно.

У звороті **Accusatīvus cum infinitīvo** особовий займенник, який виконує роль логічного підмета, ніколи не пропускається. Наприклад:

Audīmus te dicēre. – Ми чуємо, що ти говориш.

Зворот **Nominatīvus cum infinitīvo** є пасивною конструкцією стосовно звороту **Accusatīvus cum infinitīvo**. Виходячи з цього, слід звертати увагу на те, що за наявності звороту **Accusatīvus cum infinitīvo** у головному реченні дієслова вживаються в активному стані, а за наявності звороту **Nominatīvus cum infinitīvo** – у пасивному. Наприклад:

<p>Accusatīvus cum infinitīvo Valerium heredem esse iubeo. – Я наказую, щоб Валерій був спадкоємцем.</p>	<p>Nominatīvus cum infinitīvo Sententia Iuliani vera esse vidētur. – Здається, що думка Юліана є правильною.</p>
---	---

Для передачі різних часових відтінків висловлюваної думки в латинській мові розвинулось шість відтінків інфінітива: **infinitīvus praesentis actīvi et passīvi**, **infinitīvus perfecti actīvi et passīvi**, **infinitīvus futuri actīvi et passīvi**.

Інфінітиви теперішнього часу виражають недоконану дію; залежно від дієвідміни, вони мають різні закінчення:

Actīvum	Passīvum
1. -āre	1. -ārī
2. -ēre	2. -ērī
3. -ĕre	3. -ī
4. -īre	4. -īrī

Інфінітиви перфекта виражають дію попередню щодо дії керуючого дієслова.

Infinitīvus perfecti actīvi утворюється додаванням до основи перфекта суфікса **-isse-**: *condemnavisse*.

Infinitīvus perfecti passīvi складається із **participium perfecti passīvi** та інфінітива **esse**: *condemnatus, a, um esse*.

Infinitīvus futuri передає дію наступну щодо дії керуючого дієслова.

Infinitīvus futuri actīvi складається із **participium futūri actīvi** (дієприкметник майбутнього часу активного стану утворюється шляхом додавання до основи супіна суфікса **-ur-** та родових закінчень **-us, -a, -um**) та інфінітива **esse**: *condemnatūrus, a, um esse*.

Infinitīvus futuri passīvi складається із супіна та дієслова **eo, ire** у пасивній формі **iri**: *condemnatum iri*.

В описових формах інфінітива дієприкметники, що входять до їх складу, узгоджуються в роді, числі, відмінку з логічним підметом.

Слід звернути увагу на те, що часто у звороті **accusativus cum infinitivo** при одному інфінітиві буває два знахідних відмінки: **accusativus** логічного підмета і **accusativus** прямого додатка. При перекладі українською мовою *accusativus* логічного підмета слід перекладати називним відмінком, а *accusativus* прямого додатка – знахідним. Наприклад:

Video puerum epistolam legere. – Я бачу, що хлопчик читає листа.
(*Video puerum* – *accusativus* логічного підмета; *epistolam legere* – *accusativus* логічного додатка).

Основні типи підрядних речень. Синтаксис підрядних речень

Вживання часів кон'юнктива в підрядному реченні залежить від правила послідовності часів (*consecutio temporum*), яке відображає залежність умовного способу, вжитого в підрядному реченні, від присудка головного речення.

Час кон'юнктива в підрядному реченні залежить від двох чинників:

1) у якій часовій формі вживається дієслово-присудок головного речення;

2) як співвідноситься в часі дія головного речення з дією підрядного.

Усі часи в латинській мові поділяються на головні та історичні. До головних часів належать *praesens*, *futurum primum*, *futurum secundum*, *imperativus*. До історичних – *imperfectum*, *perfectum*, *plusquamperfectum*.

Правило вживання часів *coniunctivus* у підрядному реченні полягає в тому, що якщо в головному реченні присудок виражений одним з головних часів, то в підрядному:

- для вираження одночасної дії необхідно вжити присудок у *praesens coniunctivi*;
- для вираження попередньої дії – у *perfectum coniunctivi*;
для вираження майбутньої дії – *coniugatio periphrastica activi* (*participium futuri activi* + форма дієслова *esse* в *praesens coniunctivi*).

Якщо в головному реченні присудок стоїть в одному з історичних часів, то в підрядному реченні:

- для вираження одночасної дії необхідно вжити присудок в *imperfectum coniunctīvi*;
- для вираження попередньої дії – в *plusquamperfectum coniunctīvi*;
- для вираження майбутньої дії – форма на *-urus, -a, -um esse*.

Participium futūri actīvi утворюється додаванням до основи супіна суфікса **-ur-** та родових закінчень **-us, -a, -um**. Наприклад: *laudaturus, a, um* – той (та, те), що має намір хвалити.

Participium futūri actīvi відмінюється як прикметники першої та другої відміни. У реченні вживається як означення і як іменна частина складеного присудка, утворюючи разом з дієсловом *esse* **coniugatio periphrastīca actīvi**.

Підрядні речення мети, додатка, наслідку

Підрядні речення **мети** приєднуються сполучниками *ut* (щоб), *ne* (щоб не). Ці сполучники називають *ut (ne)finale*. Присудок у підрядних реченнях мети ставиться в часах кон'юнктива: після головних часів – *praesens coniunctīvi*, після історичних – *imperfectum coniunctīvi*.

Edīmus, ut vivamus, non vivīmus, ut edamus. – Ми їмо для того, щоб жити, а не живемо для того, щоб їсти.

Підрядні речення **дodatка** ставляться після дієслів зі значенням прагнення і бажання. Приєднуються сполучниками *ut* (що, щоб), *ne* (щоб не), які називають *ut (ne)obiectīvum*. Присудок у цих реченнях ставиться в часах кон'юнктива: після головних часів – *praesens coniunctīvi*, після історичних – *imperfectum coniunctīvi*.

Omnes cives optant, ut pax sit. – Усі громадяни бажають, щоб був мир.

Підрядні речення **наслідку** приєднуються сполучниками *ut* (що, так що), *ne* (що не, так що не), які називають *ut (ut non)consecutīvum*. Присудок у цих реченнях ставиться в часах кон'юнктива: після головних часів – *praesens coniunctīvi*, після історичних – *imperfectum coniunctīvi*. У головному реченні вживаються вказівні займенники (*is, tantus, talis*) або вказівні прислівники (*sic, ita, adeo*).

Tanta est vis veritātis, ut se ipsam sua claritate defendat. – Сила істини така, що вона сама себе захищає своєю ясністю.

Підрядні речення часу, причини, допустові

Сполучник *cum* приєднує підрядні речення часу, причини та допустові. *Cum historicum* і *cum temporale* приєднують підрядні речення часу (коли, в той час як, після того як), *cum causale* – підрядні причини (тому що, оскільки), *cum concessivum* – допустові речення (хоч, незважаючи на, нехай).

Cum historicum. Цей тип підрядних речень часу вживається в оповідях про минулі події. Дія підрядного речення є необхідною умовою, без якої не відбулася б дія головного речення.

Присудок у підрядному реченні вживається в *imperfectum coniunctivi* при одночасності дії головного й підрядного речення та в *plusquamperfectum coniunctivi*, коли дія підрядного речення передуює дії головного речення.

Cum Priamus regnaret, Troia cecidit. – Коли царював Пріам, Троя загинула.

Cum temporale. Цей тип підрядних речень вживається для вираження зіставлення дій у головному й підрядному реченнях. У підрядному реченні цього типу присудок виражається дієсловом у дійсному способі.

Cum Caesar in Galliam venit, ibi duae fractiones erant. – Коли Цезар прибув у Галлію, там існувало дві партії.

Cum causale приєднує підрядне речення причини. У підрядному реченні причини присудок ставиться в часах кон'юнктива за правилом послідовності часів. Сполучник *cum* перекладається “оскільки”, “тому що”.

Cum ignoraret, rogavit. – Оскільки він не знав, то запитав.

Cum concessivum. У допустових підрядних реченнях присудок виражається дієсловом в умовному способі за правилом послідовності часів. Українською мовою сполучник *cum* перекладається “як”, “хоч”, “навіть якби”, “нехай”, “незважаючи на”.

Socrates, cum facile posset educi e custodia, noluit. – Хоч Сократа можна було легко вивести з в'язниці, він не захотів цього.

Підрядні умовні речення

Розрізняють три типи умовних речень:

casus realis (реальний тип);

casus potentialis (можливий тип);

casus irrealis (нереальний тип).

Умовні підрядні речення приєднуються до головного сполучниками *si* – якщо, якби; *nisi* – якщо не.

Casus reālis – це тип умовних періодів, у яких умова та наслідок з неї наводяться як реальні факти теперішнього, минулого або майбутнього часу. І в головному, і в підрядному реченнях вживається дійсний спосіб.

Si id scripsisti, erravisti. – Якщо ти це написав, ти помилився.

Casus potentiālis – це тип умовних періодів, у яких умова та наслідок з неї наводяться як можливі або бажані. І в головному, і в підрядному реченнях вживаються або *praesens coniunctīvi* (для вираження недоконаного виду), або *perfectum coniunctīvi* (для вираження доконаного виду).

Si id scribas, erres. – Якби ти це писав, ти б помилявся.

Casus irreālis – це тип умовних періодів, у яких умова та наслідок з неї не можуть бути здійсненими. Якщо йдеться про теперішній час, то присудки головного й підрядного речень вживаються в *imperfectum coniunctīvi*, коли ж говориться про минуле, обидва присудки вживаються в *plusquamperfectum coniunctīvi*.

Зразок граматичного аналізу

Discipuli in schola historiam Romae antiquae discunt. - Учні вивчають у школі історію Стародавнього Риму.

Discipuli – Substantivum (іменник)

discipulus, i, m (початкова форма)

declinatio secunda (друга відміна)

Nom. Pl. (Н. в. одн.)

in – Praepositio (Abl.)

schola – Substantivum

schola, ae, f

declinatio prima

Abl. Sing.

historiam – Substantivum

historia, ae, f

declinatio prima

Acc. Sing.

Romae – Substantivum

Roma, ae, f

declinatio prima

Gen. Sing.

antiquae – Adiectivum

antiquus, a, um

gradus positivus

femininum

declinatio prima

Gen. Sing.

discunt – Verbum

disco, didici, – , ere

coniugatio tertia

praesens indicativi activi

persona tertia pluralis.

Література

1. Винничук Л. Латинский язык. – М., 1985. – 327с.
2. Дворецкий И.Х. Латинско-русский словарь. – М., 1976. – 1096 с.
3. Звонська Л.Л., Шовковий В.М. Латинська мова: Підручник для студентів відділень класичної філології та інших філологічних спеціальностей вищих закладів освіти. – К.: Книга, 2003. – 528с.
4. Кацман Н.Л., Ульянова И.Л. Латинский язык. Учебник для лицеев и гимназий. – М.: Владос, 1999. – 455 с.
5. Корж Н.Г., Луцька Ф.Й. Из скарбниці античної мудрості. – К., 1988. – 317с.
6. Литвинов В.Д., Скорина Л.П. Латинська мова: Підручник. – К.: Вища шк., 1990. – 247с.
7. Оленич Р. Латинська мова. – Львів, 2001. – 349 с.
8. Покровская З.А., Кацман Н.Л. Латинский язык. Учебник для вузов. – М., 1987. – 368 с.
9. Скорина Л.П., Сенів М.Г., Постова Н.С. Porta antiqua. Підручник з латинської мови для ліцеїв, гімназій і коледжів. – К., 1994. – 272 с.
10. Учебник латинского языка. Lingua Latina / Сост. К.А. Тонатушко, Н.В. Адамчик. – Минск: Харвест, 2007. – 448с.
11. Яковенко Н.М., Трипуз В.М. Латинська мова: Підручник для студентів-істориків. – К.: Вища школа, 1993. – 360с.
12. Initiation aux lettres latines / Baudiffier, Gason, Thomas. – Paris, 1979. – 256 p.
13. Kowalski J., Galias M. Iuvēnis Romānus. – Lwow, 1934. – 165 s.
14. Kowalski J., Galias M. Puer Romānus. – Lwow, 1934. – 103 s.
15. Lewicki G.M. Wstępna nauka języka łacińskiego. – Lwow, 1931. – 160 s.

Зміст

Передмова	3
Латинський алфавіт. Вимова голосних, приголосних, буквосполучень. Довгота і короткість складів. Наголос	4
Категорії дієслова. Словникова форма дієслова. Поділ на дієвідміни. Теперішній час дійсного способу активного стану. Наказовий спосіб	6
Категорії іменника. Словникова форма іменника. Перша відміна іменників	8
Друга відміна іменників	11
Прикметники першої групи. Особові займенники. Присвійні займенники. Зворотний займенник	13
Теперішній час дійсного способу пасивного стану. Синтаксис пасивної конструкції	16
Минулий час недоконаного виду дійсного способу активного і пасивного станів. Майбутній час недоконаного виду дійсного способу активного і пасивного станів	18
Третя відміна іменників. Особливості відмінювання іменників третьої відміни	20
Прикметники третьої відміни. Дієприкметник теперішнього часу активного стану	25
Четверта відміна іменників. П'ята відміна іменників	27
Ступені порівняння прикметників. Суплетивні ступені порівняння. Ablativus comparationis. Genetivus partitivus	30
Прислівник. Самостійні та похідні прислівники. Ступені порівняння прислівників. Суплетивні ступені порівняння прислівників	33
Минулий час доконаного виду дійсного способу активного стану. Види перфекта	36
Давноминулий час дійсного способу активного стану. Майбутній час доконаного виду дійсного способу активного стану	39
Дієприкметник минулого часу пасивного стану. Часи доконаного виду в пасивному стані	41
Вказівні займенники. Означальні займенники	44
Відносні займенники. Питальні займенники. Заперечні займенники	47
Відкладні дієслова. Напіввідкладні дієслова	50

Неправильні дієслова. Дієслова складені з sum. Дієслов fero, tuli, latum, ferre – нести. Дієслова volo, volui, velle – хотіти; nolo, nolui, nolle – не хотіти; malo, malui, malle – воліти, надавати перевагу. Дієслово eo, ii, itum, ire –йти. Дієслово fio, factus sum, fiēri – ставатись. Недостатні дієслова	51
Віддієслівний іменник. Віддієслівний прикметник	54
Кількісні числівники. Порядкові числівники. Розділові і прислівникові числівники	55
Знахідний відмінок з неозначеною формою дієслова.	58
Називний відмінок з неозначеною формою дієслова	
Синтаксичний зворот “Орудний незалежний”	60
Умовний спосіб	62
Синтаксис підрядних речень	63
Gaudeamus. Pater noster. Ave, Maria	65
Латинсько-український словник	68
Українсько-латинський словник	126
Граматичний довідник	131
Зразок граматичного аналізу	176
Література	177
Зміст	178

Навчальне видання

Дяків Оксана Юріївна, Петришин Марта Йосипівна

Латинська мова (тексти і завдання)

*Друкується згідно з рішенням Вченої ради Інституту філології
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника
(протокол № 6 від 22 лютого 2012р.)*

ISBN 978-966-2716-08-5

Накладом авторів

В авторській редакції.
Підписано до друку 05.06.2012 р.
Формат 60x84 1/16. Папір офсетний.
Друк цифровий. Гарнітура Times New Roman.
Умовн. друк. арк. 5,231. Наклад 300 примірників.

Івано-Франківськ,
С. Височана, 18
Видавництво «НАІР»
тел. (0342) 50-57-82

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного
реєстру видавців, виробників і розповсюджувачів
видавничої продукції № 4191 від 12.11.2011 р.